

Samandrag for MONS 19

23.–25. november 2022

Arrangementskomité: Kristine Bentzen, Florian Hiss, Åse Mette Johansen, Odd Egil Johnsen, Jade Jørgen Sandstedt og Hilde Sollid

1 PLENARFØREDRAG 6

Argumentplassering i norsk	7
<i>Merete Anderssen (UiT)</i>	
Språkprøver for innvandrere – språksyn, bruk og konsekvenser	8
<i>Cecilie Hammes Carlsen (HVL)</i>	
Å tale til øyet – skriftmediert muntlighet før og etter den digitale revolusjonen	9
<i>Stian Hårstad (NTNU)</i>	
Livssyklusmodellen for fonologiske mønstre i norsk og nordisk	10
<i>Pavel Iosad (Edinburg University)</i>	

2 SEKSJONSFØREDRAG 11

Grad av eksponering påvirker hvor følsomme talere er for motstridende grammatiske trekk i nært beslektede varieteter: en ERP-studie.....	12
<i>Jorge González Alonso¹, Maki Kubota², Isabel N. Jensen², Alicia Luque¹, Sergio M. Pereira Soares^{3&4}, Yanina Prystauka², Øystein A. Vangsnes^{2&5}, Merete Anderssen² & Jason Rothman^{1&2}</i> <i>(¹Universidad Antonio de Nebrija, ²UiT, ³Universität Konstanz, ⁴Max Planck, Nijmegen, ⁵HVL)</i>	
Endring i grammatisk kjønn på tvers av generasjoner og steder.....	15
<i>Yvonne van Baal¹, Hedda Solbakken¹, Ragnhild Eik¹ & Terje Lohndal^{1&2} (¹NTNU, ²UiT)</i>	
Professorpolitikarar og samnorsk-teknokratar: Rune Slagstad om norsk språkhistorie.....	17
<i>Ivar Berg (NTNU)</i>	
Norm og usus i standardordbøkene.....	18
<i>Sturla Berg-Olsen (Språkrådet)</i>	
Dialektgrenser i Norge: En kvantitativ tilnærming	20
<i>Magnus Birkenes & Andre Kåsen (NB)</i>	
Adverbiale leddsetninger: Variasjon i utflytting.....	22
<i>Ingrid Bondevik¹ & Terje Lohndal^{1&2} (¹NTNU, ²UiT)</i>	
Det historiske opphavet til norske finalpartikler	24
<i>Kaja Borthen (NTNU) & Åshild Sjøfteland (HiØ)</i>	
Analyse av grammatikkoppgaver i en lærebok i norsk for 8.–10. trinn.....	26
<i>Christine Brennhag & Heidi Brøseth (NTNU)</i>	
Samspillet mellom (kvantitative) superlativer og dobbel bestemthet.....	28
<i>Heming Strømholte Bremnes (NTNU)</i>	
Kunnskap om setningsledd og setningstypologi blant lærerstudenter	29
<i>Heidi Brøseth & Mari Nygård (NTNU)</i>	
Grammatisk kjønn i norsk som andrespråk: En korpusstudie	31
<i>Guro Busterud (UiO), & Merete Anderssen (UiT)</i>	
Nynorsk språkdusj med fossefall eller sparehode? Resultater fra en kontrollert intervensjonsstudie.....	33
<i>Kristine Bårdsen¹, Björn Lundquist¹ & Øystein A. Vangsnes^{1&2} (¹UiT, ²HVL)</i>	

Staving i norsk som andrespråk: En undersøkelse av stavingen til koreanske førstespråksbrukere.....	35
<i>Camilla Cho (UiO)</i>	
Grammatiske fingeravtrykk. Normklynger og forfatterattribusjon.....	36
<i>Helge Dyvik (UiB)</i>	
Når metaspråket mangler – og grammatikkens mulige retur til den norske skolen.....	39
<i>Kristin Melum Eide (NTNU)</i>	
Variasjon, akkommodering, register: En modell for språklig endring.....	41
<i>Kristin Melum Eide (NTNU) & Arnstein Hjelde (HiØ)</i>	
<i>Hostecandy</i> og <i>blackbærbusk</i> : språkblanding i samansette ord	43
<i>Ragnhild Eik & Birta Ramsevik Riksem (NTNU)</i>	
To mulige endringer i kongruens	45
<i>Hans Olav Enger, Ingrid Denstad & Keyvan Rad (UiO)</i>	
Hvorfor kan man være en jævla idiot, men ikke være jævla? Om adjektivet <i>jævlig</i> og kvasiadjektivet <i>jævla</i>	47
<i>Pål Kristian Eriksen (Språkrådet)</i>	
Rettslingvistisk praksis i en norsk kontekst: Bruk og misbruk av språkmaterialet i Bertheussen- saken	48
<i>Guro Nore Fløgstad (USN) & Helene Urdland Karlsen</i>	
Grammatikkforståelse og kunnskapsoverføring mellom språk i skolen.....	49
<i>Kristin Hagemann & Åshild Søfteland (HiØ)</i>	
To dialekttrebanker for norsk	51
<i>Kristin Hagen¹, Dag Haug¹, Andre Kåsen², Anders Nøklestad¹, Joel Priestley¹, Per Erik Solberg² & Lilja Øvrelid¹ (¹UiO, ²NB)</i>	
En web-applikasjon for automatisk syntaks-analyse	53
<i>Petter Haugereid & Morten Rønning (HVL)</i>	
Operative normer i bokmål.....	55
<i>Stig J. Helset (HVO)</i>	
“Dette hadde du neppe venti”: Gammel og ny verbmorfologi-variasjon i norsk talemål.....	56
<i>Ingunn Indrebø Ims (USN) & Toril Opsahl (Multiling, UiO)</i>	
En kvantitativ sammenligning av nynorsk og bokmål.....	57
<i>Lars Johnsen (NB)</i>	
Søyle og pøyle – utviklingen av -øyl- i norsk.....	58
<i>Sverre Stausland Johnsen & Luca Lukas (UiO)</i>	
Blir hestane foretrukket framfor hesta? En oppfølgingsstudie av Johan Storms beskrivelse av rendalsdialekten fra 1882.....	59
<i>Gunhild Kværness, Eline Bjørke, Kristin Andvik Hoaas & Jens Haugan (INN)</i>	
Bruk av ha og være i sammensatte tempusformer	61
<i>Anu Laanemets (UiO)</i>	
Søk i Norsk Ordbok med begge målformer og moderne rettskriving.....	63
<i>Gyri Smørdal Losnegaard (UiB) & Oddrun Grønvik (UiO)</i>	

Andrespråktilegnelse og prosessering av genus i norsk	65
<i>Björn Lundquist¹, Yulia Rodina¹, Eirik Tengesdal², Nina Hagen Kaldhol³, Emel Türker-Van der Heiden² & Valantis Fyndanis^{2&4} (¹UiT, ²UiO, ³University of California San Diego, ⁴Cyprus University of Technology)</i>	
Restrukturering behøves å gjøres	68
<i>Helge Lødrup (UiO)</i>	
Referansebasert analyse av referentkopling: Eit forslag til ein operasjonell modell.....	70
<i>Helga Mannsåker (UiB)</i>	
La være – et undervurdert negasjonshjelpeverb?	72
<i>Petter Mæhlum & Alexandra Wittemann (UiO)</i>	
Stasjonsnavn og lokomotivnavn på Ofotbanen og Nesttun-Osbanen siste tiår av 1900-tallet. 74	
<i>Randi Neteland & Agnete Nesse (UiB)</i>	
Syntaktisk kompetanse hos begynnerskrivere.....	76
<i>Mari Nygård (NTNU) & Anne Kathrine Hundal (Nord universitet)</i>	
Hermegåsa kommer? Erfaringer fra bruk av videostimuli i talespråksforskning.....	78
<i>Toril Opsahl & Anne Golden (Multiling, UiO)</i>	
Eit fullformsystem for analyse av eldre tekst på tidlig nynorsk, bygt på Aasen-normalen	80
<i>Christian-Emil Ore¹, Oddrun Grønvik¹ og Trond Minde² (¹UiO, ²UiB)</i>	
Multietnolektisk talestil i Fredrikstad. «En innblikk» i språklige trekk blant ungdommer i multietniske miljøer.	82
<i>Bahra Rashidi (UiO)</i>	
Leddstillingsvariasjon i norske leddsetningar: Bruk og tyding	84
<i>Tina Ringstad (NTNU)</i>	
Nyord i norsk sett gjennom Bokmålsordboka og Nynorskordboka.....	86
<i>Dagfinn Rødningen & Knut E. Karlsen (Språkrådet)</i>	
Tverrdialektal påverknad på bidialektal prosessering: bevis frå norske ERPar	87
<i>Jade Sandstedt^{1&2}, Maki Kubota², Merete Anderssen², Jeannique Darby¹, Stig J. Helset¹, Yanina Prystauka², Elahe Tavakoli¹, Øystein A. Vangsnes^{2&3} & Jason Rothman^{2&4} (¹HVO, ²UiT, ³HVL, ⁴Universidad Nebrija)</i>	
Pannekakesetningar, massesubstantiv og hendingar	90
<i>Charlotte Sant (UiT)</i>	
Så, at og all den tid – subjunksjoner i Bokmålsordboka og Nynorskordboka	92
<i>Klara Sjø (UiB)</i>	
«Vi leger bruker for mye fagspråk når vi snakker» Polske overlegers mottakertilpasning av medisinske termer i samtaler med pasienter på norsk	93
<i>Magdalena Solarek-Gliniewicz (UiO)</i>	
Har nordnorsk tonelag?	94
<i>Tor Håvard Solhaug (UiT & University of Verona)</i>	
Tonem i nord-norske borns rolleleik-register	96
<i>Bror-Magnus Sviland Strand (UiT)</i>	
Aldersbetinga variasjon eller språkendring? Om unge nordmenn og engelskpåvirkning	97
<i>Anne Mette Sunde (NTNU)</i>	

Verbklynge i norsk.....	98
<i>Peter Svenonius (UiT)</i>	
Uttrykk for temporale forhold i norsk og polsk: En casestudie	99
<i>Oliwia Szymanska (UiO) & Marta Janik (WSB University in Wroclaw)</i>	
Talemålsvariasjon og andrespråksinnlæring	101
<i>Åshild Sjøfteland & Linda Evenstad Emilsen (HiØ)</i>	
Å vere ein språkhistorisk aktør: Podkast som undervisningsform i norsk språkhistorie	103
<i>Jorunn Simonsen Thingnes & Kirsti Lunde (HVL)</i>	
Fleirlektal skrivekunne i Noreg	104
<i>Øystein A. Vangsnes^{1&2} & Unn Røyneland³ (¹UiT, ²HVL, ³UiO)</i>	
«Målparagrafen» – en lokaldemokratisk rettighet til glede og besvær. Hvordan tolka og praktiserte Vennesla skolestyre skolelovenes målparagraf i perioden 1892–1961?	105
<i>Magnhild Vollan (UiA)</i>	
Disiplinfaglege blikk på elevtekstar	107
<i>Leiv Inge Aa (NTNU)</i>	
3 DUGNADSGRUPPER.....	109
DUGNADSGRUPPE 1: MÅLFØRESYNOPSISSEN I NY DRAKT: BRUKSDØME OG FRAMTIDSVISJONAR.....	110
<i>Ansvarlege: Gyri Smørdal Losnegaard¹, Randi Neteland¹, Peder Gammeltoft¹ & Oddrun Grønvik² (¹UiB, ²UiO)</i>	
Målføresynopsen: Vyer, opphav og utvikling	111
<i>Oddrun Grønvik (UiO)</i>	
Nydigitalisering av målføresynopsisen	113
<i>Christian-Emil Ore & Jon Holmen (UiO)</i>	
Transkripsjon: Brukarmedverknad og ny teknologi.....	115
<i>Peder Gammeltoft & Gyri Smørdal Losnegaard (UiB)</i>	
Innledning til diskusjon om <i>Målføresynopsisen – framtidige forskingsprosjekt?</i>	117
<i>Randi Neteland (UiB)</i>	
DUGNADSGRUPPE 2: SPRÅK OG MAKT.....	118
<i>Ansvarlege: Rikke van Ommeren & Irmelin Kjelaas (NTNU)</i>	
«Kan forskjellenennenen på hu og hun og hennen» – Karpes performative kodekryssing som <i>acts of citizenship</i>	119
<i>Rikke van Ommeren (NTNU)</i>	
Grafosentrisme som gatekeeping. Ei drøfting av skriftspråksideologi i opplæringa for nyankomne minoritetsspråklige elever.	121
<i>Irmelin Kjelaas (NTNU)</i>	
Språklig makt og strukturell avmakt i yrkesfagene	123
<i>Mari Johanne Wikhaug Andersen (Multiling, UiO)</i>	

Innfødtideologi i grunnskolelærerutdanningas «morsmålsfag»	124
<i>Irmelin Kjelaas & Rikke van Ommeren (NTNU)</i>	
Språk og stigmatisering	126
<i>Helga Mannsåker (UiB)</i>	
Snikstigmatisering	128
<i>Mikkel Ekeland Paulsen (UiB)</i>	
4 MINIKURS OM DATAHANDTERING	131
<i>Ansvarlege: Rune Kyrkjebø (UiB) & Helene N. Andreassen (UB, UiT)</i>	
Kursskisse.....	132

1 PLENARFØREDRAG

Argumentplassering i norsk

Norsk er et språk som i liten grad tillater ordstillingsvariasjon, med noen ganske få (relativt veldokumenterte) unntak. Blant disse finner vi såkalt subjeksveksling (1), objektsveksling (2) og dativveksling (3).

- (1) Hvorfor ville **de ikke/ikke jentene** dra på festen?
- (2) Maria kjøpte **den ikke/ikke kommoden**.
- (3) Simon ga **jenta sjokoladen/sjokoladen til jenta**.

Gjennom årene har jeg vært involvert i flere studier av nettopp disse fenomenene hvor vi forsøker å forstå hvilke faktorer som påvirker ordstillingsvariasjonen hos voksne morsmålstalere, og hvordan den læres i første- og andrespråkstilleggelse. I tillegg har vi undersøkt i hvilken grad subjeksveksling og objektsveksling har overlevd i amerikanorsk, også dette med tanke på hvilke faktorer som påvirker innlæring og vedlikehold av disse strukturene i arvespråket. I dette foredraget sammenfatter jeg disse studiene og presenterer samtidig noen nye resultater fra to studier av objektsveksling og dativveksling hos norske morsmålstalere hvor vi også har data fra reaksjonstid.

Språkprøver for innvandrere – språksyn, bruk og konsekvenser

I dette innlegget skal jeg se nærmere på språkprøver for voksne innvandrere med utgangspunkt i tre spørsmål: Hva *måler* slike prøver, hvordan *brukes* prøve-resultatene, og hvilke *konsekvenser* får prøvene?

Språkprøver bygger på og befester et bestemt syn på hva språk og språkferdigheter er. I første del av innlegget vil jeg gjøre rede for *de språklige verdiene* som ligger til grunn for Norskprøven for voksne innvandrere. Hvordan defineres gode språkferdigheter av prøveutviklerne, hvordan vurderer man grammatiske avvik eller aksentpreget uttale, og hvilken status har den innfødte språkbrukeren som norm når innvandreres norskferdigheter vurderes? Sentralt i denne delen av innlegget er det språkpolitiske arbeidet til Europarådet og det felles europeiske rammeverket for språk.

I andre del av innlegget ser jeg nærmere på *bruken av prøveresultatene*. Mens det å ta en språkprøve tidligere var et frivillig tilbud til de som ønsket å dokumentere språkferdighetene sine, har det blitt stadig vanligere, både i Norge og internasjonalt, at det stilles eksplisitte språkkrav ikke bare ved ansettelse og opptak til høyere utdanning, men også for permanent opphold og statsborgerskap. Med det har språkprøver fått en innvandringsregulerende funksjon, og det er relevant å undersøke i hvilken grad språkprøver inngår som element i strukturell rasisme. Sentralt i denne delen er en undersøkelse av språkkrav for opphold og statsborgerskap i Europa, men jeg vil også komme inn på språkkrav i utdanning og arbeidsliv.

Med denne bruken av språkprøver i innvandrings- og integreringspolitikken har språkprøver fått en stadig viktigere og kanskje mer problematisk rolle. I siste del av innlegget skal jeg se nærmere på *konsekvenser av språkprøver* og diskutere dette i sammenheng med begrepet testetikk og kritisk språktesting. Her vil jeg også presentere det NFR-finansierte prosjektet IMPECT ved HVL som ser nærmere på konsekvensene av de nylig innførte språk- og kunnskapskravene for statsborgerskap med særlig fokus på innvandrere med lite skolegang.

Stian Hårstad (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)

Å tale til øyet – skriftmediert muntlighet før og etter den digitale revolusjonen

De siste tiåras omfattende digitalisering har i mange språksamfunn ført med seg en kraftig økning i skriftbasert kommunikasjon på ulike plattformer. I takt med denne utviklinga har sosiolingvistiske studier kartlagt ei betydelig *norm-pluralisering* innafor det skriftlige domenet, ikke minst i form av det som på engelsk blir kalt «vernacularisation», altså økt forekomst av ulike folkemåls-praksiser i skrift. Dette innlegget vil ta for seg språkbruk som på ulike vis utfordrer både vedtatte skriftnormer og tradisjonelle (forestilte) grenser mellom muntlighet og skriftlighet, det som mange kjenner som «dialektskriving» eller «snakke-skriving». Et hovedmål vil være å se slike praksisformer mot en historisk bakgrunn, for sjøl om vi i den digitale æraen støter på «dialektskriving» langt oftere enn før, dreier det seg i prinsippet om fenomener som har lange røtter. Den repertoarutvidelsen som skriftdomenet i vår tid gjennomgår ved å ta opp i seg noe av den stilistiske bredden som tidligere har særprega det muntlige domenet, kan nemlig gjenfinnes i mange slags eldre, ikke-digitale tekster, noe som vil bli belyst i dette innlegget. Særlig vil jeg ta for meg fenomenet *øyedialekt* (eng. «eye-dialect»), kort sagt tegnbruk som skal illudere muntlighet/dialektalitet uten at den representerer forskjeller som reelt sett er fonologisk signifikante, for eksempel <skjitflaks> for 'skitflaks'. Denne formen for meningsskaping er et interessant eksempel på hvordan det innfløkte samspillet mellom muntlighet og skriftlighet kan utnyttes. Dermed håper jeg å kunne få fram at skrift ikke bare er en sosialt nøytral teknologi som simpelthen fyller en medierende funksjon, men at staving og skriving også er symbolsk ladde praksiser som fortjener mer språkvitenskapelig oppmerksomhet – ikke minst i en epoke der skriftligheten er så inngripende i alles hverdagsliv.

Livssyklusmodellen for fonologiske mønster i norsk og nordisk

I føredraget set eg fram nokre resultat frå ei gransking av fleire fonologiske mønster i norsk (og i den breiare vestnordiske konteksten), med utgangspunkt i livssyklusmodellen for lydendring. I denne modellen skjer lydendring ved at automatisk fonetisk variasjon vert til fonetiske reglar, deretter til kategoriske fonologiske reglar og vidare til sykliske fonologiske reglar i samspel med morfologien. Eg viser korleis denne modellen kastar nytt lys over fleire velkjende mønster i norsk fonologi og morfologi, frå både strukturelle, historiske og dialektologiske standpunkt. Eg set spesielt fokus på samspelet mellom den laryngale kontrasten i klusilane og utviklinga av vokalisk kvantitet i norske dialektar og andre vestnordiske språk, og viser korleis vi kan forstå fenomen som preaspirasjon og lenisering i lys av livssyklusmodellen.

2 SEKSJONSFØREDRAG

Jorge González Alonso¹, Maki Kubota², Isabel N. Jensen², Alicia Luque¹, Sergio M. Pereira Soares^{3&4}, Yanina Prystauka², Øystein A. Vangsnes^{2&5}, Merete Anderssen² & Jason Rothman^{1&2} (¹Universidad Antonio de Nebrija, ²UiT Norges arktiske universitet, ³Universität Konstanz, ⁴Max Planck, Nijmegen, ⁵Høgskulen på Vestlandet)

Grad av eksponering påvirker hvor følsomme talere er for motstridende grammatiske trekk i nært beslektede varieteter: en ERP-studie

Nylige fremskritt innen nevrokognisjon hos tospråklige har vært nært knyttet opp mot en økt forståelse av at effekter av tospråklighet er en funksjon av erfaring, noe som har ført til at en har gått bort fra en kategorisk inndeling i enspråklige og to/flerspråklige (Gullifer & Titone, 2020). Denne tilnærmingen har avdekket den samme typen graderte effekter av tospråklig eksponering på hjernens struktur, funksjon and biokjemi (Deluca et al., 2019; Pliatsikas et al., 2021). I denne studien bruker vi den samme finmaskede tilnærmelsen, hvor tospråklig erfaring anses som en kontinuerlig variabel, for å undersøke hvorvidt eksponering for to nært beslektede varieteter (bidialektalisme) påvirker implisitt språkprosessering.

Bidialektale talere lærer lingvistiske systemer som overlapper innen de fleste domenene, men som kan variere i forhold til leksikon, morfosyntaks og/eller fonologi. I noen tilfeller kan manglende samsvar mellom de to språkssystemene gå i helt motsatt retning, slik at resultatet blir motstridende grammatiske trekk i de to varietetene. Situasjoner hvor en struktur som er grammatisk i den ene dialekten er helt ugrammatisk i den andre representerer en perfekt anledning til å studere hvordan lingvistiske representasjoner interagerer i bidialektale talere.

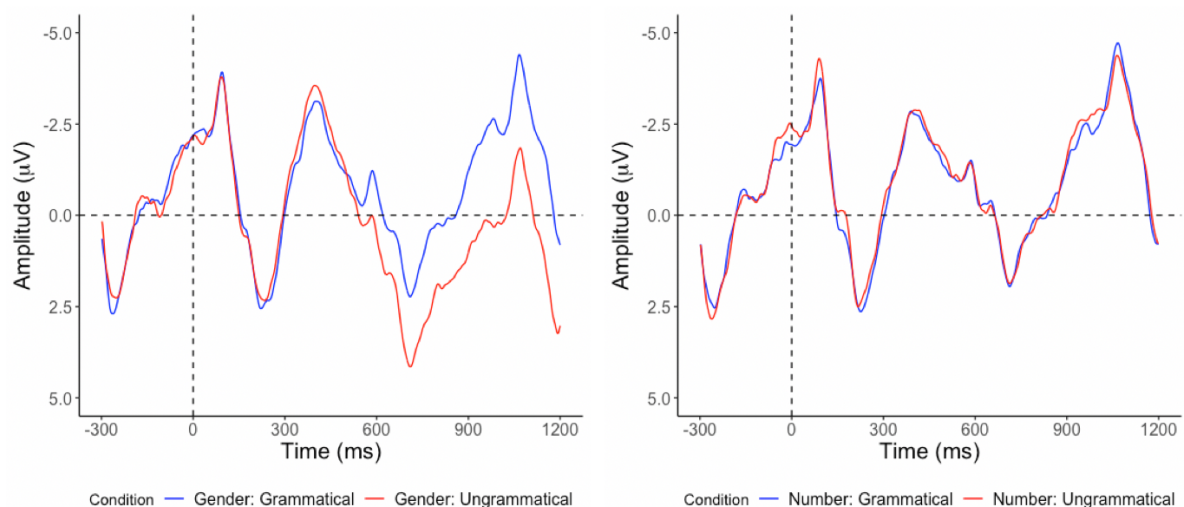
Hvordan prosesserer bidialektale talere slike motstridende grammatiske trekk?

Vi diskuterer dette spørsmålet i en norsk kontekst. Standard norsk og de fleste norske dialektene har obligatorisk markering av nummerkongruens mellom et flertallssubstantiv i subjektsposisjon og et predikativt adjektiv (f.eks. *Husene er nye*). I nordnorsk kan dette adjektivet ikke markeres for flertall (*Husan er ny^{*}(e)*).

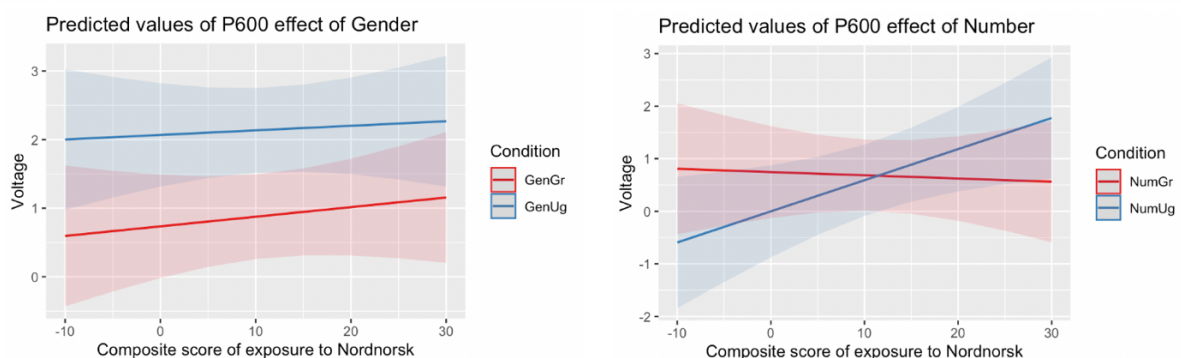
Vi testet 112 norske talere bosatt i Nord Norge, som har hatt varierende eksponering for nordnorsk (fra morsmålstalere til nyinnflyttede talere fra andre deler av landet, og alt mellom dette). Eksponering ble kalkulert utfra en modifisert versjon av 'The Language and Social Background Questionnaire' (LSBQ; Anderson et al., 2018). Deltagerne tok del i et EEG/ERP-eksperiment hvor de leste setninger på nordnorsk ord-for-ord. Vi undersøkte to typer ugrammatiske strukturer. Den første er predikative adjektiver som ikke kongruerer med substantivet i genus, noe som er ugrammatisk i alle norske dialekter. Den andre er predikative adjektiver som ikke kongruerer med et flertallssubstantiv, noe om er grammatisk i nordnorske dialekter, men ugrammatisk i de fleste andre varieteter av norsk.

ERP resultatene (Fig. 1) viser en klar P600 effekt for alle deltakerne når de leser setninger med manglende genuskongruens. Når det gjelder nummer, derimot, finner vi ingen slik effekt i deltakergruppen som helhet. Vi gjorde derfor en

regresjonsanalyse mellom størrelsen på P600 (forskjellen i utslag på adjektiver med og uten nummermarkering etter 500-900ms) og (den sammensatte) indeksen for grad av eksponering for nordnorsk. En korrelasjonsanalyse (Fig. 2) viser en tydelig sammenheng mellom følsomhet for flertallsmarkering og eksponering for nordnorsk, en interaksjon vi ikke finner for genus. Det vil si at deltagere som hadde vært mer eksponert for nordnorsk var mer sensitive ovenfor nummermarkering, dvs. det alternativet som er ugrammatisk i denne varieteten. Vi diskuterer disse resultatene i lys av nylige forslag om at tospråklighet må ses som et kontinuum og foreslår at bidialektalisme også befinner seg på et spektrum hvor små lingvistiske nyanser kan forekomme.

Figur 1. ERP for ugrammatisk genus (venstre) og nummer (høyre) på elektrode Pz.

Figur 2. Korrelasjon mellom gjennomsnittlig spenning i tidsvinduet for P600 (500-900ms) og eksponering for nordnorsk for de to kongruensrelasjonene: genus (venstre) og nummer (høyre).

Referanser

- Anderson, J. A., Mak, L., Chahi, A. K., & Bialystok, E. (2018). The language and social background questionnaire: Assessing degree of bilingualism in a diverse population. *Behavior research methods*, 50(1), 250-263.
- DeLuca, V., Rothman, J., Bialystok, E., & Pliatsikas, C. (2019). Redefining bilingualism as a spectrum of experiences that differentially affects brain structure and function. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(15), 7565-7574.
- Gullifer, J. W., & Titone, D. (2020). Characterizing the social diversity of bilingualism using language entropy. *Bilingualism: Language and Cognition*, 23(2), 283-294.
- Pliatsikas, C., Soares, S. P., Voits, T., DeLuca, V., & Rothman, J. (2021). Bilingualism is a long-term cognitively challenging experience that modulates metabolite concentrations in the healthy brain. *Scientific reports*, 11(1), 1-12.

Endring i grammatisk kjønn på tvers av generasjoner og steder

Det er velkjent at grammatisk kjønn er i endring blant flere norske dialekter. Tidligere forskning har vist at det tradisjonelle trekjønnsystemet med hankjønn, hunkjønn og intetkjønn er i ferd med å bli erstatta av et tokjønnsystem med felleskjønn og intetkjønn (Lødrup 2011, Rodina og Westergaard 2015, Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019, Rodina og Westergaard 2021). Et viktig ubesvart spørsmål er hvor generell denne endringa er. Så langt er den i moderne tid dokumentert i Oslo, Tromsø og Trondheim. Prosjektet Grammatisk kjønn i norske dialekter: Variasjon, tilegnelse og endring finansiert av Norges forskningsråd (GenVAC, 2020-2025), forsøker nettopp å finne ut av hvor generell endringa er og hvordan endringa kan forklares. Gjennom en serie eksperimentelle og sosiolingvistiske undersøkelser blir sju utvalgte steder i Norge undersøkt.

Norske dialekter inneholder mye variasjon når det gjelder hvordan genus kommer til uttrykk. GenVAC-prosjektet utforsker det vi kaller «morfologihypotesen». Den går ut på at dialekter med stor grad av formsammenfall eller synkretisme mellom hunkjønn og hankjønn mister hunkjønn raskere enn dialekter som har flere skiller mellom disse to kategoriene. For å teste denne hypotesen trenger vi både dialekter med mye synkretisme («morfologisk enkle dialekter») og dialekter med lite synkretisme mellom hunkjønn og hankjønn («morfologisk komplekse dialekter»).

I dette foredraget vil vi konsentrere oss om data fra to steder: Egersund og Stavanger. Mange språkendringer starter som urbane fenomen som etter hvert sprer seg til mindre steder (Trudgill 1974, 1983, Taeldeman 2005, Vandekerckhove 2009). Overgangen fra trekjønnsystem til tokjønnsystem kan antas å være ei endring av denne typen (Busterud et al. 2019). Derfor har GenVAC-prosjektet valgt ut steder av ulik størrelse i kartlegginga av endringa i genussystemet, der størrelse tas som mål på grad av kontakt og urbanitet. Vi har særlig sett på geografisk plassering, status som regionssenter og pendlermønster. Basert på disse kriteriene er Egersund og Stavanger inkludert. Språklig har Egersund det vi kaller kompleks morfologi, mens Stavanger har to varianter: Et folkelig bymål med tre genus, og et høyere talemål med to genus (Berntsen & Larsen 1925, Omdal 1967, Gabrielsen 1984). Johannessen (2020) viser også stor variasjon i bruk av tradisjonelle hunkjønnsord blant elever på to ungdomsskoler i Stavanger, noe som gjør denne dialekten særlig interessant.

I begge disse byene har vi undersøkt tre aldersgrupper: Gruppe A fra 10-12 år, gruppe B fra 17-19 år og gruppe C fra 25-74 år. 20 informanter har deltatt i hver gruppe. Vi har gjennomført ei rekke produksjonseksperimenter, og i dette

foredraget vil vi presentere data for ubestemt entall, samt pre- og postnominale possessiv. Resultatene våre viser at det er klare forskjeller mellom Egersund og Stavanger. I Egersund er tregenus-systemet ganske robust, men det er tegn på ei begynnende endring. I Stavanger er det helt tydelig at det er et togenus-system, og der uttrykker postnominale elementer heller ikke hunkjønn. Vi vil diskutere analysen av dataene i foredraget, inkludert konsekvensene disse funnene har for morfologihypotesen.

Referanser

- Berntsen, Mandius og Amund B. Larsen. 1925. *Stavanger bymål*. Oslo: Bymålslaget i kommisjon hos Aschehoug.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2019. The loss of feminine gender in Norwegian: a dialect comparison. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 22, 141–167.
- Gabrielsen, Finn. 1984. *Eg eller je?: Ei sosiolingvistisk gransking av yngre mål i Stavanger*. Oslo: Novus
- Lødrup, Helge. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2, 120–136.
- Omdal, Helge. 1967. Noen karakteristiske trekk ved det høgere talemålet i Stavanger – jamført med folkemålet. *Maal og Minne*, 79–100.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27(2), 145–187.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2021. Grammatical gender and declension class in language change: A study of the loss of feminine gender in Norwegian. *Journal of Germanic Linguistics* 33(3), 235–263.
- Tældeman, Johan. 2005. The influence of urban centres on the spatial diffusion of dialect phenomena. P. Auer, F. Hinskens og P. Kerswill (red.): *Dialect change: Convergence and divergence in European Languages*, Cambridge: Cambridge University Press, 263–284.
- Trudgill, Peter. 1974. Linguistic change and diffusion: Description and explanation in sociolinguistic geography. *Language in Society* 1, 179–195.
- Trudgill, Peter. 1983. *On dialect: Social and geographical perspectives*. Oxford: Blackwell.
- Vandekerckhove, Reinhild. 2009. Urban and rural language. P. Auer og J. E. Smith (red.): *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation*, Berlin: Mouton de Gruyter, 315–332.

Ivar Berg (Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet)

Professorpolitikarar og samnorsk-teknokratar: Rune Slagstad om norsk språkhistorie

Rune Slagstads *De nasjonale strateger* (1998) er eit storfelt forsøk på å forstå sentrale trekk ved utviklinga av det moderne Noreg. Kulturpolitikken får stor plass i framstillinga, og dermed kjem Slagstad også inn på sider ved den nyare språkhistoria. Boka vekte stor interesse da ho kom ut, og førte til mykje diskusjon (t.d. Rudeng, 1999), men språkvitarar har stort sett late ho ligge i fred. I dette innlegget vil eg sjå om Slagstads tolking av språkstriden som ein del av norsk politisk historie kan bidra til norsk språkhistorieskriving. Kan nordistane lære noko av statsvitarane, eller er det meste tenkt og skrive (betre) før?

Slagstad legg vekt på lina frå folkedanning på 1800-talet til det han kallar «nasjonal integrasjonsideologi» på 1900-talet (1998, s. 118), frå venstrestatens samling av borgar og bonde til Arbeidarpartiets by og land, hand i hand. Det er godt etablert i språkhistorisk samanheng at samnorsktanken hadde nasjonal samling som bakgrunn og målsetjing, medan det ideologiske grunnlaget seinare ikkje har vore like mykje vektlagt. Gjennomføringa har heller vorte forklart som ei teknokratisk løysing på eit praktisk problem. Slagstad skriv samnorskpolitikken inn i ei større forteljing under overskrifta «reformteknokrati»: Viljen til å endre samfunnet gjennom statleg styring og politikk utforma av ekspertnemnder på ulike samfunnsområde. Det moderne Noreg er i stor grad skapa av ekspertar som finn faglege løysingar på samfunnsproblem. Slik skulle også problemet med to skriftspråk løysast av «samnorsk-teknokratene» (Slagstad, 1998, s. 332–335).

Slagstad peikar på større ideologisk kontinuitet frå 1800-talet til samnorskpolitikken enn gjengs språkhistoriske framstillingar gjer, samstundes som han viser korleis ein vitskapleg fundert reformisme var standardsvaret på samfunnsproblem på 1900-talet.

Referansar

Rudeng, E. (red.). (1999). *Kunnskapsregimer. Debatten om De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
Slagstad, R. (1998). *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.

Norm og usus i standardordbøkene

Bokmålsordboka (BOB) og *Nynorskordboka* (NOB) har to hovedformål: For det første skal de «gje eit så fullstendig og korrekt bilde av norsk språk som mellomstore ordbøker kan gjere når det gjeld ordutval, ordlaging, rettskriving, tyding og bruk» (UiB, 2021). For det andre står de to ordbøkene i en særstilling som autoritative kilder til informasjon om de gjeldende rettskrivingsnormene. For Språkrådet er standardordbøkene viktige kanaler for å spre informasjon om hvordan ord skal staves og bøyes, og om endringer i rettskrivingsnormene.

Standardordbøkene er altså preskriptive når det gjelder staving og bøyning, samtidig som de tar mål av seg til å være deskriptive både generelt og kanskje spesielt på de områdene som ikke reguleres av rettskrivingsnormene. At en ordbok rommer både preskriptive og deskriptive elementer, er ikke uvanlig. Det skaper likevel noen dilemmaer som fram til nå ikke har vært løst tilfredsstillende. I innlegget drøfter jeg noen konkrete eksempler, primært fra BOB. Her nevner jeg to av disse:

1) Flertallsformen *gutta* var (sammen med fire andre former på *-a*) sideform i bokmål fra 1938 til 1983. I dag står formen utenfor bokmålsnormen, men det er lett å vise at den er svært utbredt i bruk. Vi finner den i faste uttrykk (f.eks. *gutta på gølv*, *gutta på skauen*), men også i nøytrale kontekster i mer uformelle sammenhenger. I tillegg kommer bruken som vokativ (*gutta!*) og som forledd i sammensetninger som *guttastemning*. I BOB står formen *gutta* nevnt én gang, i uttrykket *de store gutta*. Det er ikke kommentert at formen er unormert

2) Formen *hue* for 'hode' har aldri vært normert i bokmål. *Hue* er heimfesta til et stort område fra Østfold til Telemark og nord til Østerdalen. Formen er vanlig i skrift i noen faste uttrykk (f.eks. *høl i hue*, *tjukk i hue*) og dukker ellers ikke sjelden opp i uformelle sjangre. I BOB har *hue* fått egen artikkel med bruksmerking «i dialekt» og med tre sammensetningseksempler: *kålhue*, *rotehue*, *suppehue*. Det er et paradoks at fasiten for normert bokmål har artikkel på et ord som eksplisitt karakteriseres som et dialektord. Videre fins det et gjeldende normeringsvedtak fra 1984 som sier at «kålhue skal takast ut av rettskrivinga» (Norsk språkråd, 1984, s. 24).

Floker som disse kan løses på flere måter. I noen tilfeller kan det være aktuelt å endre på normen ved å ta inn former som er vanlige i bruk, jf. bruksprinsippet (Språkrådet, 2015, s. 10) og det nylige vedtaket om å ta inn formene *høl* og *køl* i bokmål (Språkrådet, 2021). I andre tilfeller må ordbøkene velge mellom å holde seg strengt til normen eller å ta med hyppig brukte unormerte former, men med klar merking av hva statusen til disse formene er. Jeg vil argumentere for den siste

løsningen og komme med forslag til hvordan dette kan gjøres på en brukervennlig måte.

Referanser

BOB = Bokmålsordboka. Språkrådet og Universitetet i Bergen.

NOB = Nynorskordboka. Språkrådet og Universitetet i Bergen.

Norsk språkråd. (1984). *Årsmelding 1984*.

Språkrådet. (2015). *Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk. Bokmålsversjon*.

Språkrådet. (2021). Rettskrivningsvedtak etter 2012.

Universitetet i Bergen. (2021). Revisjonsprosjektet.

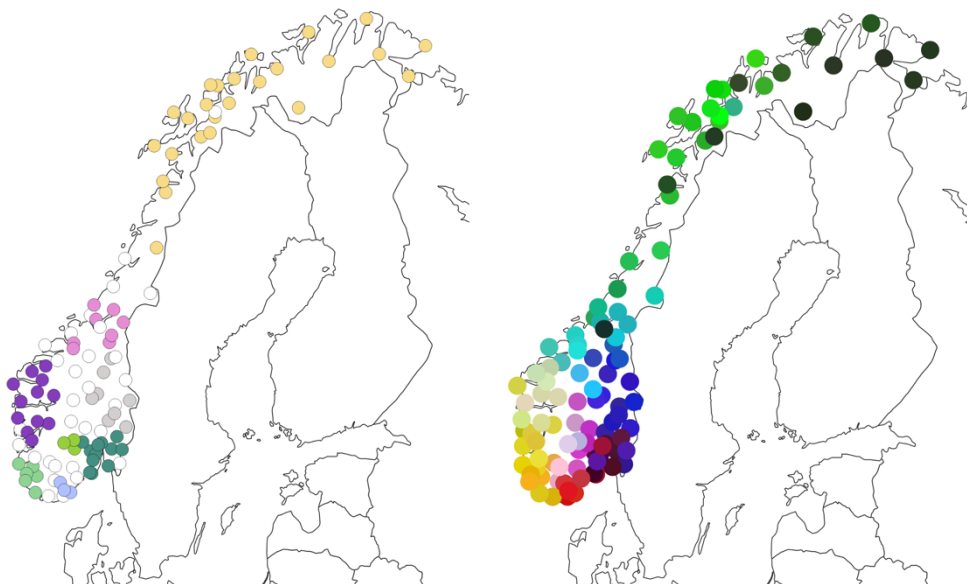
Dialektgrenser i Norge: En kvantitativ tilnærming

Dialektometri er det datadrevne eller kvantitative studiet av dialekter. Ofte, se for eksempel Heeringa (2004), har man gjerne tatt utgangspunkt i IPA-transkripsjoner og gransket dialekter ved hjelp av såkalt Levenshtein-distanse på ordnivå. I norsk sammenheng er *Nordavinden og sola*-korpuset blitt brukt her.¹ Det finnes imidlertid nå flere og betydelig større talemålskorpus som forsøker å fange sentrale dialektale trekk i norsk, ved hjelp av en lydnær transkripsjonsstandard, som *Nordisk dialektkorpus* (Johannessen et al., 2009). Kart har alltid vært et viktig hjelpemiddel for å forstå dialekter, også i Norge. Med flere korpus som dekker store deler av landet, kan man nå supplere klassiske dialektologiske kart med analyser over større mengder data.

I dette foredraget skal vi se på forskjeller i frekvens av n -grammer for å granske dialekter med transkripsjonene i den norske delen av *Nordisk dialektkorpus*.² Framfor enkeltord, som hos Heeringa (2004), blir sekvenser av tegn av en bestemt lengde n , derav n -gram, brukt som utgangspunkt for å sammenligne dialektene. Antakelsen er at man i større grad kan avgjøre forskjeller og likheter på dialekter basert på frekvens av visse tegnmønstre i transkripsjonene framfor formen på ulike ord. Tegnmønstrene telles i absolutte tall for så å bli omsatt til vektorrepresentasjon. Denne vektorrepresentasjonen blir så brukt til å regne ut forskjellen for hver enkelt dialekt relativt til alle andre (i vårt tilfelle: såkalt cosinus-likhet). Når dette så er gjort, kan man ved hjelp av posisjonsdata for hver dialekt og en datareduksjonsmetode, som multidimensjonal skalering eller clusteranalyse, lage kart for å visualisere og granske likhet (metoden er nærmere beskrevet i Birkenes 2019 og brukt på materiale fra Wenkers *Sprachatlas*). To foreløpige resultater fra materialet i *Nordisk dialektkorpus* finnes under:

¹ <http://www.hf.ntnu.no/nos/source.php>

² <https://www.nb.no/sprakbanken/ressurskatalog/oai-tekstlab-uio-no-nordic-dialect-corpus-transcriptions/>

Kartet til venstre viser resultatet av en multidimensjonal skalering projisert på et kart, hvor like fargetoner indikerer dialektlikhet. Kartet til høyre viser resultatet av en clusteranalyse (k-medoids) hvor farge representerer gruppetilhørighet og der hvit representerer uklar tilhørighet. På basis av clusteranalysen kan det se ut som det norske materialet i *Nordisk dialektkorpus* best lar seg dele inn i åtte grupper, men dette er et problem vi vil komme nærmere tilbake til i foredraget. Vi ser at de to metodene gir et temmelig likt bilde. Samtidig ser vi tydelige likheter med de tradisjonelle inndelingene gjengitt i f.eks. Skjeggeland (1997) og Mæhlum og Røyneland (2012). I foredraget skal vi se nærmere på disse gruppene. Samtidig ønsker vi å se på generasjonsforskjeller og ved hjelp av korpuslingvistiske metoder hente ut representative trekk fra enkelttranskripsjonene.

Relevant litteratur

- Birkenes, Magnus Breder (2019): "North Frisian dialects: A quantitative investigation using a parallel corpus of translations." I: *Us Wurk – Journal of Frisian Studies*. Vol. 68, nummer 3–4, s. 119–168. <https://doi.org/10.21827/5c98880d173a4>
- Gooskens, Charlotte og Wilbert Heeringa. (2005). De moderne norske dialekters stilling indenfor den nordiske sprogfamilie. I: *Utvalde artiklar frå det tiande Møte om norsk språk i Kristiansand*.
- Heeringa, Wilbert. (2004): *Measuring dialect pronunciation differences using Levenshtein distance*. Avhandling ved Universitetet i Groningen.
- Johannessen, Janne Bondi, Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Åfarli, og Øystein Alexander Vangsnes. (2009): "The Nordic Dialect Corpus - an Advanced Research Tool." I: *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics*.
- Mæhlum, Brit og Unn Røyneland (2012): *Det norske dialektlandskapet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Skjeggeland, Martin (1997): *Dei norske dialektane: tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Adverbiale leddsetninger: Variasjon i utflytting

I (1) forstår vi *hva* som objektet av *kjøpt* fordi det dannes en kopling mellom disse elementene, ofte beskrevet som «flytting» i generativ grammatikk.

(1) Hva tror Mari at Jon har kjøpt _?

Det er derimot enkelte domener, kjent som **øyer** (Ross 1967), som tilsynelatende blokkerer flytting. Finitte adverbiale leddsetninger har blitt identifisert som et slikt øy-domene, gjerne omtalt som **adjunktøyer** (Huang 1982). (2) er uakseptabel fordi *hv*-frasen *hvilken* bok flyttes ut fra ei finitt adverbial leddsetning.

(2) *Hvilken bok begynte du på universitetet fordi du leste _?

Øyer omtales typisk som absolutte syntaktiske begrensninger mot flytting (Chomsky 1986). Adjunktøyer har blitt trukket frem som et særlig godt eksempel på en slik absolutt begrensning (Stepanov 2007). Hvorvidt denne begrensningen er absolutt, har derimot blitt utfordret av flere nylige eksperimentelle studier. For det første har variasjon mellom typen flytting blitt funnet: I både engelsk og norsk har det blitt vist at *hv*-flytting ut fra adverbiale leddsetninger forårsaker øy-effekter. Det gjør derimot ikke flytting gjennom relativisering (rel-flytting) i engelsk (Sprouse et al. 2016), og heller ikke flytting gjennom topikaliserings (top-flytting) i norsk (Kush et al. 2019). Videre er det også vist variasjon mellom ulike adverbiale leddsetninger: Bondevik et al. (2020) fant at vurderinger av top-flytting varierer som en funksjon av subjunksjonstypen som er kjerne i den adverbiale leddsetninga: *når*- og *fordi*-adjunkter viste store øy-effekter, *om*-adjunkter små. I dette foredraget spør vi derfor om vi også ser variasjon i øy-effekter mellom subjunksjonstyper ved rel-flytting.

Vi gjennomførte en akseptabilitetsstudie som testet relativisering ut fra tre ulike adverbiale leddsetninger: *om*, *når* og *fordi*. Eksperimentet fulgte et 2x2-faktorielt design (Sprouse et al., 2016) som tester virkningen av **strukturen** som elementet flyttes ut fra (øy vs. ikke-øy) og **lengden** elementet må flytte (lang vs. kort). Dette designet kvantifiserer øy-effekten som en (over-lineær) interaksjonseffekt som oppstår når det dannes en flyttingsrelasjon ut fra den adverbiale leddsetninga. Deltagerne vurderte testsetningene på en skala fra 1–7. Dataene ble analysert i en lineær blandet modell.

Vi fant signifikante øy-effekter for rel-flytting ut fra alle de tre adverbiale leddsetningene som ble testet, men resultatene viser at størrelsen på øy-effekten varierer som en funksjon av subjunksjonstypen. I likhet med Bondevik et al. (2020) fant vi at relativisering ut av *om*-leddsetninger vurderes forskjellig fra *når* og *fordi*. *Når*- og *fordi*-adjunkter viste store øy-effekter, mens *om*-adjunkter viste statistisk signifikant mindre øy-effekter ($p < 0.001$). Variasjon mellom subjunksjonstyper

indikerer at «adverbial leddsetning» ikke kan behandles som en uniform kategori når det kommer til øy-restriksjoner.

Utvalgte referanser

- Bondevik, Ingrid, Dave Kush & Terje Lohndal. 2020. Variation in Adjunct Islands: The Case of Norwegian. *Nordic Journal of Linguistics* 1–32. <https://doi.org/10.1017/S0332586520000207>
- Sprouse, John, Ivano Caponigro, Ciro Greco & Carlo Cecchetto. 2016. Experimental Syntax and the Variation of Island Effects in English and Italian. *Natural Language & Linguist Theory* 34:307–344.
- Stepanov, Arthur. 2007. "The End of the CED? Minimalism and Extraction Domains." *Syntax* 10(1): 80–126

Kaja Borthen (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet) &
Åshild Søfteland (Høgskolen i Østfold)

Det historiske opphavet til norske finalpartikler

I Borthen, Søfteland, Kveen, Karagjosova og Nøklestad (2021) rapporteres det om en studie av geografiske og demografiske trekk ved 46 finalpartikler norske talemål, deriblant de fleste av de som er illustrert i (1)-(12) nedenfor.

- (1) Det visste jeg ikke, **gitt**
- (2) Hva er vi skal diskutere her, **da**
- (3) Å, for ei utvikling, **si**
- (4) Det blir det, **kan du skjønn**
- (5) Det blir kaldt i morgon, **e'von**
- (6) Han var slik veterinær, **dei kallar**
- (7) Det er som å vinne i Lotto, **visst**
- (8) Ja, jeg trodde det ble snø jeg, **men**
- (9) Du er så fin, **at**
- (10) Eg e jo mann, **sant**
- (11) Jeg er mye mer glad i fjell en i skog, **ja**
- (12) Ja, du er ikke med til England nå, **da ma**

Figur 1. Geografisk utbredelse for *da ma*

I den nevnte studien ble det ved hjelp av spørreskjema og korpusundersøkelser i Nordisk dialektkorpus påvist hvor i landet de ulike finalpartiklene brukes (se illustrasjon ved Figur 1), hvilke aldersgrupper som bruker de ulike uttrykkene mest/minst frekvent, og for en håndfull uttrykk også mønster knyttet til kjønn. Vi fant blant annet ut at *serdu* og *gitt* i spørreskjemaet ble krysset av for å være i bruk i dialekten oftere av menn enn av kvinner og at uttrykkene brukes markant mer hyppig av menn enn av kvinner i Nordisk dialektkorpus.

I dette foredraget vil vi vise fram noen av høydepunktene fra undersøkelsen til Borthen et al. (2021), samt presentere den offentlig tilgjengelige databasen og søkesystemet som prosjektet har ledet til. Samtidig vil vi ta undersøkelsen et steg videre ved å foreslå en kategorisering av norske finalpartikler med hensyn til hvilke typer syntaktisk opphav de kan antas å ha. Vi vil argumentere for at norske finalpartikler kan deles inn i følgende 9 hovedkategorier: i) opphav i vokativer, ii) opphav i anaforer, iii) opphav i verbaler fra oversetninger med framflyttet setningsledd, iv) opphav i relativsetninger, v) opphav i adverb, vi) opphav i konjunksjoner, vii) opphav i subjunksjoner, viii) opphav i (elliptiske) hovedsetninger og ix) opphav i interjeksjon/svarord. I tillegg fins det enkelte sammensatte finalpartikler, *som (d)a ma*. Sammenholdt med det som har vært beskrevet for finalpartikler på tvers av språk (se bl.a. Post, Hancil og Haselow, 2015) kan det se ut til at finalpartikkelposisjonen i norsk språkstruktur er spesielt fruktbar.

I Borthen et al. (2021) ble det påpekt at det kan se ut til at unge språkbrukere har større tilbøyelighet til å plassere ord i etterstilt posisjon så sant de har ordet i vokabularet sitt. Med en kategorisering av historisk opphav i ermet, ligger forholdene til rette for å undersøke om alle typer finalpartikler er på frammarsj i norsk, eller om dette bare gjelder enkelte kategorier.

Korpus

Nordisk dialektkorpus: <https://tekstlab.uio.no/glossa2/ndc2>

Småorddatabasen: <https://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/aktuelt/aktuelle-saker/2020/smaord.html>

Referanser

- Borthen, Kaja, Åshild Søfteland, Perlaug Marie Kveen, Elena Karagjosova og Anders Nøklestad. 2021. Finalpartiklar i norske talemål. Ei undersøking av variasjon knytt til geografi, alder og kjønn. *Maal og Minne* 113 (1), s. 1–63.
- Hancil, Sylvie, Margje Post og Alexander Haselow. 2015. Introduction: Final particles from a typological perspective. I: *Final Particles*, red. Sylvie Hancil, Alexander Haselow og Margje Post, 3–38. Berlin: Mouton DeGruyter.

Analyse av grammatikkoppgaver i en lærebok i norsk for 8.–10. trinn

Lærebokoppgaver brukes mye i undervisningen (Skjelbred et al., 2005), og de «[...] speiler hva som er viktig i faget – hvilke kunnskaper, holdninger og ferdigheter som utgjør læringsmålene» (Iversen & Otnes 2016:40). Denne studien undersøker hvordan grammatikkoppgavene i en L1 lærebok i norsk *Kontekst 8-10 Basis* (Blichfeldt, Heggem og Huseby 2020) er utformet for at elevene skal lære om grammatikk. For å kartlegge ulike oppgavetyper i grammatikk ble det utviklet et eget rammeverk med utgangspunkt i tidligere studier av grammatikkoppgaver i L2 (Summer 2011), nyere studier innenfor grammatikk og grammatikkdiraktikk (van Rijt 2020), samt den nye læreplanen i norsk (Kunnskapsdepartementet, 2019). Ved hjelp av det nyutviklede rammeverket analyseres grammatikkoppgavene i læreboka. En grammatikkoppgave kan bestå av flere (oppgave)ledd, og til sammen ble 385 (oppgave)ledd analysert med hensyn til tekstkvalitet, ferdighet og aktivitet. Innenfor tekstkvalitet vurderes det hvorvidt oppgaveleddet har en innholdsmessig forbindelse til øvrige tekstelementer, og denne kategorien sier dermed noe om kontekstualiseringen av oppgaven. I kategorien ferdighet deles oppgavene inn i skriftlig, muntlig, lesing eller om oppgaven er uspesifisert med hensyn til hvilken ferdighet den fremmer. Til slutt undersøkes det hvilken aktivitet (oppgave)leddene ber elevene om å gjøre. Her analyseres leddene i følgende underkategorier: Produksjon, forståelse, vurdering og utforskning. Hovedfunnene er at mange av oppgaveleddene kontekstualiserer grammatikk, og at skriftlig er den ferdigheten som oftest er spesifisert. Videre er produksjon den vanligste aktivitetstypen. Få oppgaveledd vektlegger at eleven skal vise grammatisk forståelse. Resultatene blir belyst ved hjelp av sentrale momenter fra læreplanen og grammatikkdiraktikk, og vi diskuterer hvilket syn på grammatikk og grammatikkundervisning som ligger til grunn for oppgaveutformingen i *Kontekst 8-10 Basis*. Her finner vi et utpreget normativt grammatikksyn særlig i nynorskoppgavene, samtidig som bildet nyanseres av flere oppgaveledd som inkluderer elevenes talemål, vurderinger og egne intuisjoner. Det utviklede rammeverket fremstår som en hensiktsmessig analysemodell, og den vil således være et godt utgangspunkt for framtidige studier av L1-grammatikkoppgaver.

Referanser

- Blichfeldt, Kathinka, Tor Gunnar Heggem og Åslaug Huseby. 2020. *Kontekst 8-10 Basis*. 3 utg. Oslo: Gyldendal undervisning.
- Kunnskapsdepartementet. 2019. Læreplan i norsk (NOR01-06). Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/nor01-06>
- Iversen, Harald Morten & Hildegunn Otnes. 2016. *Å lære å skrive: tekstkompetanse i norskfagets skriveopplæring*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Skjelbred, Dagrun, Trine Solstad og Bente Aamotsbakken. 2005. *Kartlegging av læremidler og læremiddelpraksis*. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold.
- Summer, Theresa. 2011. *An evaluation of methodological options for grammar instruction in EFL textbooks: Are methods dead?* Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- van Rijt, J. H. M. 2020. *Understanding grammar. The impact of linguistic metaconcepts on L1 grammar education*. Nijmegen: Radboud University.

Samspillet mellom (kvantitative) superlativer og dobbel bestemthet

Barwise og Cooper (1981) formaliserte betydninga av den kvantitative superlativen 'most' slik:

$$(I) [most](A)(B)=1 \Leftrightarrow |A \cap B| > |A - B|$$

Når 'most' fungerer som kvantor, er dette ei svært fordelaktig formalisering, men som Hackl (2009) poengterte, fanger ikke denne analysen sannhetsvilkårene til 'most' i bestemt form på engelsk:

- (1) a. John read the most books.
- b. John read most (of the) books.

Barwise og Coopers (1981) analyse beskriver bare (1-b), en situasjon der John har lest majoriteten av en gitt mengde bøker, ikke (1-a), som beskriver en situasjon der John har lest flest bøker av alle som leste bøker. Det viser seg altså at den sannhets-funksjonelle betydninga til 'most' påvirkes av bestemthet, i det at det er bestemthet som bestemmer om 'most' skal leses relativt/komparativt, som i (1-a), eller absolutt/proporsjonalt, som i (1-b). Nylig har det også blitt observert at den superlative formen av 'mange' påvirkes ulikt av bestemthet i de germanske språkene (Coppock og Josefson, 2015; Coppock, 2019), og at dette kan generaliseres også til ikke-kvantitative superlativer. Likevel er det hverken i Hackls (2009) opprinnelige artikkel, eller i de påfølgende artiklene, tatt hensyn til at enkelte av de germanske språkene har dobbel bestemthet, der unikhet og spesifikk referanse kan uttrykkes uavhengig av hverandre (Julien, 2005).

I dette foredraget vil jeg derfor vise hvordan de 2 × 2 mulighetene dette systemet tilbyr blir realisert på norsk, og derigjennom demonstrere at de to betydningene skissert over bare er en del av bildet. Videre vil jeg sammenligne superlativformene av 'mange' og 'få', og også sammenligne kvantitative superlativer med superlativer mer allment. Gjennom dette håper jeg å bidra til en dypere forståelse av betydningsbidraget til selve superlativen, både på norsk og på andre språk.

Referanser

- Barwise, J. og Cooper, R. (1981). Generalized Quantifiers and Natural Language. *Linguistics and Philosophy*, 4:159–219.
- Coppock, E. (2019). Quantity Superlatives in Germanic, or "Life on the Fault Line Between Adjective and Determiner". *Journal of Germanic Linguistics*, 31:109–200.
- Coppock, E. og Josefson, C. (2015). Completely Bare Swedish Superlatives. I Csipak, E. og Zeijlstra, H., red., *Proceedings of Sinn und Bedeutung* 19, s. 179–196.
- Hackl, M. (2009). On the grammar and processing of proportional quantifiers: most versus more than half. *Natural Language Semantics*, 17:63–98.
- Julien, M. (2005). *Nominal Phrases from a Scandinavian Perspective*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.

Kunnskap om setningsledd og setningstypologi blant lærerstudenter

Både Språkrådet og flere lærerutdannere har uttrykt bekymring for en svekkelse av fagdisiplinen i skolen med studenters svake grammatikkunnskaper som konsekvens (se f.eks. Brøyn 2014, Grov 2018, Hognestad 2013, Oksfjellelv 2011), men foruten Holmen (2014) har ikke spørsmålet vært utforsket empirisk. Tidligere studier har dessuten vist at norske lærerstudenter først og fremst forbinder grammatikk med rettskriving (Nygård og Brøseth 2021).

I denne studien undersøker vi hvilken grunnleggende syntaktisk kunnskap lærerstudenter har når de starter høyere utdanning. Studien undersøker også forholdet mellom førsteårsstudenters grammatiske påstandskunnskap med deres grammatiske ferdighetskunnskap, som vi belyser ved å diskutere sammenhengen forholdet mellom de to hovedsynene for grammatikkundervisning i L1-faget, altså i) grammatikkundervisning legitimert som ferdighetskunnskap (ofte knyttet til literacy og skriving), eller ii) grammatikkundervisning legitimert som påstandskunnskap (ofte knyttet til systemgrammatikk) (van Rijt 2020).

Datagrunnlaget vårt er en undersøkelse med 36 spørsmål om grammatikk, besvart av 235 førsteårsstudenter. I dette foredraget fokuserer vi på de spørsmålene som adresserer syntaktisk forståelse, mer spesifikt kunnskap om setningsledd og setningstypologi. Det var to hovedtyper av spørsmål i undersøkelsen. Den første spørsmålstypen ba studentene om å definere ulike kategorier i fritekst, som i (1) og (2), mens den andre typen krevde at studentene anvendte kunnskap for å gjenkjenne setningsledd og setningstyper, som i (3)-(7):

(1) Hva er et subjekt?

(2) Hva er en leddsetning?

(3) Hva er objektet i denne setningen?

Du spiser alltid grøt med kanel til frokost.

(4) Hva er subjektet i denne setningen?

Til jul fikk ikke Petter presanger.

(5) Hvilket setningsledd er Kari i denne setningen?

Petter sendte Kari et kjærlighetsbrev.

(6) Strek under leddsetningen i setningen:

Jeg liker ikke at du snorker.

(7) Strek under leddsetningen i setningen:

Når du snorker, får jeg ikke sove.

Vi presenterer en kvantitativ analyse av studentenes svar (antall riktige/gale/manglende svar), samt hvordan svarene fordeler seg på ulike

kategorier. I tillegg analyserer og drøfter vi de ulike feiltypene kvalitativt, med mål om å avdekke typiske oppfatninger og misoppfatninger om syntaks og setnings-
typologi, å kartlegge om visse setningsledd og setningstyper er vanskeligere å
gjenkjenne enn andre, samt å undersøke om leddets plassering i setningen er av
betydning. Videre undersøker vi graden av sammenfall mellom studentenes evne
til å verbalisere grammatisk kunnskap, f.eks. svaret de gir på et fritekstspørsmål
som (2), og deres evne til å bruke grammatisk kunnskap på faktiske setninger, dvs.
svaret de gir på spørsmål (6–7).

Studien gir ny innsikt om norske førsteårsstudenters grammatiske påstand- og
ferdighetskunnskap og sammenhengen mellom disse. Resultatene vil være
nyttige for undervisere i høyere utdanning, både fordi de dokumenterer generelt
kunnskapsnivå i grammatikk samt typiske problemområder og misoppfatninger,
som dermed kan adresseres starten av studentenes utdanning.

Referanser

- Brøyn, Tore. (2014). Hvorfor har det blitt så vanskelig å snakke om språket? Intervju med Lars
Anders Kulbrandstad. *Bedre skole*, (1), 8–9.
- Grov, Astrid Marie. (2018). Språkundervisningen som forsvant? Intervju med Hans-Olav Enger,
Gunnvor Mejdell, Geir Olav Kinn, Åse Wetås og Bente Heian. *Språknytt*, (2), 18–23.
- Hognestad, Jan K. (2013). Språkdelen av norskfaget - I læreplan og klasserom. *Norsklæreren*, (2),
24–29.
- Holmen, Sofie Emilie. (2014). Kvalitet i grammatikkundervisningen i lærerutdanningen. I J. Amdam,
Ø. Helgesen & K. W. Sæther (Red.), *Det mangfoldige kvalitetsomgrepet. Fjordantologien 2013*.
(s. 83–100). Forlag1.
- Nygård, Mari & Brøseth, Heidi. (2021). Norwegian teacher students' conceptions of grammar.
Pedagogical Linguistics. <https://doi.org/10.1075/pl.21005.nyg>
- Oksfjellelv, Berit. (2011). Lærarstudentane kan for lite grammatikk. *Norsklæreren*, (3).
- van Rijt, J. H. M. (2020). *Understanding grammar. The impact of linguistic metaconcepts on L1 grammar
education* [Radboud University]. Nijmegen.

Grammatisk kjønn i norsk som andrespråk: En korpusstudie

De senere årene har en rekke studier bidratt til økt kunnskap om førstespråks-tilegnelse av genus og bøyingsklasser i norsk, og av hvordan grammatisk kjønn er i endring i norsk i dag (f.eks. Lødrup 2011; Rodina & Westergaard 2015; Busterud, Lohndal, Rodina & Westergaard 2019; Rodina & Westergaard 2021). Til tross for dette finnes det så langt få undersøkelser av hvordan genus og bøyingsklasser læres i L2 norsk.

I dette foredraget presenterer vi en empirisk studie av produksjon av grammatisk kjønn og bøyingsklasse hos 47 andrespråksinnlærere av norsk med ulike L1. Datamaterialet vi legger til grunn er opptak av semi-strukturerte samtaler fra talespråkskorpuset *NorInt Tale*. Målet er å undersøke i hvilken grad innlærerne har grammatisk kjønn som del av sin L2-kompetanse, og vi ser på et bredt utvalg av substantivfraser som uttrykket genus eller bøyingsklasse (bestemte og ubestemte artikler, bestemthetssuffikser, possessiver og sterke attributive adjektiver). Basert på tidligere forskning som viser at bøyingsklasser både tilegnes tidlig i L1 norsk (Rodina & Westergaard 2013) og er robuste i amerikanorsk (Lohndal & Westergaard 2016), mens genus er mer sårbart, undersøker vi hvorvidt dette også er tilfelle i L2-tilegnelse. Vi fokuserer spesielt på intetkjønn, som har vist seg å være på plass først i 7-årsalderen i L1 norsk (jf. Rodina & Westergaard 2015; Busterud et al. 2019). Vi undersøker også hvilke former som brukes i ytringer som ikke er målspråkslike og hvorvidt felleskjønn, formen som tradisjonelt har vært referert til som hankjønn, brukes som standardverdi (*default*). Til slutt spør vi hvorvidt de generelle resultatene våre skjuler individuell variasjon hvor noen talere er nærmest målspråkslike, mens andre har et høyt avvik. Vi fokuserer spesielt på om dette er avhengig av om L1 har grammatisk kjønn og/eller artikler.

Resultatene viser at selv om talerne har en høy grad av målspråkslikhet totalt, skjuler dette en betydelig lavere målspråkslikhet med intetkjønn. Generelt er det ikke klart hvorvidt felleskjønn brukes som standardverdi hos disse talerne, men dette kan se ut til å være tilfelle med ubestemte artikler og prenominal possessiver. I samsvar med tidligere studier av L1-tilegnelse (f.eks. Rodina & Westergaard 2016; Busterud et al. 2019) og arvespråkstalere (Lohndal & Westergaard 2016) finner vi at bøyingsklasse er lettere å lære enn genus også i L2 norsk. Undersøkelsen av sammenhengen mellom individuell variasjon og grammatisk kjønn/artikler i L1 er fremdeles underveis.

Referanser

- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2020. Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten? *Maal og Minne*, 2: 1–36.
- Lohndal, Terje og Marit Westergaard. 2016. Grammatical Gender in American Norwegian Heritage Language: Stability or attrition? *Frontiers in Psychology* 7, 344.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00344>
- Lohndal, Terje og Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender: Acquisition, Attrition, and Change. *Journal of Germanic Linguistics* 33, 95–121.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2013. The acquisition of gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and bilinguals. *Studia Linguistica* 67, 47–67.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27.2, 145–187.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2021. Grammatical gender and declension class in language change: A study of the loss of feminine gender in Norwegian. *Journal of Germanic Linguistics*, 33(3), 235–263. <https://doi.org/10.1017/S1470542719000217>

Kristine Bårdsen¹, Björn Lundquist¹ & Øystein A. Vangsnes^{1&2}
(¹UiT Norges arktiske universitet, ²Høgskulen på Vestlandet)

Nynorsk språkdusj med fossefall eller sparehode? Resultater fra en kontrollert intervensjonsstudie

En rekke studier konkluderer med at undervisningspraksisen i nynorsk som sidemål består av tradisjonelle metoder (se bl.a. Blikstad-Balas & Roe, 2020), og nye tilnærminger trengs. I dette foredraget presenterer vi resultatene fra Bårdsen (2021). Mastergradsstudien undersøker en bruksbasert tilnærming til nynorsk-opplæring som sidemål inspirert av språkbadspedagogikk og forankret i teorier om andrespråksinnlæring. Undersøkelsen, som benyttet en nedskalert språkdusj-metodikk, delvis i tråd med Sjøhelle (2016), tar utgangspunkt i en hypotese om at økt arbeid med og eksponering for det mindre brukte norske skriftspråket, nynorsk, vil styrke elevenes aktive kunnskaper i spesielt nynorsk, men også deres allmenne språkkunnskaper.

Det ble gjennomført en kontrollert intervensjon på åttende trinn ved en ungdomsskole i en nordnorsk by der alle elevene har bokmål som hovedmål. Undersøkelsen foregikk i skoleåret 2020/2021, og data fra tre klasser ble samlet inn. I en klasse ble det aller meste av tekster fra norsklæreren i form av arbeidsplaner, informasjon og hjemmelekser skrevet på nynorsk, og denne klassen brukte også samfunnsfagsbøker på nynorsk. I klasse nummer to var det ingen ekstra nynorsktiltak i norskfaget, men denne klassen leste også samfunnsfagsbøker på nynorsk. Den tredje klassen fungerte som kontrollgruppe: Her var det ingen ekstra nynorskeksponering i norskfaget og klassen brukte samfunnsfagsbøker på bokmål.

I forkant av intervensjonen ble det gjennomført pretester i form av lese- og skrivetester på både bokmål og nynorsk. Det ble også samlet inn data fra nasjonale prøver i lesing, regning og engelsk for de tre klassene. Både lese- og skrivetestene og nasjonale prøver viste at de tre klassene presterte på samme nivå før intervensjonen.

Etter om lag fem måneder med intervensjonen beskrevet over ble det gjennomført nye lese- og skrivetester. Disse viste ingen forskjell mellom klassene når det gjaldt kunnskaper i bokmål. Derimot presterte begge de to intervensjonsklassene bedre på nynorsktestene enn kontrollgruppa. Resultatet bekrefter dermed hypotesen om at mer eksponering for nynorsk styrker sidemålselevenes kunnskaper i språket. Et annet viktig funn er ellers at på tvers av klassene var det de svakeste elevene som viste størst framgang på lese- og skrivetestene.

Mer oppsiktsvekkende er det derimot at studien ikke fant noen signifikant forskjell mellom klassen som fikk økt nynorskeksponering både i norsktimene og samfunnsfagstimene, og den som bare fikk det gjennom samfunnsfagstimene.

Et interessant spørsmål i kjølvannet av dette er hvor mye nynorsk språkdusj som egentlig trengs for å få en effekt: Funker det greit med sparehode (bare samfunnsfagsbøker) eller bør man ha en fossefallsdusj (både samfunnsfagsbøker og mye nynorskbruk i norsktimene)?

Tiden mellom pre- og posttest i studien var forholdsvis kort, og det hadde vært ønskelig med ytterligere testing av gruppene for å se om flere forskjeller manifesterer seg etter lengre tid eller om effektene har kort levetid. Studien bør videre replikeres på andre steder og i flere miljøer for å avklare om resultatene er robuste.

Referanser

- Blikstad-Balas, M. & Roe, A. (2020). Nynorsk som sidemål. I M. Blikstad-Balas & A. Roe (Red.), *Hva foregår i norsktimene? Utfordringer og muligheter i norskfaget på ungdomstrinnet* (s. 125–147). Bergen: Universitetsforlaget.
- Bårdsen, K. (2021). *Nynorsk som sidemål i dybdelæringens tid: En formativ intervensjonsstudie i form av språkbadsmetodikk på 8. trinn* (Masteravhandling). Tromsø: UiT Norges arktiske universitet
- Sjøhelle, K.K. (2016). *Å skrive seg inn i språket. En intervensjonsstudie av nynorsk sidemålsopplæring for vidaregående trinn* (Doktoravhandling). Oslo: Universitetet i Oslo.

Staving i norsk som andrespråk:

En undersøkelse av stavingen til koreanske førstespråksbrukere

Dette innlegget vil ta utgangspunktet i en masteroppgave i norsk som andrespråk som undersøkte hvordan voksne innlærere med koreansk som førstespråk staver i norsk. Forskning på staving eller ortografi i norsk som andrespråk er relativt sjeldent, og i tillegg er tidligere studier ofte basert på et feilanalytisk perspektiv. En deltakergruppe med koreansk som førstespråk har heller ikke blitt fokusert på før i norsk andrespråksforskning. Denne masteroppgaven ønsket å ta avstand fra feilanalysen og forsøkte å undersøke staveprosessen til innlærere ved å bruke et alternativt teoretisk rammeverk som nyanserer perspektivet på hvordan personer staver, kalt grafematisk løsningsrom (Neef, 2015; min oversettelse). Målet var å se på staveprosessen til voksne deltakere ved å undersøke hvordan de stavet norske ord, og høre hva de selv synes er vanskelig eller lett å stave uavhengig om det var stavet korrekt eller feil. Studien anvendte en blanding av kvantitativ og kvalitativ metode, imidlertid med et større fokus på den kvalitative delen som inkluderer blant annet deltakerintervjuer. En diktatoppgave og en narrativ skriveoppgave ble utformet for å utrede hvordan deltakerne staver i norsk, og besvarelsene ble samlet inn og brukt som et grunnlag under intervjuene for å undersøke deltakernes stavestrategier og/eller prosesser. Samlet sett indikerer resultatene at voksne deltakere med koreansk som førstespråk synes vokalfonemene i norsk er både vanskelig å oppfatte, adskille fra andre vokaler og stave. Deltakerne uttrykte også at stavingen i seg selv ikke er det vanskeligste med å skrive, og dataene tydet på at mange av deltakerne både trives og tenker det er viktig å pugge ordformer. Innlegget vil presentere bakgrunn for oppgaven, metoden og resultatene, og i tillegg kort si noe om konklusjonene og videre forskning.

Referanse

Neef, M. (2015) Writing systems as modular objects: proposal for theory design in grapho-linguistics. *Open Linguistics*, 1, s. 708–721.

Grammatiske fingeravtrykk. Normklynger og forfatterattribusjon.

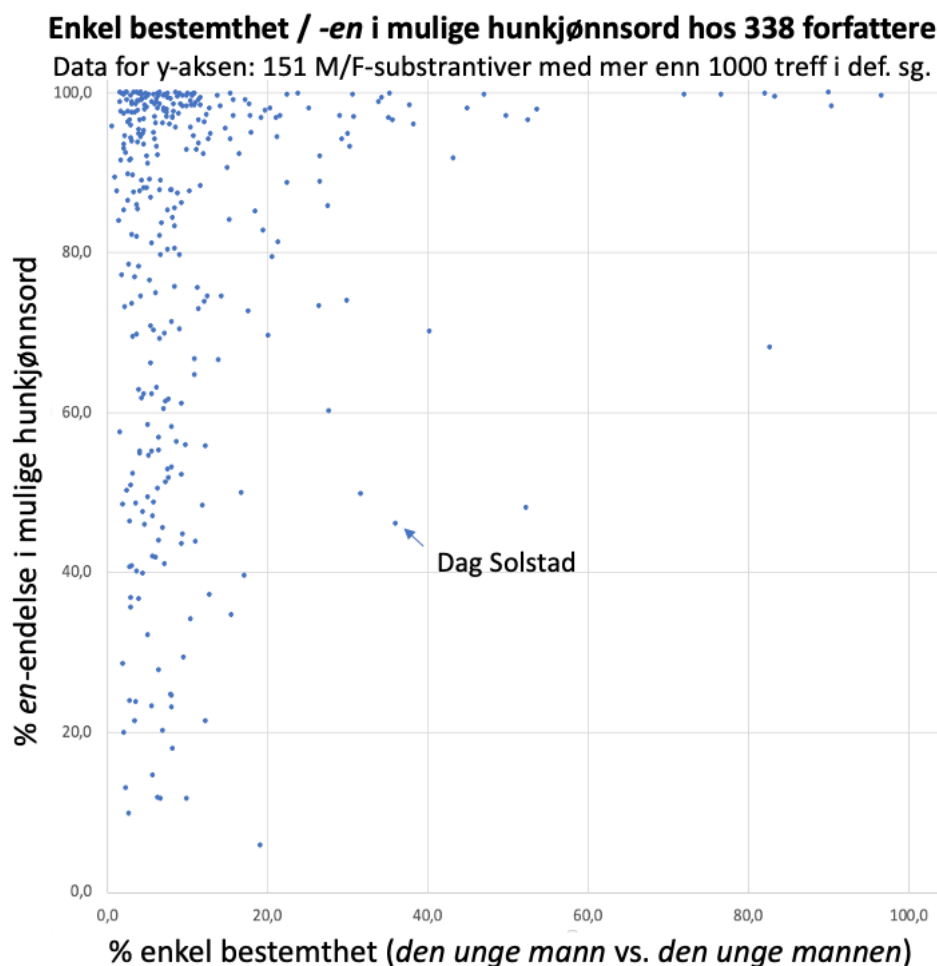
Norsk skriftspråk preges av stor offisiell valgfrihet. 'Normklynger' betegner grupper av tekster som treffer de samme valgene ved flere grammatiske trekk og er mange nok til å forme 'klynger' innenfor rommet av muligheter (se Dyvik 2012, Helset 2017 og 2018, Omdal & Vikør 2002:15). I hvilken grad samler forfattere seg i slike klynger med felles valg, og i hvilken grad skiller enkeltforfattere seg ut med egne valgkombinasjoner som skaper en personlig stil, særpreget nok til å kunne identifisere forfatteren bak en tekst? Foredraget beskriver en undersøkelse av dette blant 338 bokmålsforfattere, der også syntaktiske trekk undersøkes. Studien er basert på tre morfologiske og fem syntaktiske fenomener, og materialet er hentet fra trebanken NorGramBank – et tekstkorpus på ca. 160 mill. ord der hver setning er annotert med en utførlig syntaktisk analyse (Dyvik & al. 2016). De 338 forfatterne er de blant de over 2700 i NorGramBank som er representert med minst 4000 analyserte setninger, der gruppen er avgrenset slik at det blir like mange kvinnelige som mannlige forfattere.

Undersøkelsen viser korrelasjoner mellom bøyningstrekk og syntaktiske trekk. En hovedtendens er at en konservativ syntaks tenderer til å implisere en konservativ morfologi, men ikke omvendt. Muligheten for korrekt forfatterattribusjon (Stamatatos 2009, Blatt 2017) basert på om forfatteren er plassert perifert eller sentralt i slike normklynger, undersøkes på grunnlag av ti av de 338 forfatterne, til sammen representert med 45 tekster i det undersøkte materialet. Med åtte grammatiske fenomener kan hver tekst betraktes som plassert i et åtte-dimensjonalt rom, og på det grunnlag kan avstandene mellom tekstene, og dermed også mellom forfatterne, kalkuleres. Stor avstand mellom en forfatters tekster innebærer stor språklig variasjon mellom dem, og dermed redusert mulighet for korrekt forfatterattribusjon. Resultatene tyder på at den gjennomsnittlige avstanden mellom en forfatter og hver av de øvrige 337 forfatterne, med fratrekk av minsteavstanden mellom forfatterens tekster, ganske presist predikerer mulighetene for korrekt attribusjon av forfatterens tekster.

Studien avslører også noen uventede forskjeller mellom mannlige og kvinnelige forfattere. Det er signifikant flere mannlige enn kvinnelige forfattere blant dem som avviker tydelig fra normklynger; den gjennomsnittlige avstanden mellom kvinnelige forfattere er tydelig mindre enn den gjennomsnittlige avstanden mellom mannlige i dette materialet.

Grafen nedenfor er et illustrerende eksempel på en normklynge av to egenskaper. Hver prikk er en forfatter. Den loddretteaksen viser prosent *en*-endelse vs. *a*-endelse i bestemt form entall av mulige hunkjønnssord, den vannretteaksen viser prosent enkel bestemthet vs. dobbelt bestemthet i nominale fraser. Den tetteste klyngen, øverst til venstre, har dobbelt bestemthet og *en*-endelser, men vi ser at

enkel bestemthet er tydelig knyttet til *en*-endelser i en ensidig implikasjon, der enkel bestemthet i stor grad impliserer *-en*, men ikke omvendt. Dag Solstad skiller seg ut som et unntak der et relativt høyt innslag av enkel bestemthet er kombinert med et relativt lavt innslag av *-en*.

Referanser

- Blatt, Ben. 2017. *Nabokov's Favorite Word is Mauve*. New York, London, Toronto, Sydney, New Delhi: Simon & Schuster.
- Dyvik, Helge. 2012. Norm clusters in written Norwegian. I G. Andersen (red.) *Exploring newspaper language*, s. 193-219. Amsterdam/New York: John Benjamins.
- Dyvik, Helge, Paul Meurer, Victoria Rosén, Koenraad De Smedt, Petter Haugereid, Gyri Smørdal Losnegaard, Gunn Inger Lyse & Martha Thunes. 2016. NorGramBank: A 'Deep' Treebank for Norwegian. I Nicoletta Calzolari, Khalid Choukri, Thierry Declerck, Marko Grobelnik, Bente Maegaard, Joseph Mariani, Asunción Moreno, Jan Odijk & Stelios Piperidis (red.), *Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'16)*, s. 3555–3562, Portorož, Slovenia. ELRA.
- Helset, Stig J. 2017. *Norm og røyndom. Ein statistisk studie av operative normer i det nynorske skriftspråket*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Bergen.
- Helset, Stig J. 2018. Norm og røyndom – tilhøvet mellom fastsett og operativ norm i nynorsk. *Maal Og Minne*, 110(1), s. 71–137.

- Omdal, Helge og Lars S. Vikør. 2002. *Språknormer i Norge. Normeringsproblematikk i bokmål og nynorsk*. Gjøvik: Cappelen Akademiske Forlag AS.
- Stamatatos, Efstathios. 2009. A survey of modern authorship attribution methods. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 60(3), s. 538–556.

Når metaspråket mangler – og grammatikkens mulige retur til den norske skolen

I og med den nye fagfornyelsen forventes lærere på alle nivå å beskrive, sammenligne og samtale med elevene om grammatiske likheter og ulikheter mellom språk de lærer – og språk de kan fra før. Dette gjelder både morsmålsopplæring, norskfaget og opplæring i fremmedspråk. Hvordan skal en lærer i den norske skolen kunne møte disse kravene, utrustet med den minimale grammatiske kompetansen de vanligvis har fått gjennom egen skolegang og utdanning? Undersøkelser som Nygård & Brøseth (2021) viser at nyslåtte lærerstudenter i gjennomsnitt har 28 % korrekte svar på en relativt enkel grammatikktest. Studentene unnlot dessuten å svare på nesten halvparten av spørsmålene.

Dette er ikke studentenes skyld. I Norge er grammatikkundervisning systematisk nedbygd gjennom et halvt århundre. Etter Dartmouthkonferansen i USA i 1966 ble det nemlig en utbredt konsensus blant forskere og undervisere verden over at grammatikkundervisning i skolen var helt unødvendig, og i mange tilfeller kunne være direkte skadelig og virke hemmende på elevers skriveutvikling. I den norske skolen ble grammatikken heretter nærmest usynlig (Brøyn 2014; Hertzberg 2014), og ifølge Kulbrandstad (2014) er Norge blant de landene som gikk aller grundigst til verks i å feie alle spor av grammatikk ut av skolen.

På universitetet underviser vi i grammatikk på et abstraksjonsnivå vi anser som et absolutt minimum. Men erfaringsmessig er det ikke lett for den enkelte lærer å omsette denne abstrakte kunnskapen i klasseromsrelevante undervisningsopplegg, selv om enkelte ildsjeler har prøvd.

De seinere årene har mange påpekt skjevhetene mellom det vi trenger, og det vi har. Flere mener nå at tiden er inne for å avslutte fasen med elendighetsbeskrivelse og påbegynne fasen med konstruktiv innsats for å bøte på disse skjevhetene. I dette foredraget viser jeg fram smaksprøver fra ei helt ny grammatikkbok (*Språket som superkraft*) som ble skrevet som et rent overskuddsfenomen (førsteutkastet ble til på 21 dager). I sin naive tilnærming ender boka opp med å bygge bru over flere påviste avgrunner, særlig «den djupe, skumle avgrunnen mellom norsk boka i skulen og akademisk språkforskning». Den er laget slik at den kan brukes av mange slags målgrupper, og presenterer avanserte grammatiske innsikter på ganske lett forståelige måter (det viser seg for eksempel at det meste i norsk grammatikk kan demonstreres ved hjelp av dinosaurfigurer). Boka opererer også med tre ulike vanskelighetsnivå, slik at leseren selv kan diagnostisere sitt kunnskapsnivå og bestemme hvor dypt man vil gå i de enkelte temaer.

Jeg presenterer også kort en rekke pågående og avslutta masterprosjekt som prøver ut undervisningsopplegg laget med utgangspunkt i denne boka, retta mot norske elever i VGS, men også mot grupper av innlærere som lærer norsk som andrespråk og tredjespråk.

Referanser

- Brøyn, Tore. 2014. Hvorfor det er blitt så vanskelig å snakke om språket? *Bedre skole* 1/2014: 8-9.
- Eide, Kristin Melum. 2022. *Språket som superkraft*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Hertzberg, Frøydis. 2014. Grammatikken i skolen – klart for en omkamp? *Bedre skole* 2/2014: 80-84
- Nygård, Mari og Heidi Brøseth. 2021. Norwegian teacher students' conceptions of grammar. *Pedagogical Linguistics*, vol 2 (2)

*Kristin Melum Eide (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet) &
Arnstein Hjelde (Høgskolen i Østfold)*

Variasjon, akkomodering og språklig register: En modell for språklig endring

I dette foredraget legger vi fram en modell som viser hvordan akkomodering og individuelle språklige valg i en generasjon påvirker input for neste generasjon. Dette i sin tur bestemmer for hvor mye registervariasjon som er mulig for den yngre generasjonen.

Vi vil bruke amerikanorsk som et kasus; spesifikt data fra talere av norsk som nedarvingsspråk. Vi har opptak av slike talere i Wisconsin fra 1940-tallet (Einar Haugens feltarbeid), fra Wisconsin og Minnesota på 1980 og 1990-tallet (Arnstein Hjelde's feltarbeid) og fra de samme to statene i 2010 og senere (primært fra CANS-prosjektet, ledet av Janne Bondi Johannessen).

Vi lar disse datasettene representere det norske språket til fem ulike aldersgrupper, en kohort født mellom 1860-1880, den andre 1890-1910, den tredje 1920-1930, den fjerde fra 1940-1950 og den femte født etter 1950. Tidsspennet for hver kohort varierer, ettersom endringene går sakte i de første tiåra og senere øker dramatisk i tempo og omfang.

Vi har også opptak av foreldre og deres voksne barn, noe som lar oss studere spesifikke kjennetegn ved det språket som overføres mellom generasjonene innenfor en og samme familie av arvespråkstalere.

Her ser vi på hvilke trekk som overlever overføring mellom generasjonene, og hvilke trekk som er mer sårbare i den forstand at de lettere endres og forsvinner mellom generasjonene. Dette er en språksituasjon der nedarvingsspråket norsk er omgitt av et engelsk samfunn, og, må vi anta, hvor norsk er sterkt utsatt for engelsk påvirkning. Vi ser etter (pragmatisk bestemte) morfosyntaktiske endringer i materialet, særlig slike som kan brukes til å tilkjenne en bestemt tilhørighet og identitet og viser den historiske utviklingen til noen slike utvalgte språktrekk.

De trekkene vi vil se på i foredraget er dobbel bestemthet (den første gongen), obligatoriske inherente refleksiver (jeg gifta *meg* med en nordmann), foranstilt versus etterstilt possesiv (min far versus faren min), verbflytting til V2-posisjon og tematisering av ikke-subjekt (*Den gongen* var det itte slik som nå). Alle disse trekkene finnes i norsk men ikke i engelsk (i samme grad), og dermed forventer vi å finne endringer her.

Vi legger stor vekt på å vise fram hva slags input som er tilgjengelig for dette språksamfunnet, en norsk diaspora, fra de første bosettingene i 1850 og fram til i dag. Undersøkelsen mer enn antyder at variasjon i input på ingen måte er å oppfatte som støy og forstyrrelser i tilegnelsesprosessen. I stedet kan det se ut til

at slik variasjon i input er ei forutsetning for å tilegne seg og vedlikeholde et nedarvingsspråk som er sterkt og levende. Mangel på slik variasjon fører til gradvis tap av registermuligheter, språklig endring og til slutt språktap.

Modellen vi legger fram tar utgangspunkt i denne språksituasjonen, før vi viser hvordan den også kan forklare ulike aspekter ved språklig endring i enhver språkkontaktsituasjon: Valgt endring (som ofte studeres under benevnelsen *age grading*) og (ufrivillig) språktap, som i vår modell framstår som manglende variasjon i input heller enn manglende språklig produksjon og øvelse.

Til slutt viser vi hvilke konsekvenser en slik modell kan ha for språklæring generelt.

Utvalgte referanser

Haugen, Einar. 1953. *The Norwegian Language in America: a Study in Bilingual Behavior. Vol. I, The Bilingual Community. Vol. II, The American Dialects of Norwegian.* University of Pennsylvania Press.

Polinsky, Maria. 2018. *Heritage Languages and their Speakers.* Cambridge University Press.

Hostecandy og *blackbærbusk*: språkblanding i samansette ord

I dette innlegget undersøker vi samansetjingar i arvespråket amerikanorsk der element frå norsk og engelsk er blanda ordinternt, t.d. *hostecandy*. Norske og engelske samansetjingar har fleire grunnleggjande likskapar, men òg enkelte viktige skilnadar, som bruken av fuger på norsk. Vi undersøker kva som skjer når dei to språka møtest internt i eit samansett ord. Vidare samanliknar vi våre funn med den generelle typologien for samansetjingsintern språkblanding med ulike språkpar (Alexiadou 2020). Resultata indikerer at engelsk-norsk blanding er relativt fri samanlikna med til dømes engelsk-gresk språkblanding.

Amerikanorsk: Datamaterialet vi undersøker i dette innlegget er henta frå det amerikanorske talespråskorpuset CANS (Johannessen, 2015). Vi konsentrerer oss primært om data frå dei 152 talarane med norsk avstamming som vart samla inn i perioden 2010–2016. Desse talarane er etterkomarar etter norske utvandrarar som busette seg i USA på 1800-talet og tidleg på 1900-talet. Førstespråket deira er amerikanorsk, men som følgje av kontakta med engelsk, brukar dei ofte engelske ord medan dei snakkar amerikanorsk. Denne språkblandinga har dei seinare åra blitt undersøkt i fleire arbeid (t.d. Grimstad, 2018; Riksem, 2018), som har vist at det typiske mønsteret for blanding er at engelske leksikalske element blir integrerte i ein norsk funksjonell struktur:

- (1) a. et **shed**
- b. **country**-en

Samansetjing: I både norske og engelske endosentriske samansetjingar er høgreleddet kjerne. Vidare kan kvart ledd i samansetjinga sjølv vere ei samansetjing eller ei avleiing, (2b).

(2) a. te-kopp	tea-cup
b. observ-asjon-s-notat-bok	observ-ation-note-book
c. skriv-e-øving	writ-ing-exercise

Til skilnad frå dei engelske samansetjingane kan norske samansetjingar innehalde fuger (2b–c). Vidare tillét norske samansetjingar i større grad verb som venstreledd, (2c). Basert på slike grunnleggjande likskapar og skilnadar, undersøker vi kva typar samansetjingar som er attesterte i amerikanorsk og korleis desse kan analyserast.

Data og analyse: Foreløpige datasøk viser at både heilnorske og heilengelske samansetjingar finst i korpuset. Vidare finn vi engelske samansetjingar med norsk bøying som i (3a), som er parallell til (1b). Vi finn også samansetjingar kor leksikalske element frå begge språk er kombinerte, (3b–d).

- (3) a. **air-force**-en
 b. **only**-barn
 c. blå-**berry**
 d. **bed-room**-glas-et

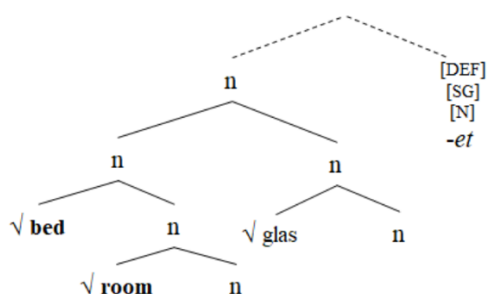
Mellom samansetjingane som viser språkblanding, finn vi også bruk av fuger. I norsk tar t.d. verbale venstreledd typisk -e som fuge i samansetjingar, og i våre data finn vi dette i samansetjingar med både norske og engelske venstreledd, (4):

- (4) host-e-**candy**

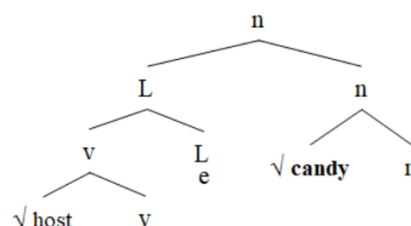
Desse dataa tyder på at språkblandinga i amerikanorske samansetjingar er relativt fri. Begge posisjonane er opne for leksikalsk materiale frå begge språk, og både komplekse (*bedroom*-) og monomorfemiske (*only*-) element er brukte. Dette samsvarar godt med kva vi kan forvente basert på tidlegare ikkje-leksikalistiske analysar av språkblanding i amerikanorsk (Riksem 2018) og norske samansetjingar (Eik 2019).

Foreløpige strukturar for samansetjingane i (3c) og (4) er viste under, (5). Desse vil bli utdjupa vidare i innlegget.

- (5) a.

- b.

Den observerte fridomen i samansetjingar med språkblanding i amerikanorsk verkar å vere større enn i tilsvarende blanding i gresk-engelsk diskutert i Alexiadou (2020). Dette tyder på at ulike restriksjonar er gjeldande for ulike språkpar.

Utvalde referansar

Alexiadou, A. (2020) Compound formation in language mixing. **Eik, R.** (2019) The Morphosyntax of Compounding in Norwegian. **Grimstad, M.B.** (2018) English-origin verbs in American Norwegian. **Riksem, B.R.** (2018) Language Mixing in American Norwegian noun phrases.

To mulige endringer i kongruens

I foredraget skal vi se nærmere på to mulige endringer i det norske kongruenssystemet. Den ene endringa påpeker hundreårsjubilanten August Western (1921: 185f); den gjelder bruk av *en av* framfor animate nøytrer, som i 1, og framfor inanimate nøytrer, som i 2 (våre eksempler):

- (1) en av barna
- (2) en av husene

Western betegner begge deler som «galt kjønn», men forklarer så 1, *en av barna*, som «logisk konstruksjon», i våre dagers terminologi semantisk (ev. referensiell) kongruens. Type 2, *en av husene*, regner han bare som feil.

Med utgangspunkt i et bokmålskorpus har vi sett nærmere på spredningen av *en av* til fortrengsel for *et av* i eksempler som disse. Her er noen av spørsmåla som ble stilt:

- i) Er det forskjell i utbredelsen av 1 og 2?
- ii) Hvilke faktorer påvirker utbredelsen 1 og 2?

En hypotese har vært at 1 er mer utbredt enn 2. Det har også (i tråd med Corbett, 2006) vært en hypotese at faktisk distanse mellom determinativ og substantiv kan påvirke sannsynlighetene for *en*, nærmere bestemt at jo større avstanden er mellom de to, jo mer sannsynlig er semantisk kongruens. Med andre ord skulle 3 være mer sannsynlig enn 1:

- (3) en av de mange søte små barna

Mens semantikk kan bidra til å forklare type 1, i den forstand at nøytrum tradisjonelt betraktes som det inanimate genus i skandinavisk, kan semantikk vanskelig forklare type 2. Der kan likevel kanskje grammatikalisering være relevant. Sjanger er også relevant for 1 og 2.

Den andre endringa vi ønsker å se nærmere på, gjelder adjektiver. Iallfall siden Knudsen 1973 har eksempler som 4–7 vært velkjente i beskrivelsen av bokmål:

- (4) Vi er glade i dag
- (5) Vi er glad i deg
- (6) Bussene er klare
- (7) Politikerne er klar over problemet

I eksempel 5 og 7 er det vanlig at adjektivet ikke får den flertallsendelsen det ellers får (jf. 4, 6). Dette knyttes gjerne til at *glad i*, *klar over* kan regnes som «faste uttrykk».

Fonologi kan kanskje ha spilt en rolle for eksempler som 5, men fonologi aleine kan ikke forklare at *klar* er mulig (og for mange foretrukket) i 7.

Vi har gransket den faktiske utbredelsen av disse i et korpus. Flere slike faste forbindelser av adjektiv og preposisjon er «chunket», «blokket», som sjølstendige enheter, og derfor opptrer de uten bøyning. De har andre semantiske og grammatiske egenskaper enn de tilsvarende enkle adjektivene. For eksempel er *klar over* til vanlig toverdig, *klar* enverdig. Forbindelsene brukes primært ved animate subjekter, og de opptrer bare predikativt. Forbindelsene ter seg også annerledes ved gradbøyning enn det de motsvarende enkle adjektivene gjør. Mens for eksempel *redd* oftest gradbøyes med affiks (*reddere*), vil forbindelsen *redd* for oftere gradbøyes perifrastisk (*mer redd for*). Dette er likevel en tendens heller enn en jernregel.

Referanser

Corbett, Grev G. 2006. *Agreement*.

Knudsen, Trygve. 1973. Bøyningen av adjektiver som predikatsord. I *Maal og Minne* 1973, hf. 1/2, s. 29–41.

Western, August. 2021. *Norsk riksmålsgrammatikk*.

Hvorfor kan man være en jævla idiot, men ikke være jævla?

Om adjektivet *jævlig* og kvasiadjektivet *jævla*

Jævlig og *jævla* er to av de vanligste banneordene i norsk, og tilsynelatende nesten synonyme. Begge kan f.eks. brukes som enfatiske adverb:

Syntaks er jævlig gøy

Syntaks er jævla gøy

Som attributive adjektiver kan de ved første øyekast virke like, men her er det allikevel en semantisk forskjell. I eksempelet med *jævlig* nedenfor beskrives typen bygd, at det var ei bygd av svært dårlig karakter, mens i eksempelet med *jævla* uttrykkes talerens frustrasjon over det å vokse opp i ei bygd, og/eller en aversjon mot bygder generelt:

Jeg vokste opp i ei jævlig bygd

Jeg vokste opp i ei jævla bygd

Forskjellen mellom *jævlig* og *jævla* er ikke bare på det semantiske plan, men også det syntaktiske, for mens *jævlig* oppfører seg som adjektiver flest, har *jævla* en veldig begrensa syntaktisk distribusjon sammenlikna med andre adjektiver. *Jævla* kan for eksempel ikke brukes predikativt på egen hånd, sjøl om det fint kan brukes attributivt til et predikativt nomen:

Nabolaget vårt er jævlig

* Naboen vår er jævla

Naboen vår er en jævla dust

Jævla kan heller ikke settes i komparativ eller superlativ, verken syntetisk eller analytisk, igjen i motsetning til *jævlig*:

Dette er det jævligste TV-programmet jeg har sett.

* Du er den jævla(e)ste idioten jeg kjenner.

* Du er den mest jævla idioten jeg kjenner.

I foredraget vil jeg diskutere disse og ei rekke andre semantiske og syntaktiske forskjeller mellom *jævlig* og *jævla*. Jeg vil videre argumentere for at *jævla* ikke kan klassifiseres som et vanlig adjektiv, og i stedet tentativt kalle det et emotivt kvasiadjektiv. Jeg vil presentere flere slike kvasiadjektiver blant norske banneord, og også kort gi eksempler på emotive kvasiadjektiver fra andre språk enn norsk, og fra andre leksikalske felt enn banning.

Rettslingvistisk praksis i en norsk kontekst: Bruk og misbruk av språkmaterialet i Bertheussen-saken

Hva er rettslingvistikk, og hvordan praktiseres denne formen for lingvistisk analyse i norsk politiarbeid og i det norske rettssystemet? Selv om rettslingvistikk er et voksende og til dels veletablert felt internasjonalt, finnes det i Norge lite forskning på feltet, og ingen faglige eller metodiske retningslinjer knyttet til rettslingvistisk arbeid (men se bl.a. Olsvik & Risan, 2019 og Riis-Johannessen, 2016 for unntak). Like fullt har språk vært sentrale bevis i en rekke straffesaker i Norge de siste årene, bl.a. saken mot «IS-kvinnen», hvor ingen språklig ekspertise ble brukt, selv om forskning på lignende saker finnes (se f.eks. Christensen, 2021). Mest omtalt er like fullt den høyprofilerte Bertheussen-saken, hvor Laila Bertheussen ble dømt for å ha stått bak trusler mot egen ektemann, daværende justisminister Tor Mikkjel Wara.

I dette foredraget tar vi utgangspunkt i hvordan språkmaterialet Bertheussen-saken ble behandlet, og diskuterer hvordan kunnskapsbasert praksis innen rettslingvistikk kunne gitt denne behandlingen mer tyngde. Som datagrunnlag går vi gjennom både tingrettsdommen fra januar 2021, samt materialet diskutert i dommen, både det som inngikk som bevismateriale, og det som ble omtalt. Med utgangspunkt i disse dokumentene, fokuserer vi på hvilke muligheter som ligger i rettslingvistisk analyse, da særlig språklig profilering og opphavsanalyse, knyttet til bl.a. kjønn og alder, og kommer med konkrete forslag til å utarbeide metodiske og etiske retningslinjer for en rettslingvistisk praksis i Norge. Til slutt diskuterer vi språkets særstilling, i skjæringspunktet mellom kognitiv vitenskap og humaniora, og hvordan denne iboende tverrfagligheten påvirker rettslingvistikken som politimetode. Vi konkluderer med at en tilnærming til språklige data som tar høyde for både intratalervariasjon (f.eks. bruksbasert teori), og store data-mengder (korpus) vil være hensiktsmessig (se også Nini, 2019).

Referanser

- Christensen, T.K. (2021). Joining ISIS? A pragmatic discourse analysis of chat messages in a counterterrorism case. I: *Methods and Challenges in Forensic Linguistic Casework*. Wiley.
- Nini, A. (2019). Corpus analysis in forensic linguistics. I C.A. Chapelle (Red.), *The Concise Encyclopedia of Applied Linguistics* (s. 313–320). Wiley-Blackwell.
- Olsvik, E.H. & Risan, P. (2019). Etterforskning under lupen. *PHS Forskning* 2019 (3).
- Riis-Johansen, M.O. (2016). *Balanseganger. En samtaleanalytisk studie av politiavhør av voksne fornærmede* [Doktorgradsavhandling]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

Grammatikkforståelse og kunnskapsoverføring mellom språk i skolen

Begynnerstudenter i språkfag, enten det gjelder norsk, engelsk eller fremmedspråkene, har lavt kunnskapsnivå og forståelse for grammatiske temaer med seg fra skolegangen (Nygård & Brøseth 2021; Toresen 2020), noe som trolig skyldes både lav kvalitet i tilnærmingene i læreverk (Brøseth, Busterud & Nygård 2019), lite grammatikkunnskap hos (norsk)lærere i skolen (Holmen 2014), lite undervisning og/eller lite lærerike undervisningsopplegg (Eiesland & Laake 2019, jf. også empiri i Blikstad-Balas & Roe 2020). Fremmedspråkundervisninga i skolen hemmes også av at elevene mangler et metaspråk for å snakke om grammatikk (Hansejordet, 2009). Videre har grammatikkopplæringa sterke normative koplinger (Aa 2021) som har delvis støtte i en (norsk)læreplan med lite grunnlag for engasjement, kunnskapsoverføring og forståelse for grammatikk (Hognestad 2019). (I tillegg er det i dag få som velger språkfag i lærerutdanningene, spesielt fremmedspråk og norsk.)

Heldigvis ser det ut til å være større endringer på gang, synlig blant annet gjennom to temanummer i prosess (Acta Didactica Norden: «Grammatikk i skole og utdanning», ELLA: «Grammatikk for grammatikkens skyld : gleden ved å lære om språk og språkevnen»), og det nordiske nettverket Gradimo (leda av Signe Laake, OsloMet). Dette kan sees som del av en internasjonal trend, jf. blant annet Denham (2010; 2020), van Rijt & Coppen (2017), van Rijt, Wijnands & Coppen (2020).

I foredraget grunngir vi de problematiske sidene rundt grammatikktemaet i dagens skole gjennom forskning på feltet de siste årene, og foreslår løsninger som mange språkvitere trolig vil nikke gjenkjennende til, men som det må jobbes sammen om for å få til endring, på mange ulike steder samtidig (lærebøker, læreplaner, egne studenter, lærere i etterutdanning og annen kontakt med praksisfeltet): Den grunnleggende grammatikkundervisninga må bygge på elevens indre språkkompetanse (i norsk og andre språk elevene kan) med vekt på å utforske og bevisstgjøre (med utgangspunkt i tale). Hovedansvaret på trinn 1–7 må nødvendigvis ligge innenfor rammene av norskfaget, men også engelsk. Når det gjelder videreutvikling av dette og samtidig nye språk som skal læres på trinn 8–13, argumenterer vi for å bygge videre på den første bevisstgjøringa gjennom van Rijt & Coppens (2017) (mfl.) konsept-tankegang, men da illustrert gjennom de aktuelle fremmedspråkene i tillegg. Siden grunnleggende grammatiske konsepter som *informasjonsstruktur* og *valens* i prinsippet er de samme på tvers av språk, vil denne typen arbeidsmåter kunne gi både mer forståelse for grammatikktemaene og større kunnskapsoverføring på tvers av språkene, og samtidig se flerspråklighet som ressurs både i holdninger og praksis. I tillegg til mer forståelse

for grammatikk og mer språkfaglig engasjement hos elever i skolen, vil slike grep kunne gi mer studieforberedte studenter, slik at de også kan få mer kunnskap og høyere undervisningskompetanse i studieløp hos oss.

Referanser

ELLA-tidsskriftet: <https://journals.hiof.no/index.php/ELLA/index>

GRADIMO-nettverket: <https://www.oslomet.no/forskning/forskningsprosjekter/gradimo>

Temanummer Acta Didactica: <https://journals.uio.no/adnorden/announcement/view/416>

- Blikstad-Balas, M. & Roe, A. (2019). Kap. 7 Grammatikkens plass i undervisningen. I: *Hva foregår i norsktimene? Utfordringer og muligheter i norskfaget på mellomtrinnet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brøseth, H., & Nygård, M. (2021). Norwegian teacher students' conceptions of grammar. *Pedagogical linguistics*, 2(2), 129-152.
- Denham, K. (2010). Linguistics in primary school. I: Denham & Lobeck (red.), *Linguistics at school. Language awareness in primary and secondary education*. Cambridge University Press.
- Denham, K. (2020). Positioning students as linguistic and social experts. *Teaching grammar and linguistics in the United States. L1-Educational Studies in Language and Literature*, 20, 1-16.
- Eiesland, E.A., & Laake, S. (2020). *Grammatikk i skolen: norsklæreres språksyn og undervisningspraksiser*. Foredrag på forskergruppemøte i Lingvib, Høgskolen i Østfold
- Hansejordet, I. (2009). *Grammatikken i spanskfaget*. Henta fra <https://hiof.brage.unit.no/hiof-xmlui/handle/11250/147934>
- Hognestad, J.K. (2019). Språkemnene i norskfaget: fornyes de i fagfornyelsen? I: Blikstad-Balas & Solbu (red.), *Det nye (nye) norskfaget* (s. 83-96). Oslo: Fagbokforlaget.
- Holmen, S.E. (2014). Kvalitet i grammatikkundervisningen i lærerutdanningen. I: Amdam, Helgesen og Sæther (red.), *Det mangfoldige kvalitetsomgrepet. Fjordantologien 2013* (s. 83-100). Oslo: Forlag1.
- Nygård, M. & Brøseth, H. (2021). Norwegian teacher students' conceptions of grammar. *Pedagogical Linguistics*, 2(1).
- Toresen, J. (2020). Overgangen til fremmedspråkstudiet – et lengdehopp uten tilløp. *Communicare*, 2020/2021.
- van Rijt, J., & Coppen, P.A. (2017). Bridging the gap between linguistic theory and L1 grammar education – experts' views on essential linguistic concepts. *Language Awareness*, 26(4), 360-380.
- van Rijt, J., Wijnands, A. & Coppen, P.A. (2020). How secondary school students may benefit from linguistic metaconcepts to reason about L1 grammatical problems. *Language and education*, 34(3), 231-248.
- Aa, L.I. (2021). Grammatikdidaktikk på grammatikkfeltets grunn. *Norsklæreren* (4), 65-81.

Kristin Hagen¹, Dag Haug¹, Andre Kåsen², Anders Nøklestad¹, Joel Priestley¹,
Per Erik Solberg² & Lilja Øvrelid¹ (¹Universitetet i Oslo, ²Nasjonalbiblioteket)

To dialekttrebanker for norsk

I dette foredraget presenterer vi to dialekttrebanker - LIA-trebanken og NDK-trebanken - som er basert på talemålsmateriale fra korpusene *LIA norsk - korpus av eldre dialektopptak* og *Nordisk dialektkorpus* (NDK) som er transkribert til henholdsvis nynorsk og bokmål. Trebankene er et samarbeidsprosjekt mellom lingvister og språkteknologer ved Universitetet i Oslo og Nasjonalbiblioteket. Arbeidet er finansiert gjennom de nasjonale infrastrukturprosjektene LIA (Language Infrastructure made Accessible) og CLARINO+.

LIA-trebanken ble ferdigstilt i 2020 og består av over 8000 talemålssegment fra 17 ulike dialekter i Norge. Transkripsjonene er på nynorsk, og er hentet fra *LIA norsk - korpus av eldre dialektopptak*. NDK-trebanken ble ferdigstilt høsten 2022 og er noe mindre, med i underkant av 5000 talemålssegment med dialekter fra de samme områdene som LIA-trebanken. Transkripsjonene i NDK-trebanken er på bokmål og er hentet fra *Nordisk dialektkorpus*.

I foredraget vil vi beskrive hvordan den nyeste trebanken, NDK-trebanken, er laget. Transkripsjonene i trebankene er inndelt i segmenter, hvor et segment tilsvarer en meningsbærende ytring. Arbeidet startet ved at hvert segment i NDK-trebanken automatisk ble lemmatisert, tagget med ordklasser og grammatiske trekk og til slutt syntaktisk parset.

For å kunne dra nytte av tidligere arbeider (særlig Norsk dependenstrebank og LIA-trebanken) ble det for taggingen og parsingen benyttet en maskinlærings-teknikk kalt overføringslæring (eng: *transfer learning*). Enkelt forklart ble det først lagd en skriftspråkstagger/-parser med Norsk dependenstrebank, før denne ble finjustert ved hjelp av talemålsdata fra LIA-trebanken.

Etter dette preprosesseringssteget ble så de automatisk annoterte segmentene tatt inn i annotasjonsprogrammet ConlluEditor, hvor den automatiske annotasjonen ble kvalitetssikret og manuelt korrigert av to språkstudenter i samarbeid med lingvister.

Retningslinjene for annotasjon i trebankene følger i hovedtrekk analysene i skriftspråktrebanken NDT (Norsk dependenstrebank), slik at det skal være mulig å sammenlikne skrift- og talemålsdata. Taggsettet er utvidet for å kunne dekke talemålsfenomener som reparasjon og omstart, og det er utviklet nye analyser for typiske talemålskonstruksjoner som infinitivsmærke 'å så' ('prøver å så trene'), komplekse determinativer ('sånn her skirenn') m.m.

Trebankene med rådata og annotasjoner er fritt tilgjengelig slik at man kan bruke dataene i både spesialiserte grensesnitt for lingvistiske søk og til utvikling av

språkteknologiske ressurser som parsere. Parserne kan brukes til å annotere allerede eksisterende talespråskorpus.

Begge trebankene er også tilgjengelige i søkesystemet Glossa, der segmentene er koplet til lyd og eventuell video. Glossa har fått ny funksjonalitet for å kunne søke etter syntaktiske funksjoner i trebankene og i andre parsede korpus. For å beholde brukervennligheten i søkeverktøyet er søk begrenset til tokennivå, dvs. at man kan søke etter dependenter med bestemte syntaktiske funksjoner, men ikke spesifisere hva som skal være hode i relasjonen. Til gjengjeld kan syntaktiske søk kombineres med de eksisterende søkemulighetene i Glossa, slik at man kan søke etter f.eks. subjekter med foranstilt adjektiv eller ytringsfinale pronominale objekter i entall.

En web-applikasjon for automatisk syntaks-analyse

Vi har utviklet en web-applikasjon som norskstudenter kan bruke når de lærer seg syntaks. Det å bli god på syntaktisk analyse krever mye trening. I dag er det begrenset hvor mye tid faglærerne kan bruke på å gjennomgå syntaktiske analyser i undervisningen og på å gi tilbakemelding på syntaksanalyser som studentene har gjort. Applikasjonen er ment å gi studentene et lavterskel-tilbud som de kan bruke når de har analysert en setning og vil sjekke om de har riktig analyse, eller når de har en setning og gjerne vil vite hvordan den analyseres.

Applikasjonen tar en setning som input, parser den og gir tilbake den type analyse som studenten vil ha. Den viser felt-analyser i det samme formatet som brukes i norskundervisningen på lærerutdanningen. Den tilbyr også andre, mer avanserte representasjoner, som konstituent-trær og semantiske representasjoner.

Grammatikken som blir brukt i analysedelen til applikasjonen, er Norsyg (Haugereid & Morey, 2012). Norsyg er en implementert unifikasjonsgrammatikk som har vært under utvikling siden 2004. Grammatikken er basert på HPSG-formalismen (Head-driven Phrase Structure Grammar), som er ett av flere implementerbare grammatikkrammeverk. Den har utgangspunkt i The Grammar Matrix (Bender et al., 2002), som er en kjernegrammatikk utviklet ved University of Washington som er ment å fungere som basis for grammatikker på alle språk. Grammatikken er implementert med LKB-systemet (Copestake, 2002), et fritt tilgjengelig verktøy for parsing og utvikling av typebaserte frasestrukturgrammatikker.

I dag har grammatikken god dekning på en lang rekke syntaktiske fenomener i norsk. Grammatikken inkluderer NorKompLeks, et fritt tilgjengelig komputasjonelt leksikon for norsk med argumentrammer for verb. I tillegg er leksikalsk arbeid som er lagt ned i utviklingen av NorGram inkludert (Rosén, 2016).

I utviklingen av grammatikken har vi blant annet samlet et sett med 184 eksempel-setninger for syntaktisk analyse som er brukt i lærebøker, eksamensoppgaver og ellers i oppgaver brukt i undervisning, og brukt disse for å sjekke at grammatikken gir korrekte analyser av fenomenene omtalt i undervisningen.

En utfordring med regelbaserte grammatikker som Norsyg er at de produserer alle mulige lesninger for en gitt ytring. Setningen «Mannen ser gutten på taket» har to forhold som gir opphav til flertydigheter: 1) om det er subjektet eller objektet som står i forfeltet, 2) om PP-en på taket knytter seg til gutten eller verbet ser. Dette gir $2 \times 2 = 4$ analyser. Setningen «Mannen ser gutten på taket med kikkerten» vil ha 10 lesninger. En setning på 20 ord kan utmerket ha mange tusen lesninger. For å få grammatikken til å rangere analysene og gjøre det enkelt å velge den mest sannsynlige analysen, har vi trent en statistisk modell på en

trebank, dvs. en samling av analyserte setninger. Med denne statistiske modellen kan vi rangere analysene slik at den analysen som, ifølge modellen, er den mest sannsynlige, kommer først. En kan så velge om en vil se bare den mest sannsynlige analysen eller et utvalg av analysene.

Webapplikasjonen er tilgjengelig for alle, og den har blitt brukt i undervisning av lærerstudenter de siste to årene.

Referanser

- Bender, Emily M., Dan Flickinger og Stephan Oepen (2002). "The Grammar Matrix: An Open-Source Starter-Kit for the Rapid Development of Cross-Linguistically Consistent Broad-Coverage Precision Grammars". I: *Proceedings of the Workshop on Grammar Engineering and Evaluation at the 19th International Conference on Computational Linguistics*. John Carroll, Nelleke Oostdijk og Richard Sutcliffe (red.). Taipei, Taiwan, s. 8–14.
- Copestake, Ann (2002). *Implementing Typed Feature Structure Grammars*. Stanford, CA: CSLI publications.
- Haugereid, Petter og Mathieu Morey (2012). "A left-branching grammar design for incremental parsing". In: *Proceedings of the 19th International Conference on Head-driven Phrase Structure Grammar, Chungnam National University Daejeon*. Stefan Müller (red.). Stanford, CA: CSLI Publications, s. 181–194.
- Rosén, Victoria, Martha Thunes, Petter Haugereid, Gyri Smørdal Losnegaard, Helge Dyvik, Paul Meurer, Gunn Inger Lyse og Koenraad De Smedt (2016). The enrichment of lexical resources through incremental parsebanking. *Language Resources and Evaluation* 50(2), s. 291–319.

Operative normer i bokmål

Denne studien undersøker korleis valfridomen innanfor offisielt bokmål nedfeller seg i operative normer i eit stort og breitt samansett utval av redigerte bokmålstekstar. Hausten 2021 vedtok styret i Språkrådet nye retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk. I desse retningslinjene heiter det at «[d]et vesentlege grunnlaget for normeringa av bokmål er slik det ser ut i bokmålstekstar», og at normeringsgrunnlaget i første rekkje skal vere «tekstar som har vore gjennom ein redigeringsprosess». Med det til siktemål å styrke kunnskapsgrunnlaget for den vidare normeringa av bokmål har vi derfor gjennomført ein studie der vi har kartlagt bruken av ulike valfrie ordformer mellom 150 språklege variablar i eit breitt samansett utval av 452 redigerte og publiserte tekstar som ligg i Leksikografisk bokmålskorpus. I tillegg til registrering og komparasjon av bruksfrekvensar for ulike valfrie former innanfor einskildvariablar, har vi kartlagt samvariasjon i bruk av ulike former på tvers av tekstane i materialet.

Det overordna forskingsspørsmålet for studien var om det i tekstutvalet eksisterer normklynger beståande av bestemte språklege ordformer som kan la seg identifisere som meir eller mindre dominerande subvarietetar av bokmål, og hypotesen var at det innanfor det totale tekstutvalet ville vekse fram slike normklynger.

Hovudkonklusjonen er at dei moderate formene dominerer over dei radikale formene for dei aller fleste einskildvariablane som er med i studien, samstundes som dei radikale formene dominerer over dei moderate for nokre av einskildvariablane, og, ikkje minst, at det mellom tekstane i utvalet som er med i studien, eksisterer ei operativ normklynge som ein kan karakterisere som moderat bokmål.

Litteratur

- Dyvik, Helge 2012. Norm clusters in written Norwegian. I: *Exploring Newspaper Language. Using the web to create and investigate a large corpus of modern Norwegian*, red. Gisle Andersen, 193–219. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Kola, Kjersti Wictorsen 2014. *Bokmålsbruk – hvorledes/hvordan/åssen og hvorfor?: Om bruken av morfologiske og ortografiske varianter i bokmålsnormalen*. Masteroppgave tilgjengelig på <https://www.duo.uio.no/handle/10852/40996>
- Språkrådet. 2021. *Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk*. Henta 2.2.22 <https://www.sprakradet.no/Spraka-vare/Norsk/normering/retningslinjer-for-normering/>

Ingunn Indrebø Ims (Universitetet i Sørøst-Norge) &
Toril Opsahl (Multiling, Universitetet i Oslo)

“Dette hadde du neppe venti”:

Gammel og ny verbmorfologi-variasjon i norsk talemål

Støtte i skriftnormene har gjerne blitt trukket fram som en viktig faktor for språkendring og standardiseringsprosesser, både i Norge og ellers i Europa (Auer 2005, Jahr & Mæhlum 2009). Supinumformen -e i sterke verb har blitt mer og mer dominerende i nynorsk skrifttradisjon, og i 2012 forsvant formen -i helt ut av nynorskrettskrivinga. Sjøl om *i*-formene nok tradisjonelt har stått sterkest i talemålet til folk i bokmålsdominante strøk, har aldri *i*-supinum blitt tatt inn i varmen i bokmålet. Dette til tross for at flere utbredte sørøstnorske talespråksformer fikk plass i det offisielle bokmålet, særlig fra 1917 (Vikør 2018). Der hensynet til talemålet fremdeles spiller ei rolle i normeringa av nynorsk, er talemålsgrunnlaget per i dag utelatt som prinsipp for normeringa av bokmål (Språkrådet 2021). Hvilke overlevelsessjanser har ei bøyingsform som ikke har, og aldri har hatt, støtte i bokmålsnormen? Dette er et spørsmål vi ønsker å belyse i dette innlegget. Med utgangspunkt i ferske talemålsdata fra barn og unge i det vikværske området, samla inn gjennom observasjoner i løpet av en seks måneders periode, viser vi at *i*-supinum ikke bare ser ut til å stå sterkt i tradisjonelle sterke verb, men også har potensiale til å spre seg til flere bøyingsklasser. Studien diskuterer, og til dels utfordrer, rådende forestillinger om standardisering og om relasjonen mellom skrift og tale.

Referanser

- Auer, P. (2005). “Europe’s Sociolinguistic Unity, or: A Typology of European Dialect/Standard Constellations.” I: *Perspectives on Variation: Sociolinguistic, Historical, Comparative*, red. Nicole Delbecque et al., 7–42. New York: Mouton de Gruyter.
- Ims, I. I. (2019). A-endelser og lokal indeks blant ungdommer i flerspråklige miljøer i Oslo. *Maal Og Minne*, 111(2). Henta fra <http://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/1740>
- Jahr, E. H. & Mæhlum, B. (2009). Innleiing: Har vi et “standardtalemål i Norge? *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27(1), 3–6. Oslo: Novus.
- Språkrådet (2021). *Høyringsnotat. Framlegg til reviderte retningslinjer for normering av nynorsk og bokmål*. Henta fra <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/hoyringar/2021/hoyringsnotat-retningslinjer-for-normering.pdf>
- Vikør, L. (2018). Standardspråk og normering. I Bull, T. (Red.), *Ideologi* (327–419). Oslo: Novus.

En kvantitativ sammenligning av nynorsk og bokmål

Nynorsk og bokmål sammenlignes gjennom en tekstanalyse. Nasjonalbiblioteket har gjort all publisert tekst tilgjengelig for telling og sammenligning. De tekstene danner et grunnlag for sammenligning av de to målformene. Alle tekstene er tilknyttet metadata som blant annet inkluderer språkform.

Etter et initiativ fra Språkrådet har Nasjonalbiblioteket ved språkbanken også samlet inn en database over digitalt tilgjengelige tekster fra statlige organer, som har resultert i Målfridkorpuset. Tekstene sammenlignes med utgangspunkt i Norsk ordbank, som inneholder en leksikalsk beskrivelse av ordtilfanget i både nynorsk og bokmål.

Undersøkelsen er delt inn i to slik at vi ser først på det leksikalske innholdet basert på Norsk ordbank. Det er en forholdsvis stor overlappl mellom målformene både for lemmaer og fullformer. Mindre for den siste, gitt forskjeller i bøyningsmorfemer. Tallene er vist i Tabell 1.

	lemma	fullform
bokmål	74389	342977
nynorsk	105042	400245
felles	47667	127387

Tabell 1. Antall former i Norsk ordbank.

I del to ser vi på de faktiske forekomstene. Hvilken frekvens har ordene der de to målformene skiller seg ad, altså i hvor stor grad benyttes fellesord og i hvor stor grad benyttes ord som er særegen for en målform.

I tabell 2 er det vist tall fra et tilfeldig utvalg tekster publisert mellom 1990 og 2010. De mest frekvente ordene er delt mellom målformene opp til forekomstene på plass 12 og 13 (*ein* og *dei*). Forskjellige utvalg vil naturligvis gi forskjellige resultat. Under foredraget vil vi komme inn på frekvensvariasjoner i utvalgene.

	og	i	som	til	det	er	på	av	med	for	å	ein	dei	at	var
nno	369	328	194	186	175	172	171	170	133	124	116	113	100	93	86
nob	303	253	162	147	157	147	138	151	105	121	138	1	1	107	86

Tabell 2. Frekvenser for bokmål og nynorsk.

Sammenligningen gir oss et grunnlag for å snakke om likhet og variasjon, og forholdet mellom skrift og tale.

Søyle og pøyle – utviklingen av -øyl- i norsk

Innledning Det er svært få ord i norsk som har en opphavlig sekvens -øyl-. Hva som er den lydrette utviklingen av denne sekvensen i de norske dialektene, er uklart. Ingen ord med denne sekvensen er med i *Målføresynopsisen*, og i målførelitteraturen er det bare spredte bemerkninger til ordet *søyle* 'gjørme; pytt'.

Ifølge Larsen (1907: 63) «synes» det å være en overgang *øy* > *ø* foran *f* på «Østlandet», og Hoff (1946: 161) foreslår at *øy* «kanskje forenkles lydrett» til *ø* i Indre Østfold. Begge antagelsene bygger primært på den østlandske formen *søfte* av *søyle*.

Siden ingen har undersøkt dette systematisk, har vi saumfart grunnlagsmaterialet og kilde- materialet i *Norsk ordbok* og *Norske Gaardnavne* etter ord og navn med sekvensen -øyl-. Sekvensen er sjelden, og når den finnes, er den ofte sekundært utviklet, blant annet av opphavlig -eil-. Det er primært to ord med opphavlig -øyl-, og som er utbredt i de norske dialektene: *søyle* og *pøyle* 'pytt; dam'.

Pøyle Hunkjønnsordet *pøyle* er utbredt i alle vestnorske dialekter fra Agder i sør til Sunnmøre i nord, og videre i Nord-Norge nord for Salten. En hankjønnsform *pøyl* har sitt kjerneområde i Setesdal og Vest-Telemark, men finnes ellers her og der. Felles for alle disse dialektene er at de ikke har *f* i sitt lydinventar.

En hunkjønnsform *pøfte* er utbredt fra Helgeland og sør til Nordmøre og Sør-Trøndelag, mens hankjønnsordet *pøf* er vanlig i østlandsk, trøndsk og helgelandsk. Som vi ser, er formene *pøyl(e)* og *pøf(e)* komplementært distribuert i norsk. I dialektene uten *f* har ordet diftong, ellers er det monoftong. Dette viser at vi har med varianter av samme ord å gjøre, og vi kan trygt avvise den vanlige forklaringen at *pøf(e)* skal være et lånnord frå tysk, mens *pøyl(e)* skal være en gammel, nedarvet form.

Søyle I likhet med *pøyle* er hunkjønnsordet *søyle* utbredt i alle vestnorske dialekter og i Nord-Norge nord for Salten. Formen *søyfe* med *f* er også å finne i et sammenhengende område i Vestfold og Øst- og Nedre Telemark. Utover dette ser det ut til at alle dialekter med *f*, har hunkjønnsformen *søfte*.

Analyse Vi foreslår at østnorsk opphavlig har hatt en utvikling -øyl- > -øyf-, og at det er dette stadiet vi fremdeles ser i *søyfe* i Telemark og Vestfold. Den artikulatoriske vanskeligheten med å kombinere en høy, fremre vokal og *f* har ført til en vokalsenking av -øyf- til -øɶf-, med videre monoftongering til -øf-.

Blir hestan foretrukket framfor hesta? En oppfølgingsstudie av Johan Storms beskrivelse av rendalsdialekten fra 1882

Johan Storm ble født i Lom i 1836 og vokste opp som prestesønn i Rendalen. Han utdannet seg til språkviter og var professor i romansk og engelsk filologi ved universitetet i Kristiania i nesten 40 år. Han beskrives som en av Norges mest internasjonalt kjente filologer og vil bli husket for banebrytende arbeid innenfor undervisning i levende språk – og fonetikk. Hovedverket hans er *Engelsk filologi* (1879) og i 1884 grunnla han *Norvegias lydskrift*. Den franske språkmannen Paul Passy (1859–1940) beskrev Storm på følgende måte: «Probably the greatest practical linguist, as also the greatest phonetician, in the world» (Linn, 2004).

Året 1882 oppsøkte den etablerte språkforskeren sin barndoms bygd Rendalen, og der gjorde han en språkundersøkelse (Storm, 1920). Storms deler sin undersøkelse i to – i lydlære og formlære – og den inneholder en rekke variabler. Vi ønsker å foreta en oppfølgingsstudie hvor vi undersøker de samme variablene som Storm valgte ut for omtrent 140 år siden.

Denne presentasjonen vil ta utgangspunkt i kun én variabel, nemlig substantivets hankjønn i bestemt form flertall. Storm slår fast at man i Øvre Rendal finner formen *hestan*, mens man i Ytre Rendal bruker formen *hesta* (Storm, 1920, s. 30). Omtrent 90 år senere rapporterer Joleik Øverby om samme forskjell mellom Øvre og Ytre (Øverby, 1974, s. 72).

Vårt inntrykk er at dette nå har forandret seg, at unge mennesker i hele Rendalen i dag foretrekker formen *hestan*. Dette innlegget vil presentere en Questback-undersøkelse fra 2021, foretatt blant alle Rendalens ungdomsskoleelever (ca. 60 elever), hvor formålet er å kartlegge bruken av *-an* vs. *-a* i hankjønn bestemt form flertall. Vi er klar over at selvrapportering ikke nødvendigvis gir den fulle sannheten, men målet er like fullt å finne svar på hvorvidt vår antagelse viser seg å stemme. Vi vil også drøfte mulige årsaker til en slik utvikling.

Denne studien representerer altså bare én av Storms mange variabler. Den videre planen er å undersøke flere av variablene i hans materiale. Storms eldste informant var født i 1821, mens våre informanter er født på begynnelsen av 2000-tallet. Det betyr at vår undersøkelse vil dekke et spenn på omtrent 200 år. Vi mener at en slik studie vil være et viktig bidrag til pågående forskning omkring språklige endringers hastighet i Norge (Sandøy, 2015; 2019).

Litteratur

- Linn, Andrew R. (2004). *Johan Storm: Dhi grétest pràktikal lingwist in dhi werld*. Oxford: Blackwell.
- Sandøy, Helge. (2015). Ivar Aasen ute og heime – om moderne språkdokumentasjon etter Ivar Aasen. I Jan Ragnar Hagland & Åse Wetås (Red.), *Skrifter 2015*, 1 (s. 90–109). Trondheim: Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab.

- Sandøy, Helge. (2019). Osterøymålet – som kom i den språklege skyggen frå Bergen. I: Jan Kristian Hognestad, Torodd Kinn & Terje Lohndal (Red.), *Fonologi, sosiolingvistikk og vitenskapsteori. Festskrift til Gjert Kristoffersen* (s. 273–294). Oslo: Novus.
- Storm, Johan. (1920). *Ordlister over lyd- og formlæren i norske bygdemaal. Kristiania: I kommission hos Dybwad.*
- Øverby, Joleik. (1974) Østerdalsmål. I Ola Skogstad (Red.), *Austlandsmål: Språkarv og språkbruk på indre Austlandet* (s. 46–77). Oslo: Samlaget.

Bruk av *ha* og *være* i sammensatte tempusformer

I dette foredraget vil jeg presentere resultater fra en korpusundersøkelse av bruk av hjelpeverbene *ha* og *være* i sammensatte tempusformer i moderne norsk, som illustrert i (1).

- (1) a) *Han er kommet hjem.* b) *Han har kommet hjem.*

De sammensatte tempusformene i norsk dannes enten med *ha* eller *være*. Transitive verb tar alltid *ha* mens man ved intransitive verb har et valg mellom *ha* og *være*. Hvilket hjelpeverb man velger, avhenger av hovedverbets betydning og aksjonsart, men også andre (lingvistiske) faktorer kan spille en rolle (jf. NRG 1997).

I undersøkelsen tar jeg utgangspunkt i tidligere studier av Lie (1972, 1989) som undersøker distribusjonen av *ha* og *være* i forbindelse med intransitive bevegelses- og overgangsverb samt diskuterer ulike faktorer som påvirker valg av *ha* og *være*. Lie viser at valget mellom *ha* og *være* i perfektum ikke er et kategorisk valg, som for eksempel i dansk, men at det forekommer en god del variasjon. Lie peker ut enkelte tendenser for valg av enten det ene eller det andre hjelpe verbet. Slik finnes det for eksempel en sterk tendens til å bruke *være* når man markerer at en bevegelse begynner eller slutter. Når selve handlingen er i fokus, foretrekkes *ha*.

Jeg har sett på utviklingen i bruken av *ha* og *være* i moderne norsk i perioden etter Lies undersøkelse. Den empiriske undersøkelsen er basert på Leksikografisk bokmålskorpus som inneholder tekster fra perioden 1985 til 2013 (Fjeld, Nøklestad & Hagen 2020). Undersøkelsen viser en tilbakegang for *være* og tilsvarende en økt bruk av *ha* sammenlignet med Lie (1972). Ved mange verb og i mange kontekster hvor man tidligere kunne bruke eller foretrakk *være*, er *ha* nå nærmest enerådende. På denne måten tyder undersøkelsen på at utviklingen i moderne norsk skriftspråk går i retning av talespråket hvor nyere dialektundersøkelser har vist en utbredt bruk av hjelpe verbet *ha* (jf. Larsson 2014).

De observerte endringene diskuteres til sist opp mot tilsvarende endringer i andre språk, bl.a. den tidligere, men liknende endringen i svensk (jf. Johannisson 1945, Larsson 2009), samt mot Soraces (2000) modell for valg av hjelpeverb (såkalt *Auxiliary Selection Hierarchy*).

Referanser

- Fjeld, Ruth Vatvedt, Anders Nøklestad & Kristin Hagen (2020) «Leksikografisk bokmålskorpus (LBK) - bakgrunn og bruk», i Johannessen, Janne Bondi & Kristin Hagen (red.) *Leksikografi og korpus. En hyllest til Ruth Vatvedt Fjeld*, *Oslo Studies in Language* 11(1), 2020. 101–124.
- Johannisson, Ture (1945) *Hava och vara* som tempusbildande hjälpverb i de nordiska språken. Lund: Gleerups.
- Larsson, Ida (2009) *Participles in Time. The Development of the Perfect Tense in Swedish*. Diss. Nordistica Gothenburgensia 29. Göteborg: Göteborgs Universitet.

- Larsson, Ida (2014) «HAVE and BE + Participle of an Unaccusative Verb», *Nordic Atlas of Language Structures (NALS) Journal* 1: 381–395. <http://www.tekstlab.uio.no/nals>
- Lie, Svein (1972) *HA og VÆRE i perfektum i norsk*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Lie, Svein (1989) «Være som hjelpeverb i perfektum», *Maal og Minne* 3–4: 161–194.
- NRG = Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo (1997) *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sorace, Antonella (2000) «Gradients in Auxiliary Selection with Intransitive Verbs», *Language* 76(4): 859–890.

Søk i Norsk Ordbok med begge målformer og moderne rettskriving

I utviklinga av ei komplett elektronisk ordbok over norsk talemål og nynorsk skriftspråk er det eit viktig delmål å leggje til rette for søk i heile ordboka med begge målformer og moderne rettskriving. Dette innlegget presenterer arbeid som er gjort for å nå dette målet, og oppgåver som gjenstår.

Vi skal framheve tre hovuddrag ved ordbokverket og utfordringar dei byr på med omsyn til søk. Nøkkelen til å takle desse utfordringane ligg i Metaordboka (MO), ein ordindeks som gir ein felles inngang til norm og normeringshistorikk, skriftleg og talt variasjon, og til oppslagsordet i skriftlege kjelder. For å nå målet om søk med begge målformer og moderne rettskriving er det dei siste åra utført ei omfattande oppnormering og kopling av MO.

Det første hovuddraget er særleg vekt på kopling til grunnlagsmaterialet. Bak ordboka ligg eit omfattande kjeldegrunnlag som er kopla til ordbokdatabasen gjennom MO. Føresetnaden for at ein skal kunne søkje med begge målformer via Metaordboka er at MO må vere kopla til både nynorsk og bokmål på ordnivå. Dei siste åra er det lagt til bokmålsmateriale, og rundt årsskiftet hadde om lag 340 000 artiklar i Metaordboka oppslagsform på bokmål. Talet for nynorsk er om lag 550 000. Bokmålstilfanget og nynorsktilfanget er kopla saman, slik at det no er noko over 113 000 metaordbokartiklar med oppslagsformer på både bokmål og nynorsk.

Det andre er den historiske dimensjonen. Ordboka dekkjer heile den nynorske perioden, og rettskrivinga følgjer 1938-normalen. Denne er ikkje veldig ulik den vi har i dag, men på enkelte område skil han seg frå moderne rettskriving. Dette har konsekvensar for søk i nettordboka – til dømes får ein i dag ikkje treff på oppslagsord om ein søker med e-infinitiv. MO er i seinare tid oppdatert med nyare rettskriving, t.d. med hovudformer fram til 2012. Det gjenstår likevel ein større innsats før MO er fullstendig oppdatert i høve til gjeldande rettskriving.

Det siste er talemålsaspektet. Som dialektordbok dokumenterer ordboka variasjon i uttalen av ord, viser geografisk plassering og utbreiing av uttale-variantar, og knyter dialektordet til ei normert skriftleg form. Ein sentral del av redigeringsarbeidet handlar om å normere målføretilfang. Lenge har oppslagsord i normert nynorsk form vore einaste inngang til artiklane i ordboka.

Trass i det arbeidet som allereie er gjort med oppdatering og kopling, har to tredelar av ordboka ikkje registrert motsvar på bokmål. Desse artiklane fell i tre grupper, som såleis utgjer hovudutfordringane i det vidare arbeidet:

- 1) Nynorske skriftmålsordformer som ikkje har rettskrivingsmotsvar i bokmål, t.d. "einskapleg", "gjerandslaus", "bælsterk". Skal ein kunne søkje i denne gruppa via bokmål, må det liggje føre ei form for kopling ut over reint ortografisk samanfall (jf. "einskapleg" og "enhetlig").
- 2) Målføretilfang som er førstegongsnormert gjennom ordbokartikkelen. Sannsynet er lågt for at det ligg føre ei normert bokmålsform. Dette føreset eit større normeringsarbeid på bokmålssida.
- 3) Oppslagsord som er normerte i bokmål, men som MO manglar kjelde for. Det er derfor behov for å kople større, nyare bokmålsressursar opp mot MO.

Björn Lundquist¹, Yulia Rodina¹, Eirik Tengesdal², Nina Hagen Kaldhol³, Emel Türker-Van der Heiden² & Valantis Fyndanis^{2&4}

(¹UiT Norges arktiske universitet, ²Universitetet i Oslo, ³University of California San Diego, ⁴Cyprus University of Technology)

Andrespråktilegnelse og prosessering av genus i norsk

I de senere år har en rekke studier hevdet at leksikalske og strukturelle likheter og forskjeller mellom genussystemer i stor grad kan påvirke andrespråktilegnelse og genusprosessering (Hopp & Lemmerth, 2018; Dussias, Valdés Kroff, Guzzardo Tamargo & Gerfen, 2013). Denne studien undersøker den nylige påstanden i lys av data fra tidligere ustuderte språkpar: L1 gresk/L2 norsk og L1 russisk/L2 norsk, med varierende grad av overlapping i genusstruktur. Selv om norsk, gresk og russisk kategoriserer substantiver i en av de tre genusklassene (hankjønn, hunkjønn eller intetkjønn), er de forskjellige mht. leksikalsk kongruens, dvs. om individuelle substantiver er tildelt det samme genuset eller ikke, f.eks. er *eple* intetkjønn i både norsk og russisk, mens *hus* er intetkjønn i norsk, men hankjønn i russisk. På syntaktisk nivå er det overlapping mellom norsk og gresk, som begge markerer genus på artikler, mens russisk ikke gjør det. I tillegg har vi en gruppe med L1 tyrkiske talere av norsk som ikke har genussystem i morsmålet.

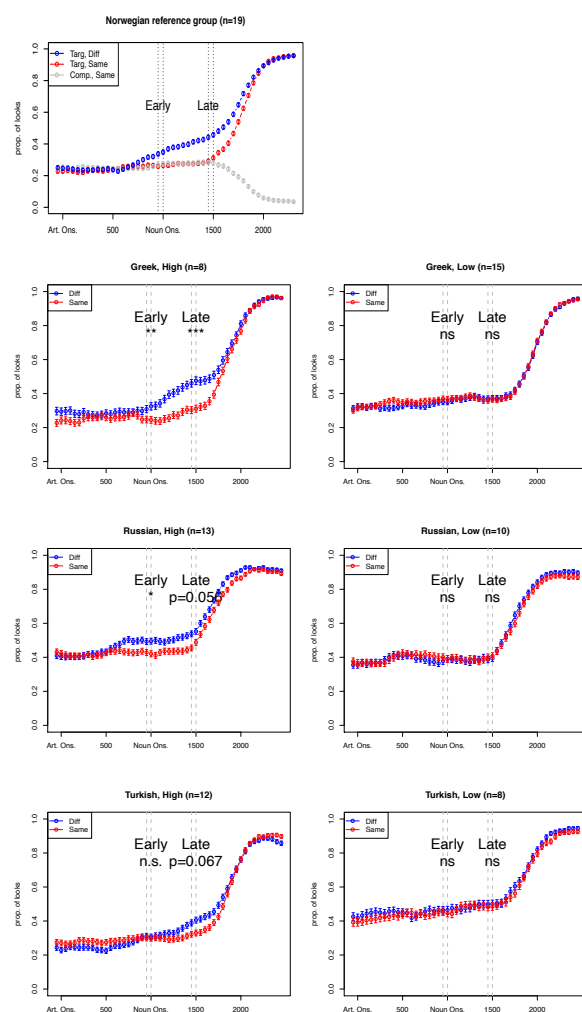
Studien inkluderer to eksperimentelle oppgaver. Eksperiment 1 var en bildebenevnelsestest som eliserte substantiver i ubestemt form på norsk. Eksperiment 2 var en blikksporingstest (eye-tracking; *Visual World Paradigm*) med et to-bildersdesign. De auditive stimuliene i eksperiment 2 inneholdt setninger med en innledning etterfulgt av ubestemte substantiver, f.eks. *Jeg tenker på en/et avbilda bil/hus*. Deltakerne var 66 L2-talere av norsk: L1 gresk (n=23, alder 27–64), L1 russisk (n=23, alder 28–64) og L1 tyrkisk (n=20, alder 32–65). Vi inkluderte også en kontrollgruppe med L1-norsktalere (n=19, alder 25–55, østnorsk og tromsø-dialekt) i eksperiment 2. Produksjons- og blikksporingstestene hadde samme visuelle stimuli, nemlig 64 avbildede substantiver/objekter: kongruente hankjønn (16), inkongruente hankjønn (16), kongruente intetkjønn (16) og inkongruente intetkjønn (16). Hunkjønnssubstantiver ble ekskludert fordi hunkjønn forsvinner fra østnorsk og tromsødialekten. Materialet var identisk for de greske og tyrkiske gruppene. Fordi det var umulig å matche substantivene mht. kjønn og leksikalsk kongruens på tvers av alle språk, var 20 av 64 substantiver ulike for russisktalerne.

Resultatene fra produksjonstesten viser at alle tre morsmålgruppene oppnådde over 60 % korrekt genustildeling ved artikler og at intetkjønnsgenustildeling var mest problematisk for alle (tabell 1). Dermed presterte alle gruppene jevn godt, inkludert talere av genusløse tyrkisk. For å undersøke språkferdighetseffekter ble L2-deltakerne inndelt i språkferdighetsgruppene avansert og mellomnivå basert på resultatene deres fra eksperiment 1, som også samsvarte med deres generelle norskferdigheter. Eksperiment 2 avslørte en slående asymmetri mellom L1 gresk

og L1 russisk mot L1 tyrkisk (figur 1). L1 gresk- og L1 russisktalende prosesserte genus sammenlignbart med kontrollgruppen med L1-norsktalere, men dette gjaldt kun for dem med avansert norskferdighetsnivå i eksperiment 1. Denne forskjellen var signifikant og robust. Selv om alle L2-talerne viste lignende kunnskap om genus i produksjonen, var det bare de med genus i L1 som kunne få tilgang til og bruke denne kunnskapen under prosessering av L2. Vi fant heller ingen forskjell mellom de to genusspråkene, dvs. ingen effekt av syntaktisk likhet eller leksikalsk kongruens. Disse resultatene antyder at genusprosessering i L2 bestemmes av tilstedeværelse kontra fravær av genus i L1, snarere enn av graden av overlapping mellom genussystemene i L1 og L2 (jf. Hopp & Lemmerth, 2018; Dussias et al., 2013).

Tabell 1. Resultatene fra produksjonstesten, eksperiment 1

	L1 gresktalende	L1 russisktalende	L1 tyrkisktalende
A. Korrekt genustildeling, alle substantiver	63%	62%	71%
B. Korrekt genustildeling, alle substantiver, hankjønn (M) & intetkjønn (N)	M: 87% N: 63%	M: 82% N: 66%	M: 85% N: 70%

Figur 1. Resultatene fra blikksparingstest, eksperiment 2

Referanser

- Dussias, P. E., Valdés Kroff, J. R., Guzzardo Tamargo, R. E., & Gerfen, C. (2013). When gender and looking go hand in hand: Grammatical gender processing in L2 Spanish. *Studies in Second Language Acquisition* 35, 353-387.
- Hopp, H., & Lemmerth, N. (2018). Lexical and syntactic congruency in L2 predictive gender processing. *Studies in Second Language Acquisition*, 40(1), 171-199.

Restrukturering behøves å gjøres

I setninger som (1)-(2) er både *behøver* og *behøves* og *trenger* og *trengs* mulige.

(1) Dette *behøver* / *trenger* ikke å gjøres

(2) Dette *behøves* / *trengs* ikke å gjøres

Det finnes ingen utførlig diskusjon av muligheten for *behøves* og *trengs*. Men det er nevnt flere steder fra Western (1921:161), og den gjengse analysen som har vært antydnet for norsk og svensk, er at det andre verbet på en eller annen måte har overført -s-formen sin til det første (f.eks. Hedlund 1992:131, Sells 2004:191, Julien og Lødrup 2013, Lødrup 2014:370). Jeg vil argumentere for at ikke er noen overføring av form fra andre til første verb, og at (1)–(2) representerer ulike konstruksjoner med ulike syntaktiske egenskaper. Med *behøve* og *treng* er konstruksjonen klart subjekt-til-subjektløfting. Jeg vil argumentere for at med *behøves* og *trengs* er det ikke subjektløfting – dette er en konstruksjon med komplekst predikat. Her er *behøves* og *trengs* såkalte lette verb, som har gått sammen med det andre verbet til et komplekst predikat. Denne prosessen omtales gjerne som restrukturering eller reanalyse (se f.eks. Alsina 1996, Wurmbrand 2001, Cinque 2006).

Av argumenter for analysen kan nevnes:

⇒ Verb med samme type betydning som *behøve* og *treng* tar gjerne restrukturering i ulike språk (Wurmbrand 2001:341-345).

⇒ Det er mulig med dobbelt partisipp i aktiv, som i (3) (Aagaard 2016:92). Denne typen "verbal kongruens" indikerer en kompleks predikat-konstruksjon (se f.eks. Niño 1997, Sells 2004).

(3) Hadde ikke trengt å vært magsafe i laderen ...

⇒ *behøves* og *trengs* er ikke avhengige av -s- på andreverbet. I tekst er det lett å finne andreverb med *bli*-passiv, som i (4), og andreverb som er aktive morfologisk, men passive syntaktisk, som i (5). Her er riktignok intuisjonene noe varierende – men det er de gjerne for komplekse predikater (se f.eks. Lødrup 2014).

(4) Arbeidet består av alt som *behøves* å bli gjort i en dyrebutikk

(5) Det er viktig at du er selvgående og ser hva som *trengs* å gjøre

⇒ -s-formen tillater ikke topikalisering av den andre verbfrasen. Slik er det også i klare tilfeller av komplekse predikater.

(6) Å *renses* *trenger* / **trengs* den aldri

(7) *Å *renses* *forsøkes* den aldri

Det finnes også forskjeller fra klare tilfelle av passive komplekse predikater (som forsøkes å gjøres, se Lødrup 2014). Statusen til behøves og trenges reiser flere spørsmål, som ikke bare gjelder problemstillingen her. De har lengre paradigme enn andre -s-passiver. De brukes gjerne semantisk enverdig, med betydningen 'det er nødvendig', uten aktivsubjektrollen implisitt. Jeg vil likevel argumentere for at behøves og trenges inngår i et passivt komplekst predikat. De kan sammenlignes med det refleksive la seg i setninger som Dette lar seg gjøre. Dette er også semantisk enverdig, og innleder (etter analysen i Lødrup 2017) et passivt komplekst predikat.

Referanser

- Alsina, Alex. 1996. *The Role of Argument Structure in Grammar: Evidence from Romance*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Cinque, Guglielmo. 2006. *Restructuring and Functional Heads*. New York: Oxford University Press.
- Julien, Marit og Helge Lødrup. 2013. Dobbel passiv og beslektede konstruksjoner i skandinavisk. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 31, 2, 221-46.
- Lødrup, Helge. 2014. Long passives in Norwegian: Evidence for complex predicates. *Nordic Journal of Linguistics* 37, 3, 367-391.
- Lødrup, Helge. 2017. Reflexive sentences with la 'let' in Norwegian – active or passive? I Victoria Rosén og Koenraad De Smedt (red.) *The Very Model of a Modern Linguist: In Honor of Helge Dyvik*. BeLLS Vol. 8, 167-82.
- Niño, Maria-Eugenia. 1997. The multiple expression of inflectional information and grammatical architecture. I Francis Corblin, Danièle Godard og Jean-Marie Marandin (red.), *Empirical Issues in Formal Syntax and Semantics*, 127-47. Bern: Peter Lang.
- Sells, Peter. 2004. Syntactic information and its morphological expression. I Louisa Sadler og Andrew Spencer (red.), *Projecting Morphology*, 187-225. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Wurmbrand, Susanne. 2001. *Infinitives: Restructuring and Clause Structure*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Aagaard, Teodor Ekblad. 2016. *Doble partisipper i norsk. Verbal trekkongruens og restrukturering*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo.

Referansebasert analyse av referentkopling: Eit forslag til ein operasjonell modell

Tekstbinding er ein samleterm for fleire ulike fenomen som skapar samanheng og struktur i tekstar. Dei såkalla kohesjonsmekanismar, som er sagt å uttrykkja samanheng i tekst (ofte kalla *koherens*) på tekstoverflata, utgjer ei av «søylene» innanfor tekstbindingsfeltet. Tekstbindingsanalyse vert mellom anna nytta i analyse og vurdering av elevtekstar, herunder innlærartekstar, sjå t.d. Eide (2018), Zwicky (1984), Danbolt (2001) og Øgreid (2005).

Kohesjonsmekanismer vert vanlegvis delte i to kategoriar: referentkopling og setningskopling. I motsetnad til analyseapparatet for setningskopling, som er relativt oversiktleg og einskapleg i litteraturen, varierer analyseapparatet for referentkopling frå framstilling til framstilling med omsyn til kategoriar og underkategoriar, og mange av modellane er svært omfattande. Analyseapparata som er presenterte, er vanskelege å bruka i praksis og kategoriseringsprinsippa for analysekategoriane er til dels uklære. Men hovudproblemet med tidlegare modellar er etter mitt syn at dei i alt for stor grad er baserte på formelle aspekt og på semantiske relasjonar mellom ordstammer, og i alt for liten grad på den kontekstuelle referansen til frasar. Det er som kjent heile frasen som refererer, ikkje kjernen i frasen, og tydinga til språklege ytringar er alltid kontekstsensitiv.

Frasar med same kjerne kan i ein gjeven kontekst referera til referentar som ikkje har nokon overlapp i referanse, som i konstituentparet *giftige bær – bær som er trygge å eta*. Motsett kan frasar som er fullstendig koreferente i ein gjeven kontekst, ha kjernar som isolert sett har heilt ulike denotasjonar. Nær sagt kva som helst kan referera til kva som helst så lenge konteksten legg til rette for det, som i Wergeland sitt dikt «Den første Sommerfugl», der konstituentane *Min Sommerfugl - du søde lille Gjest - du Luftens Blomme - du Kræ - Barn* alle refererer til ein og same referent, nemleg ein sommarfugl¹ (Wergeland og Beyer 1947, 274–5). Frasane fungerer som koreferente konstituentar i akkurat dette diktet, men substantiva *sommarfugl-gjest-blome-kre-barn* er ikkje synonyme isolert sett.

Å laga referentkoplingskategoriar basert på semantiske relasjonar som synonymi, antonymi, hyponymi og meronymi, slik det tradisjonelt har vore gjort (Halliday & Hasan 1976; Källgren 1979; Fossetøl 1983; Nyström 2001), er derfor problematisk. Sidan denotasjonelle termar står i eit mange-til-mange-forhold til relasjonelle termar, bør ein analysemodell for tekstbinding ikkje ta utgangspunkt i semantikk, men i pragmatikk, dvs. i korleis mottakar dreg slutningar om referanse på basis av ei rekkje tilgjengelege ressursar. I dette innlegget vil eg lansera eit forslag til ein ny forståingsmodell og eit nytt analyseapparat for referentkopling som er basert på relasjonar mellom referentane til frasar i staden for grammatiske aspekt og semantiske relasjonar mellom ordstammer.

Målsetninga med arbeidet har vore å freista å finna ei løysing på utfordringane knytte til forholdet mellom denotasjon og referanse i referentkopplingsanalyse-samanheng og å gjera referentkopplingsanalyse av autentiske tekstar lettare å utføra i praksis.

Kjelder

- Danbolt, A. M. (2001). Tekstbinding i minoritetslevers tekster: En studie av leksikalsk kohesjon og setningskopling i fortellinger skrevet av minoritetslever i 8. klasse. *NOA: norsk som andrespråk*, 2001(23), 15-50.
- Eide, M. (2018). *Setningskopling, referentkopling og blanda kopling i andrespråkstekstar - ei undersøking av tekstar på nivå A2, B1 og B2*. (Mastergradsoppgåve), Universitetet i Bergen,
- Fossestøl, B. 1983. *Bindingsverket i tekster*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halliday, M.A.K. og R. Hasan. 1976. *Cohesion in English*. London: Longman.
- Källgren, G. 1979. *Innehåll i text*. Studentlitteratur, Lund.
- Nyström, C. 2001. *Hur hänger det ihop?: en bok om textbindning*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Wergeland, H. og H. Beyer. 1947. *Wergeland for hvermann: lyrikk og prosa*. Oslo: Gyldendal.
- Zwicky, A. (1984). *Om tekstbinding i gode og dårlige skolestiler*. Hovedoppgave i norsk. Institutt for nordisk språk og litteratur, Universitetet i Oslo.
- Øgreid, A.K. 2005. *Struktur og sammenheng i argumenterende elevtekster: makrostrukturer og referentkopling i tiendeklassetekster*. Mastergradsoppgåve, Universitetet i Oslo.

¹ Dette er sjølvsagt ei grov overforenkling – eg vil presisera at eg siktar til **motiv** og ikkje **tema** her.

La være – et undervurdert negasjonshjelpeverb?

Arbeid på negasjon i norsk språk har i stor grad vært fokusert på syntaktisk posisjonering frem- for semantisk innhold. Nylig publiserte Mæhlum et al. (2021) resultatene av et annotasjons- prosjekt der de så på ulike typer negasjon i norske anmeldelser gjennom NoReC-korpuset (Velldal et al., 2018). Dette annotasjonsarbeidet belyser mangfoldet i negasjonskonstruksjoner i norsk. I tillegg til det som er av syntaktisk motivert forskning, finnes det enkelte bemerkninger rundt såkalt leksikalsk negasjon, der ord som ikke tradisjonelt ses på som negasjonuttrykk i norsk fungerer negerende, som i (Golden et al., 2014). Mæhlum et al. (2021) merker seg for eksempel mange ulike “cues”, deriblant affikser som *-løs* og eksempler på leksikalsk negasjon som *mangle*. Blant de mange konstruksjonene ønsker vi å fokusere på bruken av *la være* som negasjons-element. Av tidligere forskning knyttet til *la være* er vi kun klar over Lødrup (2019) og Faarlund et al. (1997). Lødrup (2019) presenterte en syntaktisk analyse av konstruksjonen, men med lite fokus på betydningen. (Faarlund et al., 1997) nevner kort bruken av *la være* som negasjonshjelpeverb. Vi ønsker å undersøke samspillet mellom *la være*-konstruksjonen og andre ord som tradisjonelt behandles som negasjon.

Vi ønsker som Mæhlum et al. (2021) å benytte oss av NoReC-korpuset, ettersom annotasjonen viser at korpuset burde inneholde den type konstruksjoner vi er interesserte i å se nærmere på. Vi begrenser oss til forekomster der *la være* fungerer som hjelpeverb, og ikke tilfelle hvor *la være* i seg selv utgjør predikatet, som i eksempel 1, eller hvor *la* fungerer som kausativ sammen med *være*, som i eksempel 2. Det er tilfeller som eksempel 3 vi vil se på.

(1) Jeg lot katten være.

(2) La det være sagt.

(3) Lukas lærer snart å trygle pappaen om å la være å gå på do.

Vi er spesielt interesserte i hvilke omgivelser som gjør at brukere velger å nekte med *la være* til fordel for *ikke*. En del av denne forskjellen forklares i Faarlund et al. (1997) som utvetydiggjøring av tilfeller der *ikke* kan føre til tvetydige tolkninger. De nevner også krav om at subjektet er agens. Vi er også interesserte i eventuelle tilfeller med mulig dobbel negasjon, der både *la være* og *ikke* brukes sammen, som i 4.

(4) Men man kan ikke la være å digge de uhøytidelige jentene.

I motsetning til (Mæhlum et al., 2021) begrenser vi oss allikevel ikke til et mindre utvalg tekster, men går gjennom alle 43,425 dokumentene i NoReC for å finne alle tilfeller av *la+være* i bokmålstekstene. Vi håper på å finne tydelige og

gjennomgående eksempler på når man kan og bør bruke “la være”, og å kunne se på tendensene til slik bruk.

Kilder

- Faarlund, J. T., Lie, S., og Vannebo, K. I. (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Universitetsforlaget, Oslo, Norge.
- Golden, A., Donald, K. M., og Ryen, E. (2014). *Norsk som fremmedspråk: Grammatikk*. Universitetsforlaget, Oslo, Norge, 4. utgave.
- Lødrup, H. (2019). Kan vi la være å restrukturere la være. I *Norsk lingvistisk tidsskrift*, nr. 1, s. 59–76, Oslo, Norge.
- Mæhlum, P., Barnes, J., Kurtz, R., Øvrelid, L., og Velldal, E. (2021). Negation in Norwegian: an annotated dataset. I *Proceedings of the 23rd Nordic Conference on Computational Linguistics (NoDaLiDa)*, s. 299–308, Reykjavik, Iceland (Online). Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Velldal, E., Øvrelid, L., Bergem, E. A., Stadsnes, C., Touileb, S. og Jørgensen, F. (2018). NoReC: The Norwegian Review Corpus. In *Proceedings of the 11th edition of the Language Resources og Evaluation Conference*, s. 4186–4191, Miyazaki, Japan.

Stasjonsnavn og lokomotivnavn på Ofotbanen og Nesttun-Osbanen siste tiår av 1900-tallet

Hvilke navn fikk jernbanestasjoner like før år 1900, og hvordan kan disse navnevalgene tolkes? I dette foredraget sammenlikner vi stasjonsnavn på to jernbanestrekninger: Ofotbanen i Nordland og Nesttun-Osbanen i Hordaland. Begge disse var kommersielle baner som primært ble etablert for å frakte gods, henholdsvis malm og jordbruksvarer. De som bodde langs banen hadde en egeninteresse av både banen i seg selv, og stasjonene. Dette kan ha hatt betydning for plassering og navngivning av stasjoner og holdeplasser, og muligens også for navngiving av lokomotivene som dro togene på strekningene.

Å sammenlikne disse to jernbaneforetakene kan også åpne for noen nye perspektiv i norsk språkhistorie: I området der Ofotbanen gikk var de aktuelle bruksspråkene norsk, svensk og samisk. I Nesttun-Osbanens område var norsk morsmålet til dem som eide grunnen banen ble lagt på. Vi spør om det er grunnlag for å si at det var én navnekultur som rådet, både nord og vest i landet, eller om det var vesentlige forskjeller?

Med vår bakgrunn i soslolingvistikken anlegger vi et sosioonomastisk perspektiv på navnene og navnevalgene. I tillegg til å presentere stasjonsnavnene i tråd med tidligere forskning, der fordelingen av matrikelnavn, bruksnavn og kunstnavn er sentral, undersøker vi hva navngivningen kan fortelle om forholdet mellom sted og makt i de to områdene. Vi ser også på eventuelle navnebytter på de to strekningene, i og med at bytter kan ses som tydelige valg av ett navn fremfor et annet, og slike språkvalg er relevante for analysen.

I foredraget vårt vil vi først presentere navnene på jernbanestrekningene, deretter analysere stasjonsnavnene og til slutt kort kommentere navnene på lokomotivene.

Litteratur

- Akselberg, Gunnstein. 2017. Toponymgjenbruk knytt til moderne samferdsle gjennom gammalt kulturlandskap. Om stasjons- og haldeplassnamn langs Vossebanen og Bergensbanen frå Bergen til Finse. I *Namn som kjelder. Rapport frå Den sekstande nordiske namneforsarkongressen på Jæren folkehøgskule, Kleppe 8.–11. juni 2016*, 9–20. Uppsala: NORNÄ-förlaget.
- Hough, Carole (red.). 2016. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford university press.
- Johansen, Karl Egil. 1993. *Fana bygdebok bd. 3: Fanabu og bymann 1870–1972*. Bergen: Fana bygdeboknemd.
- Lehtonen, Johanna, Kaija Mallat & Sami Suviranta. 2014. Naming Metro Stations in Helsinki and Espoo, Finland. I *Names and their environment*, red. av Carole Hough & Daria Izdebska, 16–21. Glasgow: University of Glasgow.

- Löfvendahl, Eberhard. 2003. Namn på stationer och mötesplatser vid Malmbanan. Namngivning med politiska förtecken. *Namn och bygd*, 67–99.
- Tautra, Per Ivar. 1996. *Fremskrittet som åpnet bygdene. Nesttun–Osbanen. En attraksjon som ble borte*. Bergen: Norsk jernbaneklubb.
- Ytreberg, Nils A. 1953. *Narviks historie 1. Ofoten i eldre tid. Narvik inntil 1914*. Narvik: Narvik kommune.
- Aas, Steinar. 2001. *Narviks historie bind 1 1902–1950. Byen, banen og bolaget*. Fagernes: Stiftelsen Narviks Historieverk.

Syntaktisk kompetanse hos begynnerskrivere

Presentasjonen tar utgangspunkt i en studie som har som mål å undersøke og beskrive syntaktisk kompetanse hos tidlige skrivere. Vi stiller to forskningsspørsmål:

- (i) Hvilke syntaktiske trekk kommer til syne i et utvalg tekster skrevet av begynnerskrivere?
- (ii) Hva kan disse trekkene fortelle oss om elevenes syntaktiske kompetanse?

Det empiriske grunnlaget for analysen er et representativt utvalg tekster fra prosjektet Funksjonell skriving i de første skoleårene (FUS) (Skar, Aasen, & Jølle, 2020). Det analyserte materialet utgjør totalt 270 tekster skrevet av elever på 1., 2. og 3. årstrinn, fordelt på tre mestringsnivå (Skar, Jølle, & Aasen, 2020). Med en eksplorerende og deskriptiv tilnærming har vi analysert samtlige av tekstene med henblikk på et utvalg syntaktiske trekk. De mest sentrale av disse trekkene er: bruk av helsetninger, setningsemner, leddsetninger av ulike slag (substantiviske, adverbiale og adjektiviske), utbygde fraser, infinitivkonstruksjoner, formelle subjekter, koordinering av setninger og tematisering av ikke-subjekter. Begrepsapparatet vi benytter, er hovedsakelig hentet fra tradisjonell grammatikk (Faarlund, Lie, & Vannebo, 1997), men også funksjonell grammatikk (Halliday & Mathiessen, 2014) trekkes inn i analysen.

Resultatet av analysen viser at det syntaktiske repertoaret til begynnerskrivere er bredt. Flere av de antatt komplekse konstruksjonene opptrer tidlig og øker i antall etter hvert som elevene skriver lengre tekster.

I lys av empirien vil vi drøfte og nyansere begrepet syntaktisk kompetanse. Vi hevder at begrepet må forstås som sammensatt av fire delkompetanser, noe vi vil illustrere gjennom eksempler fra elevtekstmaterialet. De fire delkompetansene er:

- a. syntaktisk repertoar (se e.g. Applebee, 2000; Schütze, 1996)
- b. syntaktisk kompleksitet (se e.g. McNamara, Crossley & McCarthy, 2010; Durrant, Brenchley & Clarkson, 2020)
- c. syntaktisk variasjon (se e.g. Hasselgård, 2004)
- d. syntaktiske valg (se e.g. Myhill, Jones, Lines, & Watson, 2012)

Referanser

- Applebee, A. (2000). Alternative Models of Writing Development. In Indrisano, R. & Squire, J. (eds) *Perspectives on Writing: Research, Theory and Practice*. Newark: IRA
- Durrant, P., Clarkson, R., & Brenchley, M. (2020). Syntactic Development across Genres in Children's Writing: The Case of Adverbial Clauses. *Journal of Writing Research*, 12(2), 419-452.
- Faarlund, J. T., Lie, S., & Vannebo, K. I. (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Universitetsforlaget.
- Halliday, M. A. K. & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Halliday's introduction to functional grammar* (4th ed.). London: Routledge.
- Hasselgård, H. (2004). Thematic choice in English and Norwegian. *Functions of Language*, 11(2), 187-212.
- McNamara, D.S., Crossley, S.A., & McCarthy, P.M. (2010). Linguistic Features of Writing Quality. *Written Communication*, 27(1), 57-86.
- Myhill, D., Jones, S. M., Lines, H. & Watson, A. (2012). Re-thinking grammar: The impact of embedded grammar teaching on students' writing and students' metalinguistic understanding. *Research Papers in Education*, 27(2), 139-166.
- Schütze, C.T. 1996. The Empirical Base of Linguistics. Grammaticality Judgments and Linguistic Methodology. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Skar, G. B., Jølle, L., & Aasen, A. J. (2020). Establishing Rating Scales to Assess Writing Proficiency Development in Young Learners. *Acta Didactica Norden*, 14(1), 30 sider. <https://doi.org/10.5617/adno.7909>
- Skar, G. B., Aasen, A. J., & Jølle, L. (2020). Functional Writing in the Primary Years: Protocol for a Mixed-Methods Writing Intervention Study. *Nordic Journal of Literacy Research*, 6(1), 201.

Hermegåsa kommer?

Erfaringer fra bruk av videostimuli i talespråksforskning

I dette innlegget rapporterer vi fra et prosjekt der vi har prøvd ut en metode som integrerer videoinnslag i fokusgruppesamtaler med polske arbeidstakere i Norge. Til tross for at de utgjør en mangefasettert gruppe, har polske migranter lenge blitt framstilt nokså endimensjonalt i norske medietekster. Både når det gjelder kjønn, språkkompetanse og yrke er det tydelige stereotyper som trer fram i medieframstillingene. Det vi typisk møter, er en mannlig kroppsarbeider med svake språkferdigheter i norsk, som slumser litt med norske lover og regler. Tilfanget av andre identitetskategorier er snevert. I det overordnede prosjektet vi rapporterer fra, undersøker vi blant annet hvordan slike stereotype forestillinger spiller inn på språklæring og kommunikasjon.

På MONS-konferansen er det selve metoden vi ønsker å drøfte. Vi har samlet klipp fra tre ulike «humoristiske» framstillinger av møter mellom polakker og nordmenn gjennom de siste ca. tretti årene, som alle har vært sendt på norsk TV. Disse klippene har vi brukt som igangsettere i fokusgruppesamtaler, og de har vist seg å generere et mangfold av interessante narrativer i samtaler. Dette er narrativer som kommer inn på nære erfaringer og forhold som i utgangspunktet kan være vanskelige å uttrykke i møte med fremmede forskere. Videoklippene åpner også for samtaler om møter med det stereotypiske norske.

Selv om fokusgrupper i seg selv har vist seg å være en fruktbar metode blant annet innenfor sosiokulturell lingvistik, mener vi at bruken av videostimuli – og særlig de som er ment å være humoristiske – tilfører en ekstra dimensjon. Denne tror vi at flere kan ha glede og nytte av å teste ut. Her ser vi for oss at samtaler om holdninger og forestillinger knyttet til både dialektal variasjon og nasjonale minoritetsspråk kan skos over samme lest. «Hermegåsa kommer» i tittelen til dette innlegget er slik sett både en illustrasjon av at videostimuli kan inspirere deltakere til å dele personlige opplevelser, som kan være vanskelige å fortelle om, og en oppfordring til forskerfellesskapet om å bygge videre på de erfaringene vi har gjort oss så langt i prosjektet vårt.

Litteratur

- Dyrlid, Linda Marie. (2017), *Transnasjonalisme mellom stolthet og stigma. Polske migranternes narrativer om arbeid, tilhørighet og posisjonering*. Doktoravhandling ved NTNU (112).
- X [anonymisert referanse]
- Marková, Ivana, Linell Per & Grossen, Mivhele. (2007), *Dialogue in Focus groups. Exploring Socially Shared Knowledge*. Equinox Publishing Ltd.
- Obojska, Maria. (2020), What's in a name? Identity, indexicality and name-change in an immigrant context, *European Journal of Applied Linguistics* (2020), 8(2), 333–353.

- Przybyszewska, Anna. (2021), Downward professional mobility among Poles working and living in Norway, *Nordic Journal of Migration Research*, 11(1), 35–49.
- Slåke, Anders L. (2018), *Portraying a major minority in televised public service broadcasting. Portrayal of Polish Immigrants in the Norwegian Broadcasting Corporation*, MA-avhandling i medievitenskap, Universitetet i Bergen.

Eit fullformsystem for analyse av eldre tekst på tidlig nynorsk, bygt på Aasen-normalen

Verktøya til maskinell analyse av norsk språk er laga med fokus på moderne rettskriving. Desse verktøya er lite brukande i analyse av eldre norsk tekst. Både dei norske standardskriftmåla har vore gjennom store endringar i dei siste 150 åra. Moderne bokmål har sidan 1907-reformen fjerna seg frå dansk, og Aasen-normalen frå 1864-1873, skil seg vesentleg frå moderne nynorsk. Denne stoda inneber at dess eldre tekst som skal analyserast ved hjelp av eksisterande verktøy, dess dårlegare blir resultatet. Dette slår ut t.d. i arbeidet med den norske delen av Cost Action, CA16204: Distant Reading, der ein bygger opp eit korpus med romantekster frå perioden 1850-1920. Tekstsamlingane til Nasjonalbiblioteket har tilsvarande problem. For nynorsk gjev ingen verktøy brukbare resultat for tekst frå før 1938. For bokmålstekst frå før 1917 vil truleg bruk av danske analyseverktøy gje betre resultat enn dei noverande norske.

Vi har lenge arbeidd med metode for å byggja ressursar som fremjar ei nøyaktigare utforsking av eldre tekst, sjå Grønvik & Ore 2014 og Ore 2020. Vi har bygt opp ein basis av eldre rettskrivingsdokument gjennom to komponentar i Språksamlingane (UiB 2021), Metaordboka og Ordbokshotellet. Tilfanget er registrert med grunnform og ordklasse, og har gjeve interessante jamføringsresultat både i høve til tidsakse og ordbokssjanger. Men til analyse av laupande tekst trengst tilgjenge til dei bøygde formene. Vi arbeider derfor med å laga eit historisk fullformsregister som basis for verktøy for maskinell analyse av (litterær) tekst i perioden 1870 og framover. I første omgang konsentrerer vi oss om nynorsk sidan det er der manglane er størst, men også fordi den beste historiske dokumentasjonen av sjølve rettskrivinga alt finst. Den tekniske infrastrukturen for eit fullformregister finst i Norsk ordbank - eit databasesystem med oversyn over grunnord med kopling til bøyingsparadigme. Koplingane er merkte med normeringsstatus og tidsrommet statusen gjeld. Systemet er fleksibelt og modulært. Aasen- rettskrivinga kan leggjast til utan å forstyrre komponentane for moderne norsk. Det ferdige fullformsregisteret vil vera fritt tilgjengeleg for alle på lik linje med resten av materialet i Ordbanken.

Det langsiktige og fulle prosjektet er å laga fullformregister for utvalde ortografiske målepunkt, t.d. åra for dei store rettskrivingsrevisjonane. For nynorsk er første målepunkt dokumentert i oppslagsord frå Norsk Ordbog (Aasen 1873) med bøyingsmønster (paradigme) frå Norsk Grammatik (Aasen 1864) supplert med funn frå andre ordbøker og samtidig tekst.

I 2020 planla vi eit pilotprosjekt der vi sjå kor tidkrevjande det var å lage eit paradigmesystem for verba basert på Aasen 1873 og Aasen 1874. Vi fikk midlar

frå HF/UiOs teksthub (HF/UiO 2021 og Birkeland og Seip fonda (UNIFOR 2021). Det var vesentlig meir enn vi hadde budsjettert, og etter litt testing bestemte vi oss å prøve å nå gjennom hele ordforrådet i Aasen 1873. Det har vi stort sett klart.

Vi har nå lagt grunnlaget for en analysator for tidlege nynorsktekstar, og kan også studera om dei fylgjer Aasen-normalen. Fullformgeneratoren er førebels testa på tekstane til A. O. Vinje. Resultat frå testen vil bli lagt fram i innlegget.

Referanser

Grønvik, Oddrun & Ore, Christian-Emil Smith (2014). Samvirket mellom ordbank og ordbok, I: Ruth E Vatvedt Fjeld & Marit Hovdenak (red.), Nordiske studier i leksikografi 12. Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden Oslo 13.-16. august 2013. Novus Forlag. ISBN 978-82-7099-763-3. kapittel. Fulltekst i vitenarkiv.

HF/UiO: <https://www.uio.no/tjenester/it/forskning/kompetansehuber/teksthub/>

Ore, Christian-Emil Smith (2020). Å ta Hans Ross på ordet: Ross' ordbok i relasjon til Aasens med Metaordboka som verktøy, I: Caroline Sandström; Ulla-Maija Forsberg; Charlotta af Hällström-Reijonen; Maria Lehtonen & Klaas Ruppel (red.), Nordiska studier i lexicografi, Rapport från 15 konferensen om lexicografi i Norden. Nordisk föreningen för lexicografi. ISBN 978-952-7359-03-7. kapittel. s 253 – 264

UIB 2021: <https://www.uib.no/ub/101277/norsk-kulturarv-i-skrift-og-tale>

UNIFOR2021:

<https://unifor.no/stiftelser/programredaktor-andor-birkeland-og-hustru-halinas-legat/>

<https://unifor.no/stiftelser/professor-didrik-arup-seips-fond/>

Aasen, Ivar (1965; 1. utg. 1864): *Norsk Grammatik*. Etter fyrsteutgåva frå 1864. Oslo. Universitetsforlaget. XXII, 371 s.

https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2006081600044

Aasen, Ivar (1873): *Norsk Ordbog: med dansk Forklaring*. Christiania. Mallings Boghandel, XIV, 976 s.

https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013122026001

Multietnolektisk talestil i Fredrikstad. «En innblikk» i språklige trekk blant ungdommer i multietniske miljøer.

I dette innlegget presenterer jeg bruken av multietnolektisk talestil i Fredrikstads multietniske miljøer, med vekt på (morfo-)syntaktiske og leksikalske/diskursive særtrekk ved talespråket til et utvalg ungdom, i tillegg til å beskrive hvilke funksjoner den dokumenterte talemålsstilen kan ha. Jeg kommer også inn på den lingvistiske og situasjonelle distribusjonen av V2-bruddene i materialet.

Metodisk baserer jeg meg på Oslo-delen av Upus-prosjektet. Resultatene bygger på data fra vennesamtaler, intervju og spørreskjema, og jeg undersøker trekkene i lys av akkommodasjonsteorien, teorien om identitetshandlinger og om språkets indeksikalitet.

Jeg har funnet noen karakteristiske trekk både på (morfo-)syntaktisk og leksikalsk/diskursivt nivå. På det syntaktiske nivået har jeg funnet hyppige brudd på V2-regelen i deklarativsetninger innledet av ikke-subjekter, noe som resulterer i en XSV-struktur (topikalisert ledd, subjekt, verbal). Resultatene viser at den språklige praksisen er kontekstuel betinget på minst to nivåer: et interaksjonelt og et lingvistisk. V2-bruddet dukker opp hyppigere når ungdommene er i samtale med hverandre, og i sammenhenger der forholdet mellom «vi» og «de andre» belyses, mens trekket forekommer sjeldnere i intervju med meg. På det lingvistiske nivået viser dataene blant annet at foranstilte tunge ledd har en tendens til å hindre inversjon. Det er også en tydelig sammenheng mellom *så*-innskudd (abstrakt *så*) og inversjon i dataene mine.

Jeg har funnet 12 tilfeller av normavvikende genusmarkering. Eksempler på maskuline bøyningstrekk som tradisjonelt oppfattes som nøytrere, viser seg både i foranstilte artikler, suffikser, possessiver og i kongruensbøyning ved for eksempel adjektiver og substantiver. Det er altså en tendens til overgeneralisering av maskulinum i multietniske miljøer i Fredrikstad.

Bruken av multietnolektisk talestil kan i sin helhet forklares og forstås som identitetshandlinger. Gjennom identitetshandlinger ønsker ungdommene å uttrykke minoritetsstatus og gruppetilhørighet. Basert på funnene i sin helhet konkluderer jeg med at multietnolektisk talestil har rollen som identitetsmarkør også blant ungdommer i multietniske miljøer i Fredrikstad.

Litteraturliste

- Ganuza, N. 2008: *Syntactic Variation in the Swedish of Adolescents in Multilingual Urban Settings*. Doktoravhandling. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Hårstad, S. 2010: *Unge språkbrukere i gammel by. En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. Doktoravhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

- Kotsinas, U.-B.1988: Rinkebysvenskan – en dialekt? I Linell, P., V. Adelswärd, T. Nilsson & P. A. Pettersson (red.) *Svenskans beskrivning 16. Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning*. Linköping: Universitetet i Linköping, Tema kommunikation, s. 264–278.
- Opsahl, T. 2009: «Egentlig alle kan bidra!» – en samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo. Doktoravhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Quist, P. 2000: Ny københavnsk 'multietnolekt'. Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer. I *Dansk talesprog*. Bind 1. Institut for Dansk Dialektforskning. København: C. A. ReitzelsForlag, s. 143–212.

Tina Ringstad (Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet)

Leddstillingsvariasjon i norske leddsetningar: Bruk og tyding

I norske leddsetningar finn vi ein leddstillingsvariasjon som kan bidra med svar på grunnleggjande spørsmål om språkleg variasjon, som kvifor intraspråkleg variasjon finst, og om variasjon alltid inneheld tydingsberande distinksjonar. Den aktuelle variasjonen er den som involverer verb- og subjekt plassering relativt til negasjon. Den kanoniske rekkefølgja er subjekt-negasjon-verb (S-Neg-V, 1a). I tillegg kan ein bruke den ikkje-kanoniske rekkefølgja der verbet står framføre negasjonen (V-Neg, 1b), eller der subjektet følgjer negasjonen (Neg-S, 1c). Dei ikkje-kanoniske leddstillingane er underlagde restriksjonar på kor dei kan brukast.

- (1) a. Nordlendingar sa [at vinteren **ikkje** var kald]
- b. Nordlendingar sa [at vinteren *var* **ikkje** kald]
- c. Nordlendingar sa [at **ikkje** vinteren var kald]

Sjølv om restriksjonane for bruk av V-Neg er undersøkt i mykje litteratur (m.a. Wiklund et al. 2009, Julien 2010), har ein ikkje kome fram til kva som eigentleg lisensierer denne leddstillinga. Bruken av S-Neg i leddsetningar er knapt undersøkt i tidlegare studiar (men t.d. i Westergaard 2011) og vi veit forsvinnande lite om denne variasjonsmoglegheita. Trass i at denne variasjonen finst i same domene (leddsetningar med negasjon), har det ikkje vore vanleg å sjå på alle alternativa saman. I dette føredraget bygger eg vidare på doktorgradsarbeidet mitt, og ser på om vi kan få nye svar ved å undersøke alle tre leddstillingane under eitt: Ser det ut til å vere samanfall mellom når dei ikkje-kanoniske variantane kan brukast, og kva er i så fall fellestrekk?

Eg presenterer korpusstudiar av spontantale som grundig tar føre seg kontekstane vi finn varierende verbplassering i (V-Neg vs. Neg-V, Ringstad 2019), og kva som karakteriserer subjektet i dei to variantane S-Neg vs. Neg-S (Ringstad og Westergaard, 2020). Funna frå korpusstudiane peikar mot at sjølv om dei to ikkje-kanoniske leddstillingane berre blir brukte i visse samanhengar, er bruken av dei likevel såpass fleksibel at det er vanskeleg å hengje han på knaggar som til dømes tydinga til matriseverb (for V-Neg) eller subjektstype (for Neg-S), som er foreslått i tidlegare litteratur. Eg foreslår derfor at bruken av både V-Neg og Neg-S er diskursstyrt, og at desse leddstillingane blir brukte for å introdusere ny informasjon. I føredraget går eg vidare inn på detaljane frå korpusstudiane, og peiker også mot vegen vidare: Spørsmål som står att er til dømes korleis vi kan undersøke diskursstatusen til V-Neg og Neg-S, og ikkje minst også kva rolle den kanoniske leddstillinga S-Neg-V eigentleg har. Stemmer den utbreidde implisitte tolkinga av denne varianten som kanonisk, nøytral og alltid grei å bruke?

Referansar

- Julien, M. 2010. Embedded clauses with main clause word order in Mainland Scandinavian. <http://ling.auf.net/lingbuzz/000475>
- Ringstad, T.L. 2019. Distribution and function of embedded V-Neg in Norwegian. A corpus study. *Nordic Journal of Linguistics* 42(3), 329–363.
- Ringstad, T.L. og M. Westergaard. 2020. Children's acquisition of word order variation: A study of subject placement in embedded clauses in Norwegian. Under vurdering
- Westergaard, M. 2011. Subject positions and information structure: The effect of frequency on acquisition and change. *Studia Linguistica* 65(3), 299–332.
- Wiklund, A.-L., K. Bentzen, G. H. Hrafnbjargarson, og T. Hróarsdóttir. 2009. On the distribution and illocution of V2 in Scandinavian that-clauses. *Lingua* 119(12), 1914–1938.

Nyord i norsk sett gjennom *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*

Språkrådet har vært med på å kartlegge nyord i norsk gjennom to tidligere publikasjoner, *Nyord i norsk 1945–1975* (1982) og *Nyord i norsk [1975–2005]* (2012). Vi har analysert nyord som er tatt inn i de to allmennordbøkene *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* etter 2008, og i foredraget vil vi gjøre greie for visse morfologiske, semantiske og ortografiske kjennetegn ved nyordene.

Ett av målene med undersøkelsen er å tallfeste fordelingen blant nyordene mellom lån fra engelsk, lån fra andre språk og norske nyord. Vi kommer inn på hvilke ordtyper som dominerer i materialet, ikke minst for å undersøke en antakelse om at usammensatte ord ofte er lån fra andre språk, mens sammensetninger vanligvis er satt sammen av kjente ord.

Videre skal vi presentere noen semantiske hovedkategorier som vi har identifisert i arbeidet med nyordene, og se nærmere på hvilke kategorier som preges av lånnord, og hvilke som preges av norske sammensetninger.

Avslutningsvis kommer vi også inn på skrivemåten av nye (engelske) lånnord, fortrinnsvis ved å se nærmere på i hvilken grad lånnordene får fornorsket skrivemåte.

Bokmålsordboka og *Nynorskordboka* viser offisiell skrive- og bøyingsmåte for henholdsvis bokmål og nynorsk. Det er Språkrådet som fastsetter skrive- og bøyingsmåte for begge skriftspråkene. Ordbøkene er eid av Språkrådet og Universitetet i Bergen i fellesskap. På grunnlag av utarbeidde retningslinjer avgjør ordbokredaktørene ved Universitetet i Bergen hvilke ord som skal inkluderes i ordbøkene, mens skrive- og bøyingsmåte er fastsatt av Språkrådet. Derfor er begge institusjonene involvert i behandlingen av nyord i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*.

Referanser

Bokmålsordboka. 1986. Oslo: Universitetsforlaget.

Bokmålsordboka (nettversjon). Språkrådet og Universitetet i Bergen. <<https://ordbok.uib.no/>>.

Guttu, Tor og Boye Wangensteen. 2012. *Nyord i norsk*. Oslo: Kunnskapsforlaget.

Norsk språkråd. 1982. *Nyord i norsk*. Bergen: Universitetsforlaget.

Nynorskordboka. 1986. Oslo: Det Norske Samlaget.

Nynorskordboka (nettversjon). Språkrådet og Universitetet i Bergen. <<https://ordbok.uib.no/>>.

Jade Sandstedt^{1&2}, Maki Kubota², Merete Anderssen², Jeannique Darby¹, Stig J. Helset¹,
 Yanina Prystauka², Elahe Tavakoli¹, Øystein A. Vangsnes^{2&3} & Jason Rothman^{2&4}
 (¹Høgskulen i Volda, ²UiT Noregs arktiske universitet, ³Høgskulen på Vestlandet,
⁴Universidad Nebrija)

Tverrdialektal påverknad på bidialektal prosessering: bevis frå norske ERPar

NB! Samandraget står på engelsk, men føredraget er på norsk.

The current study tests whether bilectal speakers develop distinct grammars for distinct dialects of their language to which they are regularly exposed. Specifically, we investigate gender (control) and number (target) agreement processing using EEG/ERP in Norwegian speakers in two dialect modes – the written standard Bokmål and Northern Norwegian dialect writing – and in two dialect regions: Northern Norway and Sunnmøre. In Experiment 1, 111 Norwegian speakers were tested in Norway who varied considerably in terms of exposure to the Northern Norwegian (NNorw) dialect(s) (56 native speakers of NNorw). NNorw differs from most varieties of written and spoken Norwegian in that it lacks predicate adjectival number agreement (e.g. *bilan e rød*, **røde* ‘the cars are red-Ø/*PL.’). Participants read sentences in NNorw while their brain responses were recorded. P600 effects for number agreement were significantly affected by NNorw exposure and nativeness (see Figure 1 for the effect of nativeness). Exposure above a particular threshold for NNorw non-natives correlated with the expected P600 driven by the *presence* of number agreement—ungrammatical in NNorw—whereas below this threshold it correlated to the inverse—P600 driven by the *absence* of number agreement—ungrammatical in Bokmål and most other Norwegian varieties.

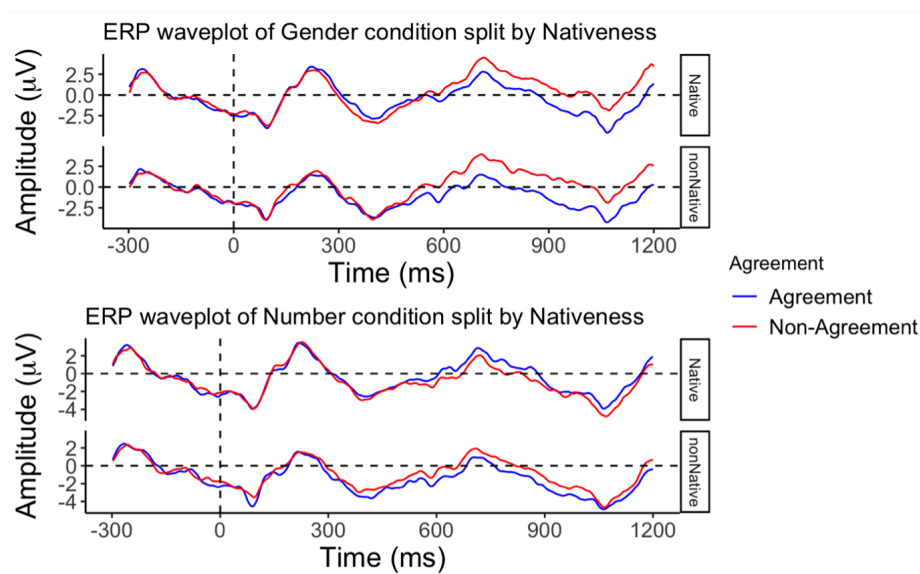

Figure 1: ERP waveforms recorded at electrode Pz for gender and number from native and nonnative Northern Norwegian participants reading agreement sentences (blue) and non-agreement sentences (red) in Northern Norwegian dialect writing. Positive is plotted up.

In Experiment 2 (ongoing), we employ the same experimental design as in Experiment 1 but with sentences in Bokmål instead of NNorw – tested in two dialect areas, Northern Norway and Sunnmøre, whose dialects are respectively misaligned and aligned with Bokmål number agreement patterns (N=110). The preliminary results in figure 2a–2b show that both dialect groups display expected P600 effects of gender. Figure 2c–2d reveal important differences between the dialect groups. Sunnmøre participants, whose dialect features similar requirements of number agreement to Bokmål, display expected P600 effects of the absence of agreement, while no differences between agreement and non-agreement trials were found for NNorw dialect users – suggesting crossdialectal influence of their native NNorw grammar on their Bokmål processing. In other words, their NNorw and Bokmål grammars with contrasting number agreement patterns cancel each other out at the aggregate level (figure 2d).

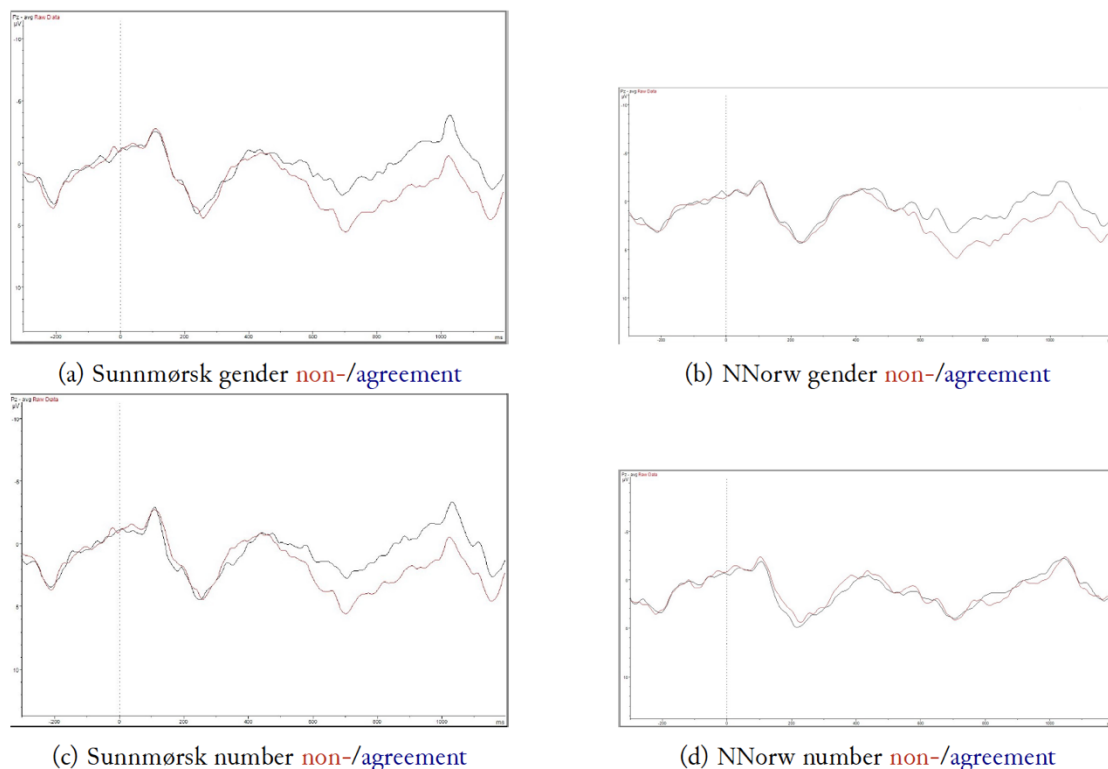

Figure 2: Bokmål ERP waveforms recorded at electrode Pz for gender and number among Sunnmøre and Northern Norwegian participants reading agreement sentences (blue) and nonagreement sentences (red) in Bokmål. Positive is plotted down.

Taken together, these results suggest that: (a) processing of a second dialect is modulated by exposure to and engagement with that dialect – one does not need to be a first language speaker of NNorw to process its specific grammatical properties in a native-like manner (Experiment 1), (b) bilinguals have distinct representations of grammar, and they are processed differently at the brain level (Experiment 1 & 2), and (c) grammatical mis/alignment between one's dialect and conventional orthographies like Bokmål or Nynorsk influences written language processing (Experiment 2). Our findings offer neurocognitive support to the claim

that bilectalism is a proper sub-case of bilingualism, given how the interaction between first and second grammars resemble patterns reminiscent of typical bilingualism.

Pannekakesetningar, massesubstantiv og hendingar

1. Problemet. Pannekakesetningar er setningar kor det verkar til ikkje å vera samsvar mellom talet og kjønnet til subjektet og det predikative adjektivet:

(1) Pannekaker er raskt.

= Ein situasjon som involverer pannekaker (f.eks. å laga eller spisa det) er raskt.

(2) Snø er kvitt / *kvit.

= Snø (som ein masse) har ein kvit farge.

Kor kjem mangelen av samsvar frå? Og kvifor er adjektivet spesifikt i eintal inkjekjønn?

2. Tidlegare arbeid. Det er to hovudtilnærmingar i litteraturen, som har motsette problem. Den første er at syntaktisk samsvar blir overstyrtd av "semantisk samsvar" fordi tingen (eng. *entity/individual*) i substantivfrasen får ein type-denotasjon (eng. *kind*) og ikkje blir oppstykkka (Enger, 2004, 2013; Haugen & Enger, 2019). Men dette forutset at alle substantiva i pannekakesetningar denoterer ting, og då utelukkar me hendingstolkinga i (1). Den andre kjende analysen handterer substantivet som objektet til ei skjult, kontekstavhengig hending (Faarlund, 1977; Josefsson, 2014; Martin, Carvalho, & Alexiadou, 2020). Dette forklarar ikkje tilfelle kor det tydeleg ikkje er ei hending involvert, som med massesubstantiv (2). Me treng ein analyse som kan forklara både hendings- og massetolkingane.

3. Analyse. Eg argumenterer for at samsvarmangelen oppstår når det predikative adjektivet har einhendingsmodifiserande denotasjon, som passar med at morfemet *-t* òg er morfemet som blir brukt til å derivera frå adjektiv til adverb (f.eks. *Han spring raskt*). Denne forma blir bringa fram av to forskjellige grunnar i hendingstolkinga (1) og massetolkinga (2). I hendingstolkinga kjem forma av at subjekt-DP-en endar opp med å denotera ei erfaringshending (Lasersohn, 2005; Stephenson, 2007; Bylinina, 2017), som kjem fram frå adjektivet sitt semantiske innhald. I motsetnad til tidlegare analysar, som antek at denne hendinga kjem av ein skjult semantisk struktur, legg eg fram ein analyse av denotasjonen til erfaringshendingar *e* kor dei blir realiserte saman med tingen *x* i eit ordna par $\langle e, x \rangle$, og dette paret utgjer ein fase (eng. *stage*) av *x* (Barker, 1999; Carlson, 1977; Kratzer, 1995).

For massetolkinga blir hendingsversjonen av adjektivet tvinga fram av semantikktype-grunnar. Eg bruker ein lagbasert DP-analyse (Borer, 2005; Zamparelli, 1995), kor kjønntrekket kjem høgare oppe enn NP, for å argumentera for at umarkerte massesubstantiv på norsk rett og slett manglar dei funksjonelle laga som ville ha innehalde kjønns- og taltrekk. Ved å behandla umarkerte massesubstantiv som NP-ar, heller enn DP-ar, kan me forklara problemet som at substantivfrasen som tek

rolla som subjekt, ikkje har nokon kjønn- og taltrekk for adjektivet å samsvara med. På grunn av dette føreslår eg at adjektivet blir tvinga til å ta sin adverbiale form og endar opp med å modifisera *å vera*. Dette medfører at *å vera* på norsk ikkje er semantisk tom, men heller har som rolle å spesifisera at hendinga er ein eigenskapstilstand. Som ein adverbial modifikator denoterer *kvitt* i (2) tilstanden *å vera kvit*.

4. Konklusjon. Eg argumenterer for at inkjekjønnsmarkerte adjektiv i pannekake-setningar alltid involverer modifisering av hendingar heller enn ting. I dette tilfellet blir mangelen av samsvar løyst og foreina, ikkje ved å introdusera tom struktur, men ved å generalisera underliggande trekk ved adjektiv i eintal inkjekjønn. Med dette synspunktet markerer ikkje inkjekjønnsadjektivet kjønn i det heile tatt, men det er eit bøyingssuffiks som indikerer modifisering av ein hendingseigenskap.

Så, at og all den tid – subjunksjoner i Bokmålsordboka og Nynorskordboka

Bokmålsordboka og Nynorskordboka (Ordbøkene) gjennomgår nå den første gjennomgående innholdsrevisjonen på 30 år. I tillegg til å oppdatere og utvide innholdet, skal denne revisjonen også tilpasse Ordbøkene til et digitalt format og tilpasse for nye brukergrupper, blant annet de som ikke har norsk som morsmål.

Dette innlegget vil ta for seg hvordan vi behandler ordklassen subjunksjoner i Bokmålsordboka og Nynorskordboka. Hvordan skal vi utforme en ordbokartikkel for subjunksjoner – og hvilke subjunksjoner finnes egentlig?

Subjunksjoner, sammen med determinativer, var en av de to nye ordklassene som ble anbefalt brukt av Språkrådet og Utdanningsdirektoratet i 2005.¹ Subjunksjoner (tidligere blir definert ut fra bruk: De innleder en leddsetning, og leddsetninger og hovedsetninger har ulik leddstilling, noe som var et av hovedargumentene for å skille dem ut som egen klasse.

Det har vært to hovedutfordringer med definisjonen av subjunksjonene i ordbøkene. Det ene er avgrensningen mot preposisjoner og adverb, og den andre er flerordssubjunksjoner.

Tradisjonelt i papiordbøker har adverb, preposisjoner og konjunksjoner blitt behandlet på betydningsnivå. Det vil si at et ord som 'før', som kan brukes som både preposisjon, adverb og subjunksjon har hatt ett felles oppslag. Både den nye ordklasseinndelingen som vektlegger funksjon, og trenden med å behandle ordene på funksjonsnivå i digitale ordbøker, gjør at man i større grad nå vil behandle eksempelet 'før' som tre ulike oppslag, som henholdsvis adverb, preposisjon og subjunksjon. Dette har både fordeler og ulemper.

Flerordssubjunksjoner, altså flerordkonstruksjoner som innleder en leddsetning, har vært en annen utfordring. Eksempler på dette er 'med mindre', 'i det samme', 'sånn som'. Disse har i liten grad vært å finne i ordbøkene, der oppslagene tradisjonelt har vært enkeltord, men bør disse likevel ha en plass i ordbøkene? Og hvordan skal de i så fall avgrenses? Er 'fordi om' et eget oppslag, eller en undertype av 'fordi'?

Funksjonsord, som subjunksjoner, er en type ord som erfarne språkbrukere sjelden slår opp, men innlærere i større grad har bruk for godt utbygde funksjonsordsartikler. Fordi subjunksjonene har en så spesiell funksjon, bør de være synlige og brukervennlige for alle brukerne av ordbøkene.

¹ <https://www.sprakradet.no/globalassets/sprakhjelp/gramterm.pdf>

«Vi leger bruker for mye fagspråk når vi snakker»
Polske overlegers mottakertilpasning av medisinske termer i
samtaler med pasienter på norsk

I min PhD-avhandling ser jeg nærmere på hvordan polske overleger som bruker norsk som L2 etablerer og oppnår felles forståelse med sine pasienter i Norge. Utenlandske leger ble tidligere rapportert å møte språklige (og kulturelle) utfordringer i den første jobbfasen i Norge (Skjeggstad et al., 2015). I avhandlingen undersøker jeg hvilke strategier de selv anvender for å overkomme disse språklige utfordringene samt hvordan de opplever interaksjonen med sine pasienter i Norge, sammenliknet med interaksjon i Polen.

For å finne svar på hvordan polske overleger tilpasser bruk av medisinske termer til sine pasienter har jeg først analysert 25 intervjuer som jeg gjennomførte med leger på ulike sykehus. Videre har jeg sammenliknet dem med data fra videoopptak av autentiske konsultasjoner med polske overleger til stede. Målet mitt var å vise hvem som intierer eventuelle reparasjoner knyttet til presentasjonen av medisinsk vokabular, og hvordan leger sikrer felles forståelse med pasienter når terminologien er ukjent for den andre parten. Til slutt tar jeg for meg hvordan leger forberedes og opplæres til å bruke medisinsk terminologi i samtaler med sine pasienter når de deltar i intensive språkkurs for medisinsk personell, og hvordan dette gjenspeiles under reelle konsultasjoner på sykehus. I innlegget mitt skal jeg også se nærmere på om leger selv er klare over hvordan de bruker blick (Ruusuvuori, 2001) og gester (Kendon, 2014; Gullberg, 1998) i sine konsultasjoner, og hvordan det kan påvirke kommunikasjonen med pasienten.

Målet med innlegget mitt er å gi et innblikk i hvordan det er å jobbe som overlege med norsk som L2 her i landet, og hva som skal til for at de utfører sine arbeidsoppgaver godt, for at de trives og lykkes her, både kommunikativt og kulturelt.

Referanser

- Gullberg, M. (1998). *Gesture as a Communication Strategy in Second Language Discourse: A study of Learners of French and Swedish*. Lund University Press.
- Kendon, A. (2004). *Gesture: Visible action as Utterance*. Cambridge University Press.
- Ruusuvuori, Johanna. (2001). Looking means listening: Coordinating displays of engagement in doctor-patient interaction. *Social science & medicine* (1982). 52. 1093-108. 10.1016/S0277-9536(00)00227-6.
- Skjeggstad, E, Sandal, G., Gulbrandsen, P. (2015). Utenlandske legers opplevelse av å begynne i yrket i Norge. *Tidsskrift for den Norske lægeforening: tidsskrift for praktisk medicin, ny række*. 135. 1129-1132. 10.4045/tidsskr.14.0332.

Har nordnorsk tonelag?

Dei fleste norske dialekter har som kjent ein kontrast mellom to forskjellige tonegangar som blir kalla tonelag 1 og tonelag 2. Kontrasten er uløyselig knytt til trykksterke stavingar i og med at tonelag inneber at ei staving har trykk. Det gjer at vi kan skilje mellom ord som elles er segmentalt like, men som er tonemessig forskjellige, slik som det «minimale paret» i (1) viser:

- (1) a. ¹*tanken* (tank + DEF)
- b. ²*tanken* (tanke + DEF)

Den fonetiske realiseringa av tonelaga er dialektavhengig. For nordnorsk, som går under kategorien høgtonedialekter, har tonelag 1 tonegangen HL medan tonelag 2 har tonegangen LHL. Denne kontrasten har fått mykje merksemd i faglitteraturen fordi det ikkje er opplagt kor i systemet den er. Det finst eit betydeleg samspel mellom tonelaga på den eine sida og morfosyntaktiske strukturar og fonologiske restriksjonar på den andre. Tidlegare analysar har behandla tonelagskontrasten som ein leksikalsk privativ kontrast der enten tonelag 2 (Kristoffersen 2000) eller tonelag 1 (Lahiri mfl. 2005) er underliggende, medan andre går ut frå at tonelagskontrasten er uttrykk for ulike prosodiske strukturar (Morén-Duolijå 2013, Kaldhol og Köhnlein 2021). I tilnærminga til materialet som her blir presentert, blir det lagt til grunn ei forståing av tonelagskontrasten som privativ, der tonelag 1 er markert. Markertheita er derimot ikkje uttrykt ved hjelp av eit diakritisk teikn i oppføringane i leksikonet (slik som i Lahiri mfl. 2005), men er snarare styrt av generelle prosodiske høve. Dette gjer at rolla til tonelag som noko leksikalsk blir mindre, noko som let oss fange opp generaliseringar som elles ville vere usynlege.

Antakinga om at tonelag 1 er den markerte av dei to finn støtte i fleire observasjonar, m.a. at lånnord generelt får tonelag 1 (t.d. ¹*happy*). Eit anna argument som gjeld nordnorsk spesielt, er at tonelagskontrasten i samansette ord i nordnorsk, blir nøytralisert i retning av tonelag 2 (t.d. nordnorsk ²*jobbmøte* versus austnorsk ¹*jobbmøte*). Nordnorske einstavingsord ser derfor ikkje ut til å kunne utløyse tonelag 1 i det heile, noko som tyder på at underliggende tonelag 1, kva enn som konstituerer det, berre er ein eigenskap vi finn i fleirstavingsord. Eit prosodisk argument for tonelag 1 som markert finn vi i korrelasjonen som allereie finst mellom trykk og tonelag. Om vi legg til grunn at ord som har avvikande trykk frå normalregelen i norsk må vere leksikalsk spesifisert for det, så kan vi vente at trykk på tredje siste staving er linka til tonelag 1, ein spådom som i stor grad er riktig (Kristoffersen 2000:255-257), (2).

- (2) ¹*leksikon*, ¹*kolera*, ¹*indigo*, ¹*Afrika*, ¹*albatross*, ¹*domino*, ¹*ananas*

Den einaste omgjevnaden der dei to tonelaga verkeleg konkurrerer mot kvarandre i nordnorsk, er i ord med trykk på nest siste staving, men her teiknar det seg eit bilete av at vokalkvaliteten i siste staving spelar ei rolle (3).

- (3) a. ²sjanse, barri²kade, glu²kose, astero²ide, ²lage, apoka²lypse
b. ba²gasje, popu²lisme, ²aksje (austnorsk ba¹gasje, popu¹lisme, ¹aksje)
c. ¹villa, a¹roma, bi¹kini, ¹kilo, ¹fenrik, ¹fosfor

Dette tyder på at det finst ein kontrast mellom trykksvak /e/ og fulle vokalar når det gjeld tonelag. I kombinasjon med tonelag i samband med avvikande trykk slik som i (2), representerer dette ein drastisk reduksjon i behovet for leksikalsk markering av tonelag.

Litteraturliste

- Kaldhol, Nina H. og Björn Köhnlein 2021: "North Germanic Tonal Accent is Equipollent and Metrical: Evidence from Compounding" i *Proceedings of the Annual Meetings on Phonology* 9.
- Kristoffersen, Gjert 2000: *The Phonology of Norwegian*. Oxford University Press
- Lahiri, Aditi, Allison Wetterlin og Elisabet Jönsson-Steiner 2005: «Lexical specification of tone in North Germanic» i *Nordic Journal of Linguistics* 28(1):61-96
- Morén-Duolljá, Bruce 2013: "The prosody of Swedish underived nouns: No lexical tones required" i Sylvia Blaho, Martin Krämer og Bruce Morén-Duolljá (eds.) *Nordlyd* 40(1):196-248, special issue "A Festschrift on the Occasion of X Years of CASTL Phonology and Curt Rice's Lth birthday".

Tonem i nord-norske borns rolleleik-register

I dette foredraget rapporterer eg frå ein studie der eg tar i bruk eit korpus med opptak av spontan, barnestyrt leik hos 7 nordnorske born (3–4 år) for å studera borna sin bruk av tonem i rolleleik. Studien omfattar (i) ei kvalitativ undersøking av vekslinga mellom høgtone og lågtone, og (ii) ei kvantitativ undersøking av bruken av tonem i samansettingar: nordnorsk har, til liks med dei fleste svenske dialektar, samansettingstonem (likt tonem i *Mahler-huset* og *maler-huset*, fonetisk likt tonem 2, m.a. Abrahamsen, 2019; Bye, 2004; Lorentz, 1981).

Den kvalitative undersøkinga ser på om informantane brukar sentrallaustnorsk (urban/standard austnorsk) lågtone i rolleleik-registeret. Den kvantitative undersøkinga ser på om informantane nyttar tonemvekslinga mellom ulike samansettingar ein finn i austnorsk, med utgangspunkt i samansettingar på «brann-» («brannbil», «brannmann», «brannstasjon», osv.). Borna sin produksjon i den kvantitative delen blir samanlikna med eliserte samansettingar på «brann-» (tonem 1) og «vatn-» (tonem 2) frå vaksne talarar av urban austnorsk. Til å tima tonegangane, slik at dei kan samanliknast, tar studien i bruk funksjonell data-analyse, der målingar av tonegangen blir interpolert som (polynom)-funksjonar (basis-spline eller B-spline, sjå m.a. Gubian et al., 2015; Ramsay & Silverman, 2005).

Undersøkinga stadfester rapportane om at ungane brukar sentrallaustnorsk lågtone i rolleleikregisteret sitt (m.a. Eliassen, 1998; Kleemann, 2015). Derimot ser dei ikkje ut til å bruka ulike tonem i samansettingar, men ser ut til å over-generalisera austnorsk tonem 2 til «brann-»-samansettingane (eigtl. tonem 1). Eg vil diskutera moglege forklaringar på dette.

Referansar

- Abrahamsen, Jardar Eggesbø. 2019. Høgtoneforskuving til etterleddet i samansette ord: sunnmørsk og litt om nordnorsk 27--46. Novus Forlag.
- Bye, Patrick. 2004. Evolutionary typology and scandinavian pitch accent. (ms.).
- Eliassen, Camilla. 1998. *Rollelekspråk* [Role play language]: Thesis.
- Gubian, Michele, Francisco Torreira & Lou Boves. 2015. Using Functional Data Analysis for investigating multidimensional dynamic phonetic contrasts. *Journal of Phonetics* 49. 16--40.
- Kleemann, Carola. 2015. *Lek på to språk: en studie av språkalternering og kodeveksling i tospråklig rollelek på nordsamisk og norsk i en samisk barnehage*. UiT --The Arctic University of Norway: Thesis.
- Lorentz, Ove. 1981. Adding tone to tone in Scandinavian dialects. In *Nordic Prosody II. Papers from a symposium*. 166--180. Trondheim: Tapir.
- Ramsay, James & B. W. Silverman. 2005. *Functional data analysis Springer series in statistics*. New York: Springer 2nd edn.

Aldersbetinga variasjon eller språkendring? Om unge nordmenn og engelskpåvirkning

Det er vanlig å anta at unge nordmenn både bruker mer engelsk og har et mer engelskpåvirka språk enn eldre nordmenn. Ved siden av anglisisme forbundet med «slang» og ungdomskultur har nyere forskning dokumentert ei tilsynelatende økning i mer avanserte former for engelskpåvirkning, som indirekte og strukturelle lån (Sunde og Kristoffersen 2018; Sunde 2018). Også disse antas hovedsakelig å oppstå blant unge nordmenn.

I dette innlegget diskuterer jeg rolla ung alder spiller i anglifiseringa av norsk, og i hvilken grad engelskpåvirka språkbruk kan regnes som aldersbetinga variasjon (dvs. begrensa til livsfasen ungdom/ung voksen) eller starten på språkendringer. Jeg argumenterer for at ung alder og livsfasen ungdom/ung voksen spiller ei forholdsvis lita rolle i seg sjøl, og at det som bestemmer grad av anglifisert språkbruk, heller gjelder trekk ved livsførsel og språkholdninger som mange som er unge, deler. Videre argumenterer jeg for at hvilke anglisisme som legges vekk med alderen og hvilke som bevarer og fører til endringer i norsk, delvis fordeler seg på typen anglisisme; anglisisme med fremmed form antas å være mer bevisste former for påvirkning som er enkle å aktivt modifisere eller slutte å bruke. Motsatt antas anglisisme med hjemlig form å være mindre bevisste og vanskeligere å legge bort i overgangen til en ny livsfase.

Referanser

- Sunde, Anne Mette & Martin Kristoffersen. 2018. Effects of English L2 on Norwegian L1. *Nordic Journal of Linguistics*. 41(3). 275–307.
- Sunde, Anne Mette. 2018. A typology of English borrowings in Norwegian. *Nordic Journal of English Studies*. 17(2). 71–115.

Verbklynge i norsk

Verbklynge ('verb clusters') er et kjent fenomen i vestgermanske V2-språk som tysk (men ikke engelsk). Verb som ikke står i andre posisjon, samler seg i en verbklynge ved den høyre kanten av verbfrasen. Denne verbklyngen kan ikke brytes opp av adjunkter eller argumenter (*gekauft (*nicht) hat*, bokstavelig "kjøpt (*ikke) har"). Rekkefølgen av verbene i verbklyngen er mye diskutert, og for tre verb finnes rekkefølgene 321 (som i tysk *gekauft worden ist* 'er blitt kjøpt'), 132 (som i vestflamsk *moe gezien een* 'må ha sett'), 123 (som i nederlandsk *moet kunnen werken* 'må kunne arbeide'), 312 (som i sveitsisk *schwimme hät müese* 'har måtte svømme'), og 231 (afrikaans *kon werk het* 'har kunnet arbeide') (Wurmbrand 2006), men ikke 213 (Abels 2016).

Verb som ikke står i andre posisjon i nordgermanske språk, derimot, forekommer bare i rekkefølgen 123 (som i oversettelsene ovenfor), og det har ikke vært vanlig å omtale slike sekvenser som verbklynge. Men når nordgermanske språk som norsk sammenlignes med engelsk, er det en påfallende tendens i nordgermansk til at verbene ikke er brutt opp av argumenter eller adjunkter. Der engelsk har *has not bought* og *must have always known* har norsk i underordnede setninger *ikke har kjøpt* og *alltid må ha vist*.

Diderichsens (1946) setningsanalyse gjenspeiler dette, der det finnes en posisjon for et eller flere verb etter adverbfeltet, ved den venstre kanten av det som nå analyseres som verbfrasen. Nilsen (2003) og Bentzen (2005) utviklet analyser der en serie av flytteoperasjoner skapte slike syntaktiske verbklynger i norsk.

Jeg foreslår at nordgermansk har verbklynger av samme type som vestgermansk, og at de dannes uten flytting. Jeg anvender isteden teorien 'span linearization' som er utviklet etter Brody (2000). Det følger av teorien at verbklynger ikke danner syntaktiske konstituenten, noe som har positive empiriske følger. Jeg gjør også rede for situasjoner der verb ikke danner klynger, både i nordgermansk og i engelsk.

Uttrykk for temporale forhold i norsk og polsk: En casestudie

Dette innlegget presenterer forskjeller mellom tempussystemet i norsk og polsk, undersøker hvordan disse kan komme til uttrykk i L2 norsk, og forsøker å forklare innlærerløsninger med teori om konseptuell transfer (Jarvis & Pavlenko 2008). Fokuset er rettet mot kontekster ulike tempus brukes i og kartlegger de som virker spesielt krevende for innlærere med L1 polsk. Tidligere studier av tempusbruk hos polske norskinnlærere har vist at strukturelle forskjeller mellom de to språkene manifesterer seg i feilaktig bruk av grammatisk tid i L2 norsk (Janik 2010). Et av hovedskiller mellom tempussystemet i norsk og polsk er at det første er et såkalt tempusprominent språk, (Golden m.fl. 2014:61), mens polsk er kategorisert som et aspektprominent språk (Gulgowski et al 2021:175). I henhold til teori om konseptuell transfer (Jarvis & Pavlenko 2008) er polske og norske L1-brukere trent til å gi uttrykk for ulike temporale forhold ved beskrivelse av hendelser, dvs. deres eksterne tidslokalisering i norsk, og deres interne hendelsesforløp i polsk (Janik 2010).

Data i denne studien er naturlige data (videoopptak) samlet inn på informantenes arbeidssted der de samhandler med førstespråksbrukere i sine vanlige arbeidsoppgaver. Informantene er polske leger som snakker L2 norsk med sine L1 norske pasienter. Deres hovedfokus ligger ofte ikke på selve språket og grammatikken, men på å oppnå sine faglige mål. Av hele lege-pasient samtalen har vi valgt å konsentrere oss om anamnese (sykehistorie), dvs. den første delen av samtalen der pasienten blir spurt om fakta og hendelser som må plasseres i tiden, noe som krever et variert bruk av tempus.

Selve samtalen er en dynamisk prosess der avsenderen (L2-lege) skaper mening i samspill med mottakeren (L1-pasient). Her må legen både stille presise spørsmål og reagere fortløpende på svar fra pasienten. I denne studien ønsker vi å se på distribusjon av tempus, men også å undersøke om og hvordan legen reagerer på eventuell implisitt tilbakemelding fra pasienten (f.eks. når pasienten bruker et annet tempus enn legen har innledet i sitt spørsmål), eller om det er noen kontekster der riktig bruk av tempus er mer prekært og om legen foretar forsøk på å prestere spørsmålet for å oppnå ønsket svar. Vi ser altså på bruk av tempus generelt, men prøver å kartlegge faktorer som eventuelt kan påvirke valg eller endring i bruk av tempus i etterfølgende replikk eller tur.

Forskningsspørsmål i denne studien er som følger:

- 1) Viser innlærere med L1 polsk tendens til å bruke preteritum i kontekster der det er vanlig med perfektum i norsk, dvs. når hendelsen ikke er forankret i fortid av tidsadverbialer eller konteksten?

- 2) Viser innlærere med L1 polsk tendens til å bruke presens for å snakke om hendelser som er utstrakt i tid og som uttrykkes med presens perfektum i norsk?
- 3) Er det noen andre kontekster som virker spesielt krevende for riktig valg av tempus?
- 4) Forsøker innlærere med L1 polsk å tilpasse bruk av tempus når de får en implisitt tilbakemelding fra L1-brukere?

Litteraturliste

- Bhat, Darbhe Narayana Shankara. 1999. *The Prominence of Tense, Aspect and Mood*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Golden, Anne, Kirsti Mac Donald og Else Ryen. 2014. *Norsk som fremmedspråk. Grammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulgowski, Piotr, Joanna Błaszczak og Veronika Puhacheuskaya. 2021. The influence of aspect on the countability of Polish deverbal nominalizations: Evidence from an acceptability rating study. I: De Gruyter Mouton. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 2021; 40(1): 1–30 doi.org/10.1515/zfs-2020-2014.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Janik, Marta Olga. 2010. En polakk i norsk fortid. Om feil de polskspråklige norskinnlærere gjør i bruk av perfektum og preteritum. I: *Folia Scandinavica Posnaniensia*, nr. 11, 87-100.
- Janik, Marta Olga. 2014. En kontrastiv analyse av norske og polske fortidstempora i et andrespråksperspektiv. I: *NOA norsk som andrespråk*, nr. 30, 106-131.
- Jarvis, Scott & Aneta Pavlenko. 2008. *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. New York and London: Routledge.
- Næss, Åshild. 2019. *Global grammatikk*. Oslo: Gyldendal.
- Szymańska, Oliwia. u.a.. Tense in anamnesis (TEA). Preferences, precision and communicative strategies used by Polish doctors in L2 Norwegian.

Talemålsvariasjon og andrespråksinnlæring

All språktileigning er avhengig av innputt frå det språket som skal lærast, og innputten er avgjerande både for kva språkssystem innlærarar internaliserer og kva utviklingsløype språkinnlæringa får (jf. t.d. Unsworth 2016). Men ofte vil ein innlærars totale innputt frå målspråket vere svært samansett, og kanskje i spesielt stor grad i Noreg, der ein kan møte mange ulike variantar av norsk i løpet av ein dag, både formelt og uformelt, uansett kor ein bur i landet. Dette er eit nokså understudert tema internasjonalt, spesielt innlæring i variasjon der det ikkje er snakk om diglossi. Også i Noreg er dette overraskande lite tematisert, blant anna finn Heide (2017) at dialektvariasjon er nesten fråvêrande som tema i lærebøker i norsk som andrespråk, og norsk blir oftast omtalt som éin varietet i forskningslitteraturen.

I prosjektet ALAN – *Adult acquisition of Norwegian as a second language* følger vi ei gruppe innlærarar det første året dei lærer norsk i ein formell utdannings-situasjon, ved vaksenopplæringscenter i Bergen og i Oslo. Ved språkopplæring for vaksne vil klasserommet kunne være den primære, kanskje einaste, situasjonen innlærarane møter målspråket i større utstrekning. I slike tilfelle blir lærerens talemål svært sentral for språkutviklinga. Husby (2009) estimerer at læraranes talemål i vaksenopplæring i norsk ofte vil vere «et bokmålspreget talemål på dialektal intonasjon», «en form for norsk som knappest finnes utenfor klasserommet» (Husby 2009:16). Så langt finst det lite empirisk forskning på kva varietetar av norsk vaksne innlærarar møter i andrespråksklasserommet (men sjå Høyland 2021), og kva språklege former innlærarane sjølv tar i bruk, sett i lys av den variasjonen dei møter. I ein språkopplærings-situasjon for vaksne vil klasserommet kunne være den primære, og kanskje eneste, situasjonen hvor innlærerne møter målspråket. I ein slik situasjon blir lærerens talemål svært sentral for innlærernes språkutvikling. Husby (2009) forklarar at lærernes talemål i vaksenopplæring i norsk ofte vil være «et bokmålspreget talemål på dialektal intonasjon», «en form for norsk som knappest finnes utenfor klasserommet» (Husby, 2009, s. 16). Men det finnes så langt lite empirisk forskning på hvilke variant(er) av norsk lærerne faktisk bruker i andrespråksklasserommet. Dette foredraget vil bidra inn i dette kunnskapshullet ved å analysere data som samles inn gjennom prosjektet ALAN – *Adult Acquisition of Norwegian as a second language*.

Eitt av delspørsmåla i ALAN-prosjektet er kva slags (potensielle) dialekttrekk vi kan spore i språkproduksjonen til innlærarane og korleis vi kan analysere desse trekka som resultat av innputt i deira språklæringsmiljø. I foredraget vil vi presentere dei første funna frå datainnsamlingane, med samanlikningar av den vestnorske og den austnorske sida og metodiske drøftingar av fleirtydige eksempel (jf. Emilsen & Søfteland 2020).

Referanser

ALAN: <https://www.uib.no/ile/141811/adult-acquisition-norwegian-second-language-alan>

Husby, O. (2009). Talt bokmål: Målspråk for andrespråksstudenter? *NOA Norsk som andrespråk*, 25(2), 9–40.

Emilsen, L. E. & Sjøfteland, Å. (2020). L2 acquisition in a rich dialectal environment: Some methodological considerations when SLA meets dialectology. I Edmonds, Leclercq & Gudmestad (red.), *Interpreting language-learning data*, (s. 9–38). Language Science Press.

Heide, E. (2017). Det norske språkmangfoldet og opplæringa i norsk som andrespråk. *Norsklæreren* 3, 16–27.

Husby, O. (2009). Talt bokmål: Målspråk for andrespråksstudenter? *NOA Norsk som andrespråk* 25(2), 9–40.

Høyland, B. (2021). *Lærarars talespråklege praksisar i møte med andrespråkelevar. Ein studie av variasjon og refleksjon*. Doktoravhandling, Høgskulen på Vestlandet.

Unsworth, S. (2016). Quantity and quality of language input in bilingual language development. I Nicoladis & Montanari (red.), *Lifespan perspectives on bilingualism*, (s. 136–196). Mouton de Gruyter/APA.

Å vere ein språkhistorisk aktør:

Podkast som undervisningsform i norsk språkhistorie

Språkhistorieundervising er sentral for å gjere studentar medvitne om språksituasjonen i Noreg, det historiske opphavet til han, og kva som kjenneteiknar han i dag. I denne presentasjonen vil vi syne korleis ein gjennom å nytte podkast i språkhistorieundervising kan late studentar bli aktørar i den historiske og samtidige språksituasjonen. Datamaterialet er sju podkastepisodar produserte av grunnskulelærarstudentar ved Høgskulen på Vestlandet. Podkastane skulle innehalde dialog om eit språkhistorisk emne, og studentane skulle diskutere og ta stilling til fagstoffet heller enn å reprodusere det. Med historiemedvit og aktørskap som teoretiske ramme spør vi korleis studentane trekkjer på eigne røynsler som språkbrukarar i formidling av norsk språkhistorie. Inspirert av Grønmo (2016) og Saldaña (2013) har vi gjennomført ein analyse i tre steg: koding, kategorisering og temautvikling.

Analysen av podkastane syner at studentane ikkje berre vidareformidla fagstoffet, men at dei sette seg sjølv inn i hendingane dei snakka om. Dei trekte på eigne røynsler ved å skape koplingar mellom språk og identitet, dele personlege narrativ, syne til seg sjølv som nynorsk- eller bokmålsbrukarar og byggje på røynsler med ulike talemål. Dei tok ei aktørrolle og synte eit styrkt medvit om samanhengen mellom historiske hendingar og den norske språkstoda i dag. Vi argumenterer for at dette medvitet er viktig i formidlinga av norsk språkhistorie fordi det gjev studentane forståing for den norske språksosiologiske stoda.

Fleirlektal skrivekunne i Noreg

Øystein A. Vangsnes^{1&2} & Unn Røyneland³ (¹UiT Noregs arktiske universitet,
²Høgskulen på Vestlandet, ³Universitetet i Oslo)

Dette føredraget tek føre seg nokre prinsipielle sider ved skriftspråklege praksisar og kunnskapar slik det framstår i Noreg i dag, særleg blant unge, basert på data frå eit spørjeskjema samla inn frå 1532 elevar i vidaregåande skule i perioden mai 2019 til februar 2020 (sjå Røyneland & Vangsnes 2020), og også basert på resonnement utvikla innanfor det pågåande prosjektet *Multilectal Literacy in Education* (MultiLit).

I ei gallupundersøking med drygt tusen deltakarar bestilt av Språkrådet i 2016 kjem det fram at over halvparten av respondentane under 30 år ofte skriv «på dialekt» i private samanhengar. Vidare viser undersøkinga at omfanget av privat dialektskriving er størst i Nord-Noreg og Midt-Noreg (42–45 %) og lægst på Austlandet og Sørlandet (20–21 %). Aller lægst er det i Oslo (16 %).

I undersøkinga vår, *Multilektale praksisar i sosiale medium* (MPSM), finn me mykje godt det same geografiske mønsteret. I tillegg til at deltakarane svarte på spørsmål om språkbruk i ulike samanhengar, fekk dei òg i oppgåve å skriva fire tenkte meldingar til ulike mottakarar, og både rapportert og faktisk skriving viser mest dialektbruk i Nord-Noreg, Trøndelag og til dels på Vestlandet. Ei viktig utdjuping av gallup-undersøkinga til Språkrådet, er likevel at me finn eit enda tydelegare skilje mellom det sentrale austlandsområdet og resten av Austlandet: 10–12 % i Oslo-området mot 40–50 % på resten av Austlandet.

I føredraget problematiserer me kva «dialektskriving» eigentleg betyr, men me meiner i alle høve det er grunnlag for å hevda at den skriftspråklege røyndomen for mange norske ungdommar er diglossisk med eit samla sett stort utbod av alternative normer til standardspråka som er prega av lokalt og regionalt talespråk. I neste omgang reiser det interessante spørsmål rundt den mentale organiseringa av ulike skriftspråksvarietetar og kva det har å seia i eit kognitivt og skolastisk perspektiv.

Referansar

Opinion, 2016: Bruker- og befolkningsundersøkelse 2016. Gjennomført for Språkrådet. Internt dokument, Språkrådet. Omtalt i:
<https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2017/sterk-sprakinteresse-blant-nordmenn/>

Røyneland, Unn og Øystein A. Vangsnes, 2020: Joina du kino imårgå? Ungdommars dialektskriving på sosiale medium. *Oslo Studies in Language* 11(2), 2020. 357–392. doi.org/10.5617/osla.8508

«Målparagrafen» – en lokaldemokratisk rettighet til glede og besvær. Hvordan tolka og praktiserte Vennesla skolestyre skolelovenes målparagraf i perioden 1892–1961?

Innlegget bygger på et uavslutta arbeid med målparagrafen som tema. Temaet konkretiseres gjennom en studie av hvordan denne paragrafen i skolelovene blei tolka og praktisert av Vennesla skolestyre gjennom en 70-årsperiode. I innlegget presenteres lokalt vedtatt og utøvd språkhistorie i ei tid prega av strid om skolekretsenes opplæringsmål og av uenighet knytta til de nasjonale rettskrivingsvedtaka.

Da Stortinget vedtok målparagrafen i 1892, var det ei nødvendig konkretisering av jamstillingsvedtaket. Målparagrafen i lovene om folkeskolen¹ innleder med at undervisningen skulle skje «i det norske Sprog». Deretter blir det fastslått at skolestyret skulle fatte vedtak om målformen i lese- og lærebøkene og om det skriftlige opplæringsmålet. Det understrekes at alle folkeskoleelever skulle lære å lese begge målformer. I tillegg beskrives de lokaldemokratiske prosessene som skulle lede fram til skolestyrets vedtak. Hovedinnholdet i paragrafen av 1892 blei videreført i seinere skolelover.

Med utgangspunkt i et omfattende arkivmateriale, som består av relevante deler av referatene fra 750 møter i Vennesla skolestyre, undersøkes og dokumenteres skolestyrets tolkning av og praksis knytta til målparagrafen. I innlegget presenteres utvalgte referatutdrag sammen med analyseresultater som viser sentrale aspekter ved skolestyrets behandling av saker som gjelder blant anna valg av målform i abc og lesebok, valg av opplæringsmål og valg gjort i den lokale oppfølginga av nasjonale rettskrivingsvedtak, med vekt på 1917- og 1938-reformene. Slik etableres et grunnlag for refleksjoner over forholdet mellom nasjonal språkpolitikk og språkplanlegging på den ene sida og lokale diskusjoner og vedtak som rammer for folkeskolens lese- og skriveopplæring i de enkelte kretsene på den andre. Underveis knyttes deler av det lokale stoffet til framstillinga i *Norsk språkhistorie*.

Litteratur

- Hoel, Oddmund Løkensgard. 2018. «Unionstida med Sverige (1814–1905).» I: Agnete Nesse (red.). *Norsk språkhistorie IV. Tidslinjer*, 425–503. Oslo: Novus forlag.
- Kyrkje- og undervisningsdepartementet. 1959. *Lov om folkeskolen frå 10. april 1959*. Oslo.
- Lov om Folkeskolen i Kjøbstederne*. 1889. Kristiania: Mallings Boghandels Forlag.

¹ Da folkeskolen blei innført i Norge i 1889, skulle den være felles for alle samfunnslag. Den blei likevel regulert gjennom to lover: *Lov om Folkeskolen i Kjøbstederne* og *Lov om Folkeskolen paa Landet*. I 1936 vedtok Stortinget nye skolelover: *Lov om folkeskolen i kjøpstædene* og *Lov om folkeskolen på landet*. En felles lov om folkeskolen kom først i 1959.

- Lov om Folkeskolen paa Landet*. 1889. Kristiania: Mallings Boghandels Forlag.
- Lov om folkeskolen i kjøpstædene*, datert 16. juli 1936. Lov vedtatt på det femogåttiende ordentlige Storting 1936, 104–116. Oslo: J. Chr. Gundersens boktrykkeri.
- Lov om folkskulen på landet*, datert 16. juli 1936. Lov vedtatt på det femogåttiende ordentlige Storting 1936, 88–103. Oslo: J. Chr. Gundersens boktrykkeri.
- Rambø, Gro-Renée. 2018. «Det selvstendige Norge (1905–1945).» I: Agnete Nesse (red.). *Norsk språkhistorie IV. Tidslinjer*, 503–602. Oslo: Novus forlag.
- Rovde, Olav. 2012. ««Al undervisning i folkeskolen bør lægges saa nær ind til det hjemlige som mulig.» Debatten om skulen på landsbygda –frå skulelovene av 1889 til skulelova av 1959.» *Historisk tidsskrift* 91, 65–92. Oslo: Universitetsforlaget.
- Torp, Arne & Lars S. Vikør. 2003. Hovuddrag i norsk språkhistorie. Oslo: Gyldendal akademisk. Vikør, Lars S. 2018a. «Standardspråk og normering.» I: Tove Bull (red.). *Norsk språkhistorie III. Ideologi*, 327–419. Oslo: Novus forlag.
- Vikør, Lars S. 2018b. «Det moderne Norge (1945–2015).» I: Agnete Nesse (red.). *Norsk språkhistorie IV. Tidslinjer*, 603–695. Oslo: Novus forlag.
- Vollan, Magnhild. 1995. «Kampen om opplæringsmålet i folkeskolen i Birkenes.» *Agder Historielag Årsskrift nr. 71*, 38–57.

Disiplinfaglege blikk på elevtekstar

Språklege elevtekstanalysar er tradisjonelt gjorde i didaktisk skriveaugnemed (jf. Skjelbred, 2014; Iversen og Otnes, 2016), men utan at det bakanforliggende teoretiske analysegrunnlaget alltid synest klart. Det føreliggande arbeidet er del av ein antologi (Aa & Harstad (red.), under arbeid) som tar føre seg 15 ulike språk- og litteraturvitskaplege analysar med eit felles multiplum: Ulike former for *elevtekstar* utgjer empirien. Prosjektet har ulike ambisjonar: 1) å styrke den fagdidaktiske og samansette tekstkompetansen til lesaren, 2) å utforske potencialet til elevtekstar som (i dette tilfellet grammatisk) empiri og 3) å utforske kva elevtekstar kan seie oss språk- og litteraturteoretisk.

I norsk skule har formell grammatikkvitskap aldri hatt ein reell plass (Aa, 2021), men her vil eg nettopp ta utgangspunkt i ein formell analyse av verbpartiklar i 3. og 7. trinnstekstar frå *Normkorpuset*. I munnleg norsk blir verbpartiklar føretrakte til venstre for objektet (1) (plussteiknet tyder 'føretrakt distribusjon'), men høgrepartiklar er stort sett mogleg, med mindre konstruksjonen er ikkje-direksjonal, som i (2).

(1) Ola kasta (+ut) boka (ut).

(2) Ola las (ut) boka (*ut).

At venstrepartikkeldistribusjon er føretrakt (og av og til obligatorisk) i munnleg norsk, har vore dokumentert over tid (Aasen, 1848; Western, 1921, Sandøy, 1976, 1985; Aa, 2020). I Aa (2015) blir det spekulert i om høgrepartikkelen opphavleg er etablert via dansk skrift. Partikkelalternasjon kan i så fall tolkast som ein slags registervariasjon i norsk, altså som ei form for fleirspråklegheit (jf. Roeper, 1999; Eide & Åfarli, 2007). Dersom høgrepartikkelen dels blir innlært som ein konvensjon gjennom skrivning, kan det òg tenkast at han blir meir innarbeidd og frekvent dess meir røynd ein skrivar er.

I denne studien blir partiklar i elevtekstar frå 3. og 7. trinn jamførte med munnlege data frå det nordiske dialektkorpuset (Johannessen et al., 2009), og dessutan med blikk til tekstar av røynde skrivarar (*Leksikografisk bokmålskorpus*; Fjeld, Nøklestad & Hagen, 2020). Funna syner at både 3. og 7. trinnselevar distribuerer partiklar mykje likt som i munnleg norsk, men at røynde (vaksne) skrivarar i større grad distribuerer partikkelen til høgre, og at dei òg gjer det i visse konvensjonaliserte ikkje-direksjonale konstruksjonar. Typen (2) er altså i større grad mogleg med høgrepartikkel skriftleg, i alle fall i visse uttrykk.

Ad punkt 1)–3) ovanfor trur eg at 1) tekstkompetanse kan styrkast gjennom det ein tradisjonelt omtalar som «disiplinanalysar», 2) elevtekstar kan brukast meir som disiplinfagleg empiri også utanfor didaktikken og 3) det ligg mykje uforløyst

analysearbeid med elevtekstar fordi det teoretiske blikket på dei har vore for instrumentelt og snevert tidlegare.

Litteratur

- Eide, K.M. & T.A. Åfarli (2007). Flerspråklighet – en utfordring for det generative rammeverket? – Om dialektsyntaks og parallelle grammatikker. I T. Arboe (red.), *Nordisk dialektologi og sociolingvistik, Foredrag på 8. Nordiske Dialektologkonference, Århus 15.–18. august 2006* (s. 126–135). Århus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning.
- Fjeld, R., A. Nøklestad & K. Hagen (2020). Leksikografisk bokmålskorpus (LBK) – bakgrunn og bruk. I J. Johannessen & K. Hagen (red.), *Leksikografi og korpus. En hyllest til Ruth Vatvedt Fjeld. Oslo Studies in Language 11(1)*, 47–59.
- Iversen, H.M. & H. Otnes (2016). *Å lære å skrive: tekstkompetanse i norskfagets skriveopplæring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, J.B., J., Priestley, K. Hagen, T.A. Åfarli & Ø.A. Vangsnes (2009). The Nordic Dialect Corpus – An Advanced Research Tool. I K. Jokinen & E. Bick (red.), *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics, NODALIDA 2009*: 73–80.
- Normkorpuset. Henta frå <https://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/norm/>
- Roeper, T. (1999). *The Prism of Grammar. How Child Language Illuminates Humanism*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Sandøy, H. (1976). *Laust samansette verb i vestnordisk: ein samanliknande leddstillingsanalyse for islandsk, færøysk og romsdalsmål*. Magisteravhandling, Universitetet i Oslo.
- Sandøy, H. (1985). *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus.
- Skjelbred, D. (2014). *Elevers tekst. Et utgangspunkt for skriveopplæring*. Oslo: Cappelen.
- Western, A. (1921). *Norsk riksmåls-grammatikk*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.
- Aa, L.I. (2015). *The Grammar of Verb-Particle Constructions in Spoken Norwegian*. Doktoravhandling, NTNU.
- Aa, L.I. (2020). *Norwegian Verb Particles*. Amsterdam: John Benjamins.
- Aa, L.I. (2021). Grammatikdidaktikk på grammatikkfeltets grunn. *Norsklæraren* 4/2021, s. 65–81.
- Aa, L.I. & O. Harstad (under arbeid). *Elevtekstforskning*. Kjem på Universitetsforlaget hausten 2022.
- Aasen, I. (1848). *Det norske Folkesprogs Grammatik*. Christiania: Werner & Comp.

3 DUGNADSGRUPPER

DUGNADSGRUPPE 1

Ansvarlege: Gyri Smørdal Losnegaard¹, Randi Neteland¹, Peder Gammeltoft¹ & Oddrun Grønvik² (¹Universitetet i Bergen, ²Universitetet i Oslo)

Målføresynopsisen i ny drakt: Bruksdøme og framtidvisjonar

Målføresynopsisen er ein del av norsk kulturarv som dokumenterer mangfaldet i dei tradisjonelle norske dialektane. Med einsarta krav til informantar og ei finmaska geografisk fordeling over heile landet, gir målføresynopsisen både detaljert informasjon om einskilddialektar og store data om språklege fenomen i dei norske dialektane før 1950. Dei siste åra har *Språksamlingane* gjennomført ei findigitalisering av synopsisen med tanke på søk etter og visning av einskilddøme, transkripsjon og tilhøyrande kartvisning. Hausten 2021 skal den digitaliserte versjonen av synopsisen få ei ny og forbetra nettside under *Språksamlingane*, og slik gjerast lett tilgjengeleg både som notidig fagressurs og som kulturobjekt.

Med denne dugnadsgruppa ønsker vi å tematisere målføresynopsisen som forskingsmateriale. Vi vil presentere målføresynopsisen og den nye nettsida der ein kan søke i den digitaliserte versjonen av synopsisen, samt invitere føredragshaldarar til å presentere korleis dei har brukt målføresynopsisen i forkinga si og korleis dei ser for seg at synopsisen kan brukast i framtida. Vi vil også arrangere ein paneldiskusjon om målføresynopsisen sin verdi for forking på norske dialektar i dag, kva for utviklingsbehov dette kan føre med seg, og diskutere framtidvisjonar og moglege forskingsprosjekt som tek i bruk målføresynopsisen på ulike vis. Vi inviterer alle som er interesserte i bruk av målføresynopsisen i forking på norske dialektar i fortid og framtid til å sende inn samandrag.

Målføresynopsen: Vyer, opphav og utvikling

Målføresynopsisen er eit sett med 43 handskrivne protokollar som dokumenterer uttalen av 1500 ord frå norske herad, med tyngdepunkt i første halvdel av 1900-talet. Protokollane er fotograferte og digitaliserte i fleire omgangar. Målføresynopsen er ei unik kjelde til innsyn i norske målføre. Målføresynopsen tilhøyrer frå 2016 Universitetet i Bergen.

Føremålet med Målføresynopsen er å gje systematisk dokumentasjon av det norske talemålslandskapet i dialekter, for målførekart med isoglossar. Metoden er å dokumentera uttalen av om lag 1500 dømmeord, som syner lydregisteret i norsk i dei kombinasjonar språket byr på, i alle område med einskapleg målføring. I Målføresynopsen er eit slikt område oftast (del av) ei kommune. Eit tidfest målførekart kan brukast som målepunkt både for tidlegare og seinare måltilstandar.

Dette innlegget gjev eit oversyn over føresetnader, opphav (1882–), metode og verktøy, bruk, realisering som prosjekt (1951–1975), digitalisering og tilgjengelegging fram til 2015.

Føresetnadene ligg i den komparative språkvitskapen på 1800-talet som utvikla seg til talemålsgransking. I Noreg var dei vitskaplege publikasjonane til Ivar Aasen – *Norsk Grammatik* (1864) og *Norsk Ordbog med dansk Forklaring* (1873) vesentlege bidrag.

Nedskrivningssystem: Talemålsgransking var berre mogleg med ein metode for lydregistrering på papir. Det vart utvikla talemålsalfabet for fleire europeiske språksamfunn. Det norske vart utvikla av Johan Storm under namnet *Norvegia*.

Modell, metode, verktøy: Framlegget om modell og metode kom frå professor Johan Storm (*Norvegia* hefte 1 og *Norsk Ordliste til Lydlæren*. (1882)). Storm 1882 har dømmeord, organiserte etter fonologi og morfologi, med eige alfabet for lydskrift – dei verktøya ein målføregranskar treng til eit einskild dokumentasjonsarbeid. Metoden i Storm 1882 «er bestemt for dem, der ønske paa kort Tid at faa en Oversigt over en eller flere Dialekter og levere Bidrag til deres Beskrivelse.» Metoden gjeld feltarbeid; målføregranskaren treng informantar, papir med oppstilling over ordinventaret i Storm 1882, og blyant.

Bruk 1884–1936: Ei rekkje oppskrifter med Storm 1882 som mønster kom i perioden. Den mest omfattande er Amund B. Larsens *Sognemaalene*. Oppskriftene vart publiserte, medan originaloppskriftene oftast vart innlemma i samlingane til Norsk Målførearkiv (NMA) etter 1936.

Arbeid under Norsk Målførearkiv (NMA) 1936–1990: Målføresynopsen syner at dokumentasjon av einskild målføre pågjeikk frå NMA vart skipa. I 1951 kom

Prosjektet *Norsk dialektatlas*, med grunnlagsdata registrerte i protokollane for Målføresynopsen og kartproduksjon i parallell. I alt vesentleg var protokollsettet ferdigstilt om lag 1975. NMA opphøyde som sjølvstendig institusjon ved UiO i 1990, og arkiva vart lagde under nynorskleksikografien.

Første digitalisering (2005–2007): I Norsk Ordbok er Målføresynopsen obligatorisk kjelde. Då prosjektet NO2014 kom i gang med ein fast stab på 28 redaktørar, vart tilgjenge til Målføresynopsen eit akutt problem. Løysinga vart ei faksimileutgåve (2005-). Målføresynopsen på nett er søkbar på protokoll og paragraf, men ikkje på oppslagsord eller stad (kommune og sokn).

Andre digitalisering: Sidan 2010 har det vore arbeidd med ein elektronisk versjon av Målføresynopsen som vil gje høve til å søkja presist på oppslagsform og stad, visning i kart osv. Dette arbeidet vart lagd til sides i 2015, men blir no vidareført ved Universitetet i Bergen.

Litteratur

- Larsen, Amund B. (1922): *Sognemålene*. Oslo. I kommisjon hos Jacob Dybwad. X, 289 s. kart. (https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016041248095)
- Norvegia*. Tidsskrift for det norske folks maal og minder. Foreningen for norske dialekter og folketraditioner; Samfundet for norske maal og traditioner. Hefte 1. 1884.
- Storm, Johan: Norsk Lydskrift med Omrids af Fonetiken. Kristiania, 1884. 132 s. Av: *Norvegia* / Samfundet for norske Maal og Traditioner. (Jfr *Norvegia* 1884 Indledning). Ny utg. 1902.
- Storm, Johan: *Norsk Ordliste til Lydlæren*. [Kristiania]: Foreningen for norske Dialekter og Folketraditioner, [1882]. 16 s. (<http://www.edd.uio.no/synops/work/StormKortOrdliste.pdf>)
- Aasen, Ivar (1873): Norsk Ordbog: med dansk Forklaring. Christiania. Mallings Boghandel, XIV, 976 s. (https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013122026001).
- Aasen, Ivar (1965; 1. utg. 1864): *Norsk Grammatik*. Etter fyrsteutgåva frå 1864. Oslo. Universitetsforlaget. XXII, 371 s. (https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2006081600044)

Nydigitalisering av målføresynopsisen

Rundt 1950 ble det startet et større innsamlingsarbeid for å fullføre en samlet oversikt over uttaleopplysninger for norske målføre. Professor Ragnvald Iversen ved daværende NAVH i Trondheim søkte og fikk støtte fra NAVF. Selv arbeidet ble organisert av Norsk Målførearkiv ved Universitetet i Oslo. I løpet av de neste 20 årene ble det samlet inn opplysninger fra nesten alle norsk kommuner og i mange tilfeller fra ulike bygdelag innenfor samme kommune. Et vesentlig unntak er Sogn hvor en bruke Amund B. Larsens «Sognemålene» (1926).

Som mal for innsamlingen brukte en Johan Storms "Kortere Ordliste med Forklaring af Lydskriften" (1884). Storm lagde denne ordlisten til hjelp i målførestudier. Den består av to deler, lydlære og formlære fordelt på 57 paragrafer og 1500–1700 eksempler. Under hver paragraf er det listet opp enkeltord og hele uttrykket, det siste særlig for pronomener. Storms foreslår i innledningen at en skal føre alle hovedformene av substantiv og verb som er belagt i det aktuelle målføret en undersøker. Så antallet ord(former) blir i praksis mange flere.

Opplysningene fra innsamlingsarbeidet ble ført i protokoller, i alt 43 stykker. Disse protokollene går under betegnelsen Målføresynopsen. Hver protokoll omhandler en del av et fylke. På hvert oppslag er stedene ført nedover og eksemplene bortover. Dersom en la alle sidene i en protokoll etter hverandre vil en få hele Storms liste. På hver linje vil det være informasjon om uttalen av ordformene eller uttrykket i Storms ordliste på det stedet som er angitt. I teorien kan en derfor tenke seg at alle sidene i protokollene til sammen danner en stor matrise med stedene vertikalt og ordformene horisontalt. I hver rute angis uttalen med lydskrift (Norvegia) eller vanlige bokstaver i en tilnærmet lydskrift.

I en ideell verden kan en dermed lage en database med sted, storm-ord og lydskrift. Å transkribere all lydskriften er en formidabel oppgave. Det er om lag 2,7 millioner felter med ikke alltid standard lydskrift. I en transkripsjon må en alltid ha muligheten til å sjekke hva som faktisk er skrevet i originalen.

For å lage et grunnlag for et transkripsjonssystem, valgte vi å digitalisere alle sidene i de 43 protokollene. Tanken var deretter å bruke det standardiserte måten opplysningene er ført i protokollene, til å legge et digitalt rutenett over bildene og så klippe dem opp i rektangler, et lite bilde for hvert lydskriftsfelt (som altså kan inneholde flere bøyingsformer). En kan dermed søke på sted og/eller Storm-ord å få viste småbildene av de aktuelle lydskriftfeltene. Dette kan brukes både til å søke og som grunnlag for et opplegg for dugnadsbasert transkribering.

Det er selvfølgelig skjær i sjøen. Det finnes åtte forskjellige protokollformater som krever hvert sitt rutenett. Videre er ikke alltid alle eksempelordene brukt, de kan

ha fått en annen form, det kan ha vært lagt til andre og i noen protokoller er stedsrekkefølgen endret underveis.

Det siste året har det blitt lest korrektur og vi har nå en database med ulike søkeinnganger som sted, paragraf og «Storm-ord». Transkripsjonssystemet er klart for uttesting. Synopsdatabasen er også koplet til annet kildemateriale for Norsk Ordbok gjennom Metaordboka.

Transkripsjon: Brukarmedverknad og ny teknologi

Med den nyaste oppdateringa av synopsisen har ein endeleg eit rammeverk for transkripsjon av utklippa. Dette innlegget presenterer oppgåva som står att med å få transkribert innhaldet i synopsisen og kva som må til for at arbeidet skal kunne setjast i verk.

Etter den første digitaliseringa av synopsien kunne ein søke i faksimilar på grunnlag av protokoll- og paragrafnummer. For å finne fram oppslagsord eller stad måtte ein bla seg gjennom sidene i protokollen. Etter den siste runda med digitalisering kan ein no finne fram til oppføringane ved å filtrere på eit ord eller ein frase i Storms ordliste ("Paragraf- og ordvalg") og på namn på kommune eller tettstad ("Protokoll- og stedvalg"). Med fonetisk transkripsjon av utklippa kan ein dessutan søkje etter uttale og enkeltoppføringar ved hjelp av fonetiske enkeltteikn og teiknkombinasjonar. Transkripsjonsgrensesnittet for søk og visning av utklipp har innskrivingsfelt for transkripsjon i IPA og Norvegia, og det kan også leggjast til eit felt for standard norsk.

Å transkribere millionar av fonetiske gjengivingar er ei enorm oppgåve. Om ein estimerer berre eit halvt minutt per setel betyr det likevel at ein person må transkribere 1000 timar i året i meir enn 30 år. Vi skisserer tre moglege måtar å utføre transkripsjonen på:

1. Crowdsourcing, dugnad (tradisjonell metode)
2. Transkribus (HTR handskriftgjenkjenning) til Norvegia/IPA (high-tech-varianten)
3. Transkripsjon av deler av målføresynopsisen som grunnlagsmateriale for automatisert HTR-gjenkjenning (hybrid-varianten)

Den sikraste metoden er å gjere all transkripsjon for hand (framgangsmåte 1). Denne løysinga er ganske tidkrevjande og kostnadstung, og difor er det interessant å eksperimentere med å generere fonetiske transkripsjonar gjennom HTR handskriftgjenkjenning. Dette kan ein gjere heilautomatisk, gjennom trening av gjenkjenning i programvare som Transkribus (framgangsmåte 2), eller ved å transkribere delar av målføresynopsisen for hand og la dette vere grunntreningsmateriale for handskriftgjenkjenningsprogramvaren (framgangsmåte 3). Forsøk som er utført på det svenske landsmålsalfabetet har vist at dette kan gjerast med ganske låg feilprosent. Det må likevel utførast eigne forsøk før ein kan bestemme kva som er best framgangsmåte i dette tilfellet.

I tillegg til val av metode kjem spørsmålet om bruk av lydskrift. Medan IPA er den lydskrifta som er mest vanleg i bruk og som vil nå breiast ut, vil Norvegia gi ei meir nøyaktig gjengiving av oppføringane. I både LIA- og MENOTA-prosjektet har ein

brukt ulike nivå av annotasjon, og det må ein også vurdere her. Sjølv om det i utgangspunktet vil vere meir arbeidskrevjande å annotere med fleire typar lydskrift, finst det konverteringstabellar som kanskje kan nyttast til å omsetje meir eller mindre automatisk frå ei lydskrift til ei anna. Ved manuell transkripsjon (framgangsmåte 1 og 3) må ein ta med i betraktning at transkripsjon er ei spesialisert oppgåve. Ein må dermed vurdere om det skal stillast krav til bakgrunn og kompetanse ved brukarinvolvering.

Transkripsjon av den nye digitaliserte utgåva av Målføresynopsisen er ei omfattande oppgåve som inneber grundig fagleg og administrativ planlegging. Oppgåva vil mest sannsynleg kreve finansiering og organisering over tid.

Randi Neteland (Universitetet i Bergen)

Innledning til diskusjon om
Målføresynopsisen – framtidige forskingsprosjekt?

I denne bolken gir jeg en kort innledning til en diskusjon om framtidige forskingsprosjekt som tar utgangspunkt i målføresynopsisen. Jeg begynner med å presentere noen eksempler på hvordan nyere forskning har tatt i bruk målføresynopsisen og tilsvarende eldre talemålsressurser. Deretter går vi over til en drøfting av framtidsvisjoner for målføresynopsisen, særlig ideer til framtidige forskingsprosjekt som tar i bruk målføresynopsisen på ulike vis. Drøftinga vil ta utgangspunkt i følgende spørsmål: Hva er målføresynopsisen sin verdi for nåtidig forskning på talemål? Hvordan kan målføresynopsisen inngå i forskingsprosjekter om talemålsendring? Hvilke forskingsprosjekter som involverer målføresynopsisen er interessante og relevante? Hva slags utvikling av den digitale versjonen av synopsisen er nødvendig for at målføresynopsisen skal være aktuell som delmateriale i et forskingsprosjekt?

DUGNADSGRUPPE 2

*Ansvarlige: Rikke van Ommeren & Irmelin Kjelaas
(Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)*

Språk og makt

Målet med dugnadsgruppa er å belyse forholdet mellom språk og makt i det norske språksamfunnet. Koplinga mellom språk og makt er et sentralt tema innenfor den sosiokulturelle språkvitenskapen. Det er forska på i sin egen rett, men blir også svært ofte tematisert mer indirekte, ikke minst på grunn av den betydninga (språk)ideologi har blitt tillagt i sosiokulturelle forklaringsmodeller for språklig variasjon og endring de siste tiårene. Studier av språklige forhold har også bidratt til å kaste lys over sosiale og kulturelle prosesser og mekanismer, med teoretiske implikasjoner ut over språkvitenskapen.

Forskninga det er snakk om, kan ha vesentlige implikasjoner for så vel den individuelle språkbrukeren som språksamfunnet. De språkbrukerne som forskninga direkte eller indirekte omhandler, befinner seg gjerne i en minoritets- og avmaktsposisjon, og makt- og dominansforhold har også potensielle konsekvenser for utviklinga av språk i Norge.

Det overordna temaet for dugnaden er vidt, og vi ønsker ei rekke temaer og språkvitenskapelige tilnærminger velkommen. Noe av hensikten er nettopp å samle forskningsbidrag som ellers ofte sorteres under ulike disiplinære faner, men som kan bidra til å lyssette hverandre på fruktbare måter. Eksempler på både overordna og mer konkrete temaer er:

- Manifestasjoner av makt og dominansforhold i språk og tekst – herunder både muntlige, skriftlige og multimodale tekstuttrykk
- Språkets betydning i konstruksjonen av maktforhold mellom individ og/eller grupper, for eksempel mellom majoritets- og minoritetsgrupper definert av språk, kultur, etnisitet, sosial klasse, kjønn, alder, religion, seksuell legning eller lignende
- Makt- og prestisjeforhold mellom språk og varieteter slik de kommer til uttrykk i språklige praksiser, synkront og/eller diakront
- Språkpolitikk og språkplanlegging med implikasjoner for forholdet mellom språk og/eller grupper av språkbrukere, herunder språknormering
- Språkopplæring og språk i opplæring
- Mfl.

Rikke van Ommeren (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)

«Kan forskjellenennenen på hu og hun og hennen»
– Karpes performative kodekryssing som *acts of citizenship*

Tidligere forskning på norsk som andrespråk har antydning at såkalt «aksentpreget språk» kan representere en valgt språklig praksisform og en identitetsmarkør for nye talere av norsk (jf. f.eks. Hagen, 2006; Steien, 2018). Disse språkvalgene er imidlertid sparsomt utforska i norsk sammenheng. Vi vet endel om hvilke språkideologier og -holdninger som gjør seg gjeldende når nye taleres norsk vurderes mot andre former for norsk (jf. f.eks. Kulbrandstad, 2016; Røyneland & Lanza, 2020). Vi vet betydelig mindre om den symbolfunksjonen andrespråkstrekk kan ha i individers og gruppers identitetsarbeid om vi ser bort fra forskninga på slike treks betydning som en del av multietnolektiske talestiler (f.eks. Opsahl, 2009).

I dette innlegget vil jeg bidra til å belyse det indeksikalske potensialet i norsk med andrespråkstrekk gjennom en sosiolingvistisk analyse av rappduoen Karpes performative utnyttelse av «indisk aksent» (Chirag Rashmikanth Patel i «Lindmo spesial - Karpe», 2022) på EP-en *Omar Sheriff* (Patel et al., 2022). Fokuset i analysen vil være avgrensa til låten «lboprofen», med enkelte strategiske sideblikk mot forholdet mellom språklig form og tematikk i plateprosjektet som helhet og utdrag fra mediediskursen omkring prosjektet.

Målet med analysen er å belyse hvilke (sosio)lingvistiske fenomen og mekanismer Karpe spiller på, og hvordan vi kan forstå den effekten og funksjonen disse språklige grepene har, både i den konkrete rapplyriske konteksten de står i, og som del av ei ytring i den norske offentligheten. Videre vil jeg drøfte hvordan Karpes grep kan forstås som en form for (medie)bevisst kodekryssing (jf. «crossing», Rampton, 1995). I drøftinga trekker jeg særlig veksler på Healys (2020) bruk av begrepet «not-belonging» og Isins (f.eks. 2008) teoretisering omkring «acts of citizenship», definert som «those deeds by which actors constitute themselves (and others) as subjects of rights» (Isin, 2009, s. 371). Gjennom dette forsøker jeg å vise hvordan Karpes språkvalg kan forstås som subversive identitetshandlinger som uttrykker spesifikke forståelser av hva kategorien «norsk» rommer.

Referanser

- Hagen, J.E. (2006). Hvor norsk skal fremmedspråkliges norsk være? I *Den nye norsken? Nokre peilepunkt under globaliseringa* (s. 124–146). Novus.
- Healy, M. (2020). The Other Side of Belonging. *Studies in Philosophy and Education*, 39(2), 119–133. <https://doi.org/10.1007/s11217-020-09701-4>
- Isin, E.F. (2008). Theorizing acts of citizenship (E.F. Isin & G.M. Nielsen, Red.; s. 15–43). Palgrave Macmillan. <http://zedbooks.co.uk/hardback/acts-of-citizenship>

- Isin, E.F. (2009). Citizenship in flux: The figure of the activist citizen. *Subjectivity*, 29(1), 367–388. <https://doi.org/10.1057/sub.2009.25>
- Kulbrandstad, L. A. (2016). Språkholdninger. *NOA Norsk som andrespråk*, 31. <http://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/1190>
- Lindmo spesial—Karpe. (2022, januar 28). I *Lindmo*. NRK. <https://tv.nrk.no/serie/lindmo/2022/MUHU15001522>
- Opsahl, T. (2009). «Egentlig alle kan bidra!»: En samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo [Ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo]. <https://www.nb.no/nbsok/nb/5b08cc4956286354199aecc2b655e9a4?lang=no>
- Patel, C.R., Carlson, A., Saga, E., & Kongshavn, T. (2022, januar 28). *Omar Sheriff* [EP recorded by Karpe]. Apen & Kjeften.
- Rampton, B. (1995). *Crossing: Language and Ethnicity among Adolescents*. Longman.
- Røyneland, U., & Lanza, E. (2020). Dialect Diversity and Migration: Disturbances and Dilemmas, Perspectives from Norway. I S. D. Brunn & R. Kehrein (Red.), *Handbook of the Changing World Language Map* (s. 1–19). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73400-2_223-1
- Steien, G.B. (2018). «Jeg vil helst snakke norsk på norsk». Valg og begrensning i andrespråksfonologi. I A.-K.H. Gujord & G.T. Randen (Red.), *Norsk som andrespråk—Perspektiver på læring og utvikling* (s. 214–234). Cappelen Damm akademisk

Grafosentrisme som gatekeeping. Ei drøfting av skriftspråksideologi i opplæringa for nyankomne minoritetsspråklige elever.

I dette innlegget vil jeg beskrive og drøfte grafosentrisme som underliggende språkideologi i norsk skole, og konsekvensene den sterke vektlegginga av skriftspråk har for nyankomne minoritetsspråklige elever med lite formell skolebakgrunn og svake skriftspråklige ferdigheter. Grafosentrisme er en term brukt av blant andre sosiolingvisten Jan Blommaert (2004), og viser til det selvfølgeliggjorte synet på skriftspråk som mer sofistikert og akademisk enn muntlig språkbruk. Termen beskriver, ifølge Blommaert, “the strong historical ‘loadedness’ of writing as both the best form of language, the most developed one, the most elaborate one, the ‘literary’ one” (s. 645). Også James Paul Gee (2015) er opptatt av dette, og beskriver skriftkyndighet eller literacy slik: “Literacy is supposed to be the *sin qua non* of ‘modern’, ‘sophisticated’, ‘complex’ cultures. At the individual level it is supposed to lead to higher orders of intelligence” (s. 55).

Det er lite kontroversielt å hevde at et slikt syn står sterkt i norsk skole og dermed i andrespråkdidaktikken. Sjøl om det er brei (andrespråk)didaktisk enighet om viktigheten av muntlige ferdigheter (f.eks. Swain, 2000), sjøl om muntlighet og samtale har fått større oppmerksomhet både i policy og praksis i skolen de siste tiåra (Penne, Hertzberg & Solem, 2020), og sjøl om ny digital teknologi muliggjør mer muntlig og flersemiotisk meningsskaping og kommunikasjon, ligger hovedvekta fortsatt på lesing, skriving og skriftspråklige ferdigheter både i læreplaner, opplæring, kartlegging og vurdering. Dette kan ha utilsikta og uheldige konsekvenser for alle elever, men er særlig problematisk for elever i en tidlig innlæringsfase av norsk for det første, og elever med svake skriftspråklige ferdigheter for det andre. For denne elevgruppa kan grafosentrisme bli en form for gatekeeping, som holder dem nede i – og også utafor – opplæringa.

I dette innlegget ser jeg derfor nærmere på grafosentrisme som språklig ideologi. Først på hvilke måter den kommer til uttrykk i andrespråksdidaktisk policy, praksis og forskning, deretter på hvordan dette påvirker elevenes muligheter til å lykkes i opplæringa. Innlegget baserer seg på tre etnografiske forskningsprosjekt med nyankomne elever i aldersgruppa 16 – 20 år, henholdsvis prosjektet *Coming of Age in Exile* [CAGE] (2016–2020), *Language, Integration, Media* [LIM], (2017–2020) og *Erfaringsbasert språkdidaktikk* (2019–2022).

Referanser

- Blommaert, J. (2004). Writing as a problem: African grassroots writing, economies of literacy, and globalization. *Language in Society*, s. 643-671.
- Gee, J. P. (2015). *Social Linguistics and Literacies. Ideology in Discourses* (5.utg.). London, New York: Routledge.

- Penne, S., F. Hertzberg & M. S. Solem. (2020). *Muntlige tekster i klasserommet*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Swain, M. (2000). The Output Hypothesis and beyond: Mediating Acquisition through Collaborative Dialogue. I J. P. Lantolf (red.), *Sociocultural Theory and Second Language Learning* (s. 97–114). Oxford: Oxford University Press

Språklig makt og strukturell avmakt i yrkesfagene

Denne studien løfter frem lærerperspektivet i yrkesfaglige klasserom etter innføringen av den nye overordnede delen av læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2017) høsten 2020. Den søker å bidra til en økt forståelse av den komplekse rollen yrkesfaglærere forventes å utøve. Med utgangspunkt i intervjudata viser jeg i hvilken grad de rapporterte praksisene til et utvalg lærere i yrkesfaglige programfag harmonerer med de språkrelaterte intensjonene som er satt fram i læreplanverket. Et sentralt spørsmål er derfor: Hvilke utfordringer møter disse lærerne i utøvelsen av læreplanen?

Intervjuene med yrkesfaglærerne er en del av et språklig-etnografisk feltarbeid som ble gjennomført ved en videregående skole på Østlandet i skoleåret 2020-2021. Temaene i lærerintervjuene inkluderer blant annet språklige krav i skole og arbeidsliv, legitimering av språkvalg og språklig definisjonsmakt i skolekontekster, og følelser av avmakt og frustrasjon knyttet til institusjonelle strukturer. Den analytiske tilnærmingen tar utgangspunkt i Jaffes (2009) stance, som jeg på norsk kaller holdningsposisjoner. I analysen rettes oppmerksomheten mot makt og avmakt på ulike måter, via teorier knytta til språkideologier (Ortega, 2019; Nørreby, 2020), læreplanutøvelse (Ball et al., 2012) og læreres profesjonelle handlingsrom (Priestley et al., 2015; Helleve et al., 2018).

Referanser

- Ball, S. J., Maguire, M., & Braun, A. (2012). *How schools do policy: Policy enactments in secondary schools*. Routledge.
- Helleve, I., Ulvik, M., & Smith, K. (2018). «Det handler om å finne sin egen form» Læreres profesjonelle handlingsrom—Hvordan det blir forstått og utnyttet. *Acta Didactica Norge*, 12(1). <https://doi.org/10.5617/adno.4794>
- Jaffe, A. (2009). *Stance: Sociolinguistic perspectives*. Oxford University Press.
- Nørreby, T. R. (2020). Elitær flersprogethed. *Nordand*, 15(1), 22–36.
- Ortega, L. (2019). SLA and the Study of Equitable Multilingualism. *The Modern Language Journal*, 103(S1), 23–38. <https://doi.org/10.1111/modl.12525>
- Priestley, M., Biesta, G. J. J., & Robinson, S. (2015). *Teacher agency: An ecological approach*. Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing, Plc.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Overordnet del—Prinsipper for grunnsopplæringen*. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del-samlet/>

Innfødtideologi i grunnskolelærerutdanningas «morsmålsfag»

I dette innlegget vil vi aktualisere hvordan en innfødtideologi – i engelskspråklig faglitteratur omtalt som *nativespeakerism* (Holliday, 2005, 2006; Ortega, 2019) – gjør seg gjeldende i det såkalte «morsmålsfaget» norsk i grunnskolelærerutdanninga. *Innfødtideologi* definerer vi i denne sammenhengen som ei selvfølgeliggjort forestilling om at det er den «innfødte» språkbrukerens språkkompetanse og språkbruk som utgjør normen, og at språkbrukere som ikke har et språk som førstespråk, blir definert som språklig sett avvikende og mindre kompetente (Ortega, 2019, s. 24).

I en utdanningskontekst innebærer en slik ideologi blant annet ei annengjøring av «ny norsk», ei devaluering av språkkompetansen til andrespråkselever og -studenter, og ei delegitimering av undervisningskompetansen til lærere med andre førstespråk enn norsk (Holliday, 2006). Dette beskrives i flere studier internasjonalt, blant annet i undersøkelser av vurdering av skoleelevers språkkompetanse (f.eks. Shohamy, 2013) og tilsettingspolitikk i skolen (f.eks. Holliday, 2006). Innslag av denne tenkninga er også identifisert og problematisert i norske studier, blant annet i møter mellom førstespråksbrukere og nye talere av minoriserte språk (f.eks. Johansen, 2008) og i opplæringa av minoritetsspråklige elever (Kjelaas et. al, 2020; Olaussen & Kjelaas, 2020). Tross de uheldige konsekvensene dette kan ha for både enkeltindivid, grupper og på skole- og samfunnsnivå, er disse ideologiske strømningene via lite oppmerksomhet i lærerutdanninga og lærerprofesjonen. Holliday (2015) skriver om *native-speakerism* at «although the native-non-native speaker division is well-established as a problem, as an ideology, native-speakerism has almost disappeared between the lines of our everyday professional lives» (sammendrag).

Dette gjør innfødtideologi til et interessant og viktig tema å undersøke i lærerutdanninga generelt og i lærerutdanningas norskfag spesielt. I henhold til sentrale styringsdokument for skolen har norskfaget et særskilt ansvar for å forvalte den norsknasjonale kulturarven, herunder det norske språket med sine to likestilte målformer. Faget omtales dessuten ofte som «morsmålsfaget» norsk, noe som i seg sjøl er et uttrykk for et grunnleggende innfødttaler-bias. Samtidig er flerspråklighet og «nye» og gamle former for språklig mangfold understreket som ressurs for så vel individ som samfunn i de samme dokumentene, og faget skal være et identitets- og dannelsesfag for alle uavhengig av språk- og kulturbakgrunn. Men der forskrifter og styringsdokumenter for norskfaget i skolen gir rom for tilpasninger for elever med annen språkbakgrunn enn norsk, er det potensielt mange skjær i sjøen for den som vil kvalifisere seg som norsklærer med tilsvarende bakgrunn. Dette gjør norskfaget i lærerutdanningene til et særlig

relevant empirisk nedslag for en undersøkelse av hvordan innfødtideologi virker i utdanningssystemet.

På bakgrunn av dette retter vi i innlegget oppmerksomheten mot hvordan innfødtideologi kommer til uttrykk i forvaltninga av norskfaget i lærer-utdanningene. Vi tar utgangspunkt i en litteraturstudie av hvordan innfødtideologi er tematisert i fag- og forskningslitteratur tidligere, og gjør deretter nedslag ved eksempler på hvordan denne ideologien finnes avleiret i institusjonelle rammer, føringer og – ikke minst – mer uformelle praksiser i grunnskolelærerutdanninga.

Litteratur

- Holliday, A. R. (2005). *The Struggle to Teach English as an International Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Holliday, A. (2006). Native-speakerism. *ELT Journal* 60(4), 385–387. Henta 16.9.2021, fra <https://academic.oup.com/eltj/article/60/4/385/499514>
- Holliday A. (2015) Native-speakerism: Taking the Concept Forward and Achieving Cultural Belief. I Swan A., Aboshiha P., Holliday A. (red.). *(En)Countering Native-speakerism*. Palgrave Advances in Language and Linguistics. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137463500_2
- Kjelaas, I., Eide, K., Vidarsdottir, A. S., & Hauge, H. A. (2020). Å føle seg angrepet intellektuelt: Språkkartlegging av minoritetsspråklige elever i videregående opplæring. *Acta Didactica Norden*, 14(1). <https://doi.org/10.5617/adno.7871>
- Olaussen, A. H. & I. Kjelaas. (2020). "De det er jobb med og som ikke har kommet noen vei". Norsklæreres forestillinger om flerspråklighet i skolen. *Målbryting*, 11, 53–80. <https://doi.org/10.7557/17.5589>
- Ortega, L. (2019). SLA and the study of equitable multilingualism. *The Modern Language Journal*. 103(suppl. 2019), 23–38. <https://doi.org/10.1111/modl.12525>
- Shohamy, E. (2013). The discourse of language testing as tool for shaping national, global, and transnational identities. *Language and Intercultural Communication*, 13(2), 225–236. <https://doi.org/10.1080/14708477.2013.770868>

Språk og stigmatisering

I dette innlegget vil eg drøfta to spørsmål som er relaterte til mi forskning på temaet språk og stigmatisering. Denne forskinga tek primært utgangspunkt i teoriar henta frå kognitiv lingvistikk, herunder kognitiv metafor- og metonymiteori i tradisjonen etter Lakoff og Johnson (1980) og såkalla kritisk metafor- og metonymianalyse (Charteris-Black 2004; Musolff 2012; Catalano og Waugh 2013). Forskingsobjektet er psykiatriske fagtermar og fagleg versus folkeleg bruk av desse. Eg har nytta ulike former for data og metodar:

- diakron metafor- og metonymianalyse av bruken av schizofren/schizofreni i skandinaviske lærebøker i psykiatri (Mannsåker 2017) jamført med bruken av termane i den første artikkelen der dei vart nytta (Bleuler 1908)
- synkron kartlegging og analyse av den metaforiske versus den ikkje-metaforiske bruken av schizofren/schizofreni i Norsk aviskorpus og Leksikografisk bokmålskorpus (Mannsåker 2020)
- kontekstualiserande nærlesing av eitt tilfelle av bruk av eit kontroversielt uttrykk («politisk autisme») i eit blogginnlegg av Kristin Clemet, inkludert analyse av påfølgjande reaksjonar i media og på Twitter, pluss Clemet sitt bloggsvaer på desse reaksjonane (Mannsåker 2018)

Ei problemstilling som går att i dei ovannemnde undersøkingane, er om gjevne termar og språklege konstruksjonar nytta om gjevne grupper menneske kan føra til uheldige oppfatningar og stigmatisering og i så fall korleis. I så måte kan undersøkingane seiast å høyra inn under kritisk diskursanalyse-paraplyen. Kritisk diskursanalyse består ikkje av éin spesifikk teori eller éin spesifikk metode, det er snarare ein tradisjon som vert kjenneteikna av kva type forskningsspørsmål ein opererer med, og kva siktemål ein har med forskinga, nemleg «to shed light on the discursive aspects of societal disparities and inequalities» (Wodak og Meyer 2016: 22). Innanfor kritisk diskursanalyse ser ein på språket som eit middel til overtaling - sosiale (makt)relasjonar vert forma, vedlikehaldne og styrkte (eller svekte) vha. språkbruk. Målet med kritisk diskursanalyse er å avdekkja løynd ideologi (dvs. sett av oppfatningar og haldningar) vha. kontekstualiserande språkleg analyse.

På bakgrunn av forskinga mi vil eg stilla to meir overordna spørsmål:

- (1) På kva måtar kan språket seiast å bidra til stigmatisering, diskriminering og i verste fall dehumanisering av somme grupper menneske?

Her vil eg komma inn på nokre språklege konstruksjonar som vert nytta for å referera til (personar som er sagt å tilhøyra) «utgrupper», og kva

implikasjonar desse konstruksjonane kan tenkjast å ha i høve til stigmatisering og diskriminering.

- (2) Er det mogeleg å ordleggja seg 100 % ikkje-stigmatiserande om sensitive tema og marginaliserte grupper?

I nyare tid er mange påstått stigmatiserande/diskriminerande «merkelappar» nytta om ulike grupper av menneske blitt kritiserte og (forsøkt) bytte ut med alternativ som er sagt å vera ikkje-stigmatiserande/ikkje-diskriminerande, og fleire «merkelappar» står truleg for fall. Det er etter kvart blitt lansert mange råd og retningslinjer for korleis ein bør (og ikkje bør) uttrykkja seg når ein omtaler andre menneske. Men er det mogeleg å regulera seg fram til eit språk som er fullstendig reinska for potensielt stigmatiserande/diskriminerande ord og uttrykk? Er såkalla *bias-free language* mogeleg å få til i praksis, slik APA ser ut til å hevda? (<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/bias-free-language>)

Referansar

- Bleuler, E. (1908). Die Prognose der Dementia Praecox (Schizophreniegruppe). *Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie und psychisch-gerichtliche Medizin, fünfundsechzigster Band*, 436-464.
- Boréus, K. (2006). Discursive Discrimination. *European Journal of Social Theory*, 9(3), 405-424. doi:10.1177/1368431006065721
- Catalano, T., & Waugh, L.R. (2013). The ideologies behind newspaper crime reports of Latinos and Wall Street/CEOs: a critical analysis of metonymy in text and image. *Critical Discourse Studies*, 10(4), 406-426. doi:10.1080/17405904.2013.813774
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mannsåker, H. (2017). *Schizofrene symptom og splitta sinn - Kritiske metonymi- og metaforanalysar av fagtermar knytte til diagnosen schizofreni i skandinaviske lærebøker i psykiatri*. (ph.d. Doctoral thesis), Universitetet i Bergen, Bergen. <http://bora.uib.no/handle/1956/16645>
- Mannsåker, H. (2018). Når psykiatritermar vert metaforar: Ein kasusstudie av uttrykket «politisk autisme». *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 36, 95-137. <http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/1491>
- Mannsåker, H. (2020). «Den splitta personlegdomen» – _Schizofreni som metafor i norske tekstar. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 52(2), 100-115. <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2020/02/den-splitta-personlegdomen>
- Musolff, A. (2012). The study of metaphor as part of critical discourse analysis. *Critical Discourse Studies*, 9(3), 301-310. doi:10.1080/17405904.2012.688300
- Wodak, R., & Meyer, M. (red.) (2016). *Methods of critical discourse studies* (3. utg.). London: Sage

Snikstigmatisering

Det er ei etablert sanning innanfor kognitiv lingvistikk at menneske strukturer mentale kategoriar ved hjelp av prototypar (Evans og Green 2006). I staden for å bruke masse tankekraft på å lagre og hugse kvart einaste sanseintrykk for seg, samlar me liknande stimuli inn i eit nettverk av kategoriar. Når eit lite utval av kategorimedlemmar vert utnytta som forankringspunkt – eller prototypar – for ein talrik kategori, vert mykje av den interne variasjonen i kategorien abstrahert bort. Denne abstraheringa er heilt naudsynt for at verda skal kunne sorterast inn i ulike komponentar, difor er ho i dei fleste høve ukontroversiell. Når den aktuelle kategorien er ein minoritet, kan det derimot verte eit politisk spørsmål kva slags utval av medlemmar som ligg til grunn for ei slik abstrahering.

Angrepet mot *Al-Noor Islamic Centre* i Bærum, august 2019, aktualiserte ein debatt om islamofobi og snikislamisering i Noreg. På den eine sida argumenterte venstrepolitikaren Abid Raja for ein handlingsplan mot islamofobi (2019), på den andre argumenterte framstegspartipolitikarane Jon Helgheim og Siv Jensen for at *islamofobi* er eit oppkonstruert omgrep og at det finst større problem knytt til *snikislamisering* (Helgheim 2019a & 2019b, Jensen 2019).

I dette innlegget vil eg rette søkjelyset mot framstillinga av muslimar i tre kronikkar av høvesvis Helgheim og Jensen frå den nemnde konteksten. Meir spesifikt vil eg diskutere metonymibruk knytt til nominale uttrykk der muslimar som gruppe eller muslimske individ er referentar. Framlegget vil leggje vekt på korleis både Jensen og Helgheim: 1) brukar generiske uttrykk for å generalisere handlingar og haldningar hjå einskildmuslimar til muslimar som gruppe, og 2) handplukkar individ etter to kriterium, at dei er muslimar og at dei har avvikande åtferd, for å etablere ein muslimsk prototype kjenneteikna av homofobi og kvinnediskriminering.

Jamvel om metaforaranalyse har vorte ein utbreidd inngang til kritisk undersøking av politiske diskursar (Littlemore 2015), har metonymi førebels ikkje fått tilsvarende merksemd, trass i at metonymi òg er ei tydingsoverføring som førekjem hyppig i tekst og tanke. Som Littlemore påpeiker, er metonymi ein «skjult snarveg i språk, tanke og kommunikasjon». Denne snarvegen vert ustanselig nytta av menneske når me til dømes forsøker å danne omgrep om kulturelle minoritetar.

Dette arbeidet illustrerer korleis metonymi kan utnyttast for å underbyggje til dels stigmatiserande bilete av ein kulturell minoritet i ein offentleg politisk diskurs. Slike bilete kan ha betydeleg påverknad, særskild på menneske som i sitt personlege liv har liten omgang med menneske frå den gjeldande minoriteten. Meir overordna kan ein seie at analysen undersøker korleis menneske med

politisk makt brukar språket som maktmiddel til å skape forenkla vengjebilete av ein kulturell minoritet.

Referansar

- Evans, Vyvyan og Melanie Green. (2006). *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Helgheim, Jon. (2019a). «Islamkritikk og hersketeknikk». *NRK Ytring*, 15. august, 2019. <https://www.nrk.no/ytring/islamkritikk-og-hersketeknikk-1.14661802>
- Helgheim, Jon. (2019b). «Det er nok nå, Abid Raja!». *Aftenposten*, 18. september, 2019. Atekst.
- Jensen, Siv. 2019. «Dette er snikislamisering». *VG*, 2. september, 2019. Atekst.
- Littlemore, Jeanette. (2015). *Metonymy: Hidden Shortcuts in Language, Thought and Communication*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Raja, Abid. (2019). «Ord og handling». *NRK Ytring*, 13. august, 2019. <https://www.nrk.no/ytring/ord-og-handling-1.14658936>

4 MINIKURS OM DATAHANDTERING

*Ansvarlige: Rune Kyrkjebø (Universitetet i Bergen) &
Helene N. Andreassen (UiT Noregs arktiske universitet)*

Korleis handtere språkdata etter beste praksis?

Styrking av den språkfaglege e-vitskapen i tråd med FAIR

Det er utvikla gode standardar, retningslinjer, datalager og dataverktøy for arbeidet med språklege data. Likevel er det framleis ei utfordring å styrkje e-vitskapen på det språkfaglege området i tråd med FAIR-prinsippa. At verktøy og standardar finst, er ikkje i seg sjølv nok til å oppnå denne dreininga. Vi føreslår difor eit minikurs på MONS 19 som har mål om å løfte data-livssyklus-perspektivet. Vi trur dette best kan gjerast som ein kombinasjon av presentasjonar og eigenøving, på eit samanhengande, aktiviserande minikurs om temaet forskingsdata. Omfanget på kurset vert 3 timar.

Innhald og målgruppe for kurset

Planlegg du å gå i gang med eit forskingsprosjekt der du/forskningsgruppa di skal samla inn og handtera data? Eller skal du rettleia ein student som skal i gang med eit slikt prosjekt? På dette minikurset vil du få ei praktisk innføring og oppdatering på beste-praksis-tilrådingar for datahandtering. Målet er at denne informasjonen skal hjelpe deg med å få dreis på datahandtering alt frå søknad og planlegging og gjennom heile prosjektet. Det vil også hjelpe deg med å oppfylle krav og tilrådingar frå institusjonen din, finansiørar (t.d. EU, NFR) og utgjevarar (t.d. tidsskrift).

Arrangør

Minikurset blir arrangert av partnerar i prosjektet Clarino+, mellom dei er UiT Noregs arktiske universitet, Universiteta i Bergen og Oslo, samt Norges handelshøyskole NHH og Sikt (tidlegare Norsk senter for forskingsdata).

Programskisse

Minikurset startar med ei innføring i generelle prinsipp for god datahandtering og er deretter delt inn i tematiske bolkar etter dei ulike fasane i eit forskingsprosjekt. Kvar bolk startar med ein kort introduksjon etterfølgt av praktiske øvingsoppgåver og tid til spørsmål og diskusjon.

Ut ifrå den interessa som vert meld inn ved påmeldinga, vil vi fokusere kurset på dei tema som er mest aktuelle for deltakarane, eventuelt legge ein del av kurset opp som parallelle sesjonar. Dei aktuelle bolkanne er:

1. Om FAIR handtering av språkdata

Denne bolken gjev ei kort innføring i FAIR-prinsippa, som dei siste åra har etablert seg som dei mest brukte generelle tilrådingane for korleis forskingsdata bør handterast, slik at dei i størst mogleg grad kjem til nytte for forskarsamfunnet og samfunnet elles. Vi ser på kvart av elementa i FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable), kva dei betyr for handteringa av språkdata i dei ulike fasane av eit forskingsprosjekt, og kva støttetenester og ressursar som er tilgjengelege for å gjera jobben til den enkelte forskaren lettare.

2. Planlegging

I denne bolken tek vi for oss sentrale spørsmål rundt planlegging av datahandtering i eit forskingsprosjekt:

- Kva er viktig å ha med seg i ein datahandteringsplan?
- Når skal eit prosjekt meldast inn til Sikt?
- Kva etiske retningslinjer gjeld for ulike typar data?
- I kva tilfelle skal ein søkja om samtykke?
- Korleis kan ein utforma eit samtykkeskjema, slik at data kan gjerast så FAIR som mogleg også etter at prosjektet er avslutta?
- Kva verktøy finst det for å gjera planlegging av datahandtering enklare?

3. Innsamling og søk

I denne bolken får du råd om metodar og verktøy som skal hjelpa deg med å koma i gang med søk etter eksisterande data og innsamling av nye data. Du vil få svar på spørsmål som:

- Kor kan eg søkja på eksisterande data som kan vera relevante for prosjektet mitt?
- Kva må eg passa på når eg skal gjenbruka andre sine data, t.d. med tanke på lisensar og sitering?
- Kva reglar gjeld for ulike typar av forskingsdata, t.d. sensitive data?
- Kva verktøy finst det for innsamling/generering av ulike typar forskingsdata?
- Kor skal data lagrast under innsamling?
- Korleis bør data dokumenterast under innsamling?

4. Bearbeiding og analyse av data

Innsamla data skal som regel leggjast til rette for vidare analyse. Også i denne fasen er det ei rekkje spørsmål å ta stilling til:

- Kor skal eg lagra data på ein sikker måte?

- Korleis overfører eg data på ein trygg måte frå ei mobil eining (t.d. opptakar) til eit lagringsområde?
- Korleis kan eg dela data med samarbeidspartnarar?
- Kva verktøy finst det for å bearbeiding av ulike typar data?
- Korleis bør eg strukturera mapper og filnamn?

5. Arkivering/publisering av data

Stadig fleire institusjonar, finansiørar og utgjevarar krev eller tilrår at forskingsdata som ligg til grunn for ein studie, skal gjerast så ope tilgjengelege som mogleg. I denne bolken ser vi nærare på korleis du kan oppfylle dette kravet for den typen data du jobbar med. Vi tek for oss spørsmål som:

- Kva arkiv kan eg bruka for å gjera dataa mine tilgjengelege?
- Korleis skal data leggjast til rette for arkivering?
- Kva må til for at eg kan publisera data med personidentifiserande informasjon?
- Kva lisens skal eg velja for datasettet mitt?

Komité

- Rune Kyrkjebø (UiB)
- Juliane Tiemann (UiB)
- Hilde Johansen (UiB)
- Helene N. Andreassen (UiT)
- Trond Kvamme (Sikt)

